

K 230.025
3

W

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

ხრუშჩოვი

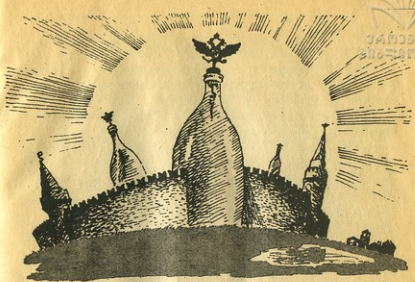

ბრეჟნევი

ელცინი

საქართველოს
საბავშვო ლიტერატურის
საქართველოს

სტუმრთუი,
მტკაქნუი,
ულცინი...

თბილისი 1997 წ.

329.150.1(02 სხაშჩოვი) + 329.150.1(02 ბიურევი) + 329.150.1(02...)

1) სხაშჩოვი, ნიკოლა სერგეის ძე

2) ზხუყნევი, ივონიკ ილიას ძე

3) ვიციანი, ბოხის ნიკოლოზ ძე

კრებულში დაბეჭდილი დოკუმენტური მასალების წყაროდ გამოყენებულია ქართული და რუსული პერიოდული გამოცემები: „ლიტერატურნაია გაზეტა“, №8, 1988წ; „თბილისი“ 2. I. 89. და 9. VIII. 1989წ; „საზალხო განათლება“, 2. VIII. 1989წ; „სვობოდნაია გრუზია“ 1. VI. 1991წ; „მოსკოვსკიე ნოვოსტი“ №21. 24. V. 1992წ; „ასავალ-დასავალი“ 2. VI. 1992წ; „შანსი“ №№108-111, 1997წ; „არგუმენტი ი ფაქტი“ №37 1997წ.

კრებული ილუსტრირებულია რუსი ფოტოდოკუმენტალისტებისა და კარიკატურისტების ნამუშევრებით.

სპეგ-2000
შეგორვევი ული

საბრძოლო
მომსახურე
ბიბლიოთეკა

კავშირ

შესავალი

ამ წიგნში მოთხრობილია რუსული-საბჭოთა იმპერიის უკანასკნელი ოთხი ათწლეულის სამი ლიდერის შესახებ. თუ არ ჩავთვლით ერთ კვეთავს, რომელიც ხრუშჩოვის საქართველოსთან დამოკიდებულებას ეძღვნება, წიგნი მთლიანად თანამედროვე რუსი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწეების მოგონებებზე არის აგებული.

მკითხველს თავად ექნება საშუალება, დარწმუნდეს, თუ როგორი ერთმანეთის მსგავსი პრიმიტიული ადამიანები მართავდნენ და

მართავენ იმ ვეება სახელმწიფოს, რომელსაც რუსეთი ჰქვია - რა
ვნების მოტანა შეეძლოთ მათ პირველ ყოვლისა საკუთარი ხალხი-
სათვის და, მით უფრო, რა ბედი ეწეოდა მათ ხელში იმპერიი-
სათვის მარადის უცხოსა და მიუღებელს, თუმცა კი დაპყრობილს,
მაგრამ შინაურად ვერტყულსა და ვერმოთვინიერებულ პატარა
საქართველოს

გადაცლილ პოლიტიკოსებზე აუგის თქმა რუს სახელმწიფო
მოღვაწეთათვის ჩვეული ამბავია. ამდენად, ხრუშოვის და ბრეჟნევის
შესახებ უკადრისი ელფერით შემკული თხრობა დაშვებული სითა-
მამეა რუს ავტორთაგან, ხოლო ის, რაც ამ ფარგლებს სცილდება,
განლავთ ელცინის ყოფილი პირადი ხელქვეითის, კორჟაკოვის, მე-
მუარები, რომლებიც, ლამის არის თავზე გადაახიონ მათ ავტორს
- ეჭვი შეაქვთ ფაქტების სარწმუნოებასა და უტყუარობაზე,
მოვლენათა სწორად ასახვაშიც და, თქვენ წარმოიდგინეთ, თვით
ავტორის რეალობაშიც კი - რას იზამ, ეს უკანასკნელი პრეზიდენ-
ტი ჯერ კიდევ ცოცხალია და სამოღვაწეო არენაზე!

ჩვენ კი ამ კრებულს თამამად შეგვიძლია წავუმძღვაროთ
ტალეირანის ის გამონათქვამი, რომელიც თვით კორჟაკოვს ეპი-
გრაფად დაურთავს თავისი წიგნისათვის:

„მრავალ ერს დაეცემოდა თავზარი, რომ გაეგოთ, როგორი
უმნიშვნელო ხალხი მბრძანებლობს მათზე.“

ნიკიტა სერბაევიჩი

ფეოდორ ბურლაკის ნარკვევიდან
„ხრუშჩოვი – შტრისეპი პოლიტიკური
პორტრეტი სათვის“
ლიტერატურა გაზეთი №8. 1988

პარადოქსია, მაგრამ ფაქტია – სტალინი არ ერჩოდა ხრუშჩოვს.
რა იყო ეს – მოხუცებულობითი სიბრძავე? ალბათ, არა. ნიკოლო
მაკიაველის, ტირანიის ამ ბრწყინვალე მამხილებელს, უთქვამს როგორღაც:
„ბრუტოსი ცეზარი გახდებოდა, სულელად რომ მოეჩვენებინა თავი“. ვფიქრობ,
ხრუშჩოვი სწორედ ასე იქცეოდა. ჰყვებიან, რომ კუნცევის აგარაკზე,
სადაც უკანასკნელი ოცდაათი წლის განმავლობაში ცხოვრობდა სტალი-
ნი, ღამეული დროსტარებისას, ბელადი ხრუშჩოვს გოპაკის ცეკვით აბუ-
ქნავენდა. ისიც, დარდიმანდულად „უკრაინკაში“ გამოწყობილი თავს ისე
აჩვენებდა, რომ მას, რაღა თქმა უნდა, არ უნდა ჰქონოდა ოდესმე ხელისუ-
ფლებაზე რაიმე პრეტენზიები და სხვისი ნების საიმედო შემსრულებლო-
ბა ხელეწიფებოდა მხოლოდ.

მაგრამ, ეტყობა, უკვე მაშინ ღრმად ჩაეხვია მას პროტესტი გულში
და ის იყოს სწორედ, ბოლმად რომ გადმონათხია სტალინის სიკვდილის
მეორე დღესვე...

ურნალმა „ისკუსსტვო კინომ“ გამოაქვეყნა ცნობილი კინოდრამატურგის ვკვენი გაბრილოვიჩის ჩანაწერები სათაურით „დასასრულს“... ესა მომავალი კინოსცენარისათვის განკუთვნილი სხვადასხვა ფაქტებისა და მოვლენების კოლაჟი, რომელთა უშუალო მომსწრეც ყოფილა იგი. ერთ-ერთი მათგანია ხრუშჩოვის ნაამბობი სტალინზე.

„თბილისი“ 2.1.1989.

„თავდაპირველად, - წერს გაბრილოვიჩი - ხრუშჩოვმა გვითხრა, რომ მათი (ანუ სტალინისა და ხრუშჩოვის) აგარაკები გვერდიგვერდ იყო და, სტალინი, რომელიც კარგად იყო მისდაძი განწყობილი, საღამოობით ხშირად იწვევდა თავისთან“. გაბრილოვიჩის თქმით, ხრუშჩოვს მაინცდამაინც გულზე არ ეხატებოდა ამგვარი დაპატიჟება, რადგანაც - გაბრილოვიჩის სიტყვასიტყვით მოაქვს ხრუშჩოვის ნათქვამი - „როცა სტალინთან გეძახიან, შეუძლებელია მიხედვ, სად იქნები დილით - საკუთარ ლოგინში თუ გზად კოლიმისაკენ.“

შემდეგ გაბრილოვიჩი ასე გადმოგვცემს ხრუშჩოვის ნაამბობს: „სტალინი იჯდა ბაღის ტალავერში და ჩაის სვამდა. იგი გულითადად მიესალმა ხრუშჩოვს. ისინი შეექცეოდნენ ჩაის და ბაასობდნენ. ხრუშჩოვს არ უთქვამს, რას ეხებოდა საუბარი, მაგრამ, ვფიქრობ სერიოზულ თემებს. გადიოდა დრო, ჩამობნეულდა, სტალინი მოიღუშა. შემდეგ ერთბაშად დადუმდა. რამდენიმე ხანს მათ ხმა არ ამოუღიათ. შემდეგ ხრუშჩოვმა თქვა: - შინ წავალ, იოსიფ ვისარიონოვიჩ, - უკვე ღროა, ცოლი მელიოდება. სტალინმა არ უპასუხა. ხრუშჩოვი წამოდგა. სტალინი კვლავ დუმდა.“

- წავედი, - თქვა ხრუშჩოვმა.

- არსადაც არ წახვალ, - უპასუხა სტალინმა, - აქ დარჩებით.

- არ შემიძლია, იოსიფ ვისარიონოვიჩ, ცოლი მელიოდება.

- აქ დარჩებით! - გაიმეორა სტალინმა და ხრუშჩოვს ახედა. ხრუშჩოვის თქმით, ეს სწორედ ის მზერა იყო (ესე იგი, ავისმომასწავლებელი).

ბელადი ადგა და წავიდა. უცებ მოვიდა მორიგე და ხრუშჩოვი მის ოთახში მიაცილა.

ასე გავიდა ღამე. ხრუშჩოვს ცუდად ეძინა. დილით ჩაიცვა და ბაღში ჩავიდა. ტალავერში გუშინდელი საღამოს მსგავსად, იმავე პოზაში სამოვარს უჯდა სტალინი და ჩაის სვამდა. ხრუშჩოვი მიესალმა, ჩამოჯდა და ჯანმრთელობის შესახებ ჰკითხა. სტალინი დუმდა. ხრუშჩოვსაც ერთხანს არაფერი უთქვამს. მერე კი, რაც შეიძლება უდარდელად ჰკითხა, წუნელ როგორ გეძინათო.

სტალინმა არ უპასუხა. ჩაის სვამდა. დიდხანს. აუჩქარებლად. მერე ჰკითხა:

- ერთი მითხარით, ვინა ხართ თქვენ? აქ როგორ მოხვდით?

- მე?

- დიახ, თქვენ.

- იოსიფ ვისარიონოვიჩი, - უპასუხა საგონებელში ჩავარდნილმა ხრუშჩოვმა, - მე ხრუშჩოვი ვარ.

- ეს ჯერ კიდევ გასარკვევია, ვინა ხართ თქვენ, - თქვა სტალინმა, - ჭიქა გასწია, ადგა და ტალავური დატოვა.

- რა უნდა მექნაო, - ჰყვებოდა ხრუშჩოვი, - უკან გაყოლა არ შეიძლებოდა. შინ დაბრუნება კი უარესი იქნებოდა. აღელვებული ხრუშჩოვი წამომდგარა და ბაღში დაუწყია სიარული. ათი წუთის შემდეგ მას მორიგე დაეწია.

- ნიკიტა სერგეევიჩი! ამხანაგი სტალინი გემახით, ყველგან დაგეძებთ.

მეტი რა გზა იყო, ნირწამხდარი ხრუშჩოვი უკან ტალავერისაკენ გაბრუნდა. იქ ისევ სტალინი იჯდა და ჩაის სვამდა.

- რა ხდება, სადა ხართ, ნიკიტა სერგეევიჩი? - აღერსიანად ჰკითხა მან. - არ შეიძლება ამდენ ხანს ძილი. რა ხანია გელოდებით.

- ხომ ხედავთ, როგორი იყო იგი! - ასე დაასრულა თავისი ნააბობი ხრუშჩოვმა, - ჯანმრთელი იყო? ავადმყოფი? გულწრფელი? თვალთმაქცობდა? არადა, თქვენ კარგად იცით რასაც ლაპარაკობენ ჩემზე იმის გამო, რომ მე ის ვამხილე.

მზაილ კაზაკოვის მოგონებებიდან
„სურათები ძვიშაზში“
„ოგონიოკი“ №8 1988წ.

სპექტაკლ „ბოლშევიკებს“ ყოფილი პრემიერი ნიკიტა სერგეევიჩი ხრუშჩოვი ოჯახისა და ჩინოსნების გარემოცვაში ესწრებოდა... სპექტაკლის შემდეგ ხრუშჩოვი ოჯახის წევრებთან ერთად შემოვიდა ხელმძღვანელობის კაბინეტში.

- კარგი, საჭირო სპექტაკლია - ნიკიტა სერგეევიჩი ხელს ართმევს შატროვს. იგი აღელვებულია და სალაპარაკოდაც განწყობილი სჩანს: - კო, სტალინი, სტალინი... ეს იყო ორსახოვანი იანუსი. მახსოვს, ერთხელ კრემლში გამომიძახა. მივიღივარ. ზის თავისთვის ფანჩატურში. კრემლში მაშინ გარეშეებს არ უშვებდნენ. ეს მე დავუშვი მერე... კმაყოფილი იცინის, - ესე იგი, ზის თავისთვის ფანჩატურში და გაზეთს კითხულობს. ვუახლოვდები. ვახველებ. მერე ვუბნები: „გამარჯობათ, იოსიფ ვისარიონოვიჩი“. „გაგიმარჯოს ნიკიტა“.

ხრუშჩოვი სტალინის მაგივრადაც ლაპარაკობს, უნიჭოდ ბაძავს აღმოსავლურ კილოს, ისე, როგორც ამას სჩადიან ძალიან უბრალო ადამიანები.

ვეკითხები: „მეძახლით, იოსიფ ვისარიონოვი?“ „გეძახლი, ნიკიტა“. ვლგევარ. ველოდები. ხმას არ ვიღებ. „აი, მეც გეახელით, იოსიფ ვისარიონოვი“. „ვხედავ, რომ მოხვედი ნიკიტა. შენ ისეთი მსუქანი ხარ, შენი ვერშენიშვნა შეუძლებელია“. „ვისმენთ, იოსიფ ვისარიონოვი“. „აი, რა ნიკიტა. გუშინ კრემლის კომენდანტი აიყვანეს“. „ვიცი, იოსიფ ვისარიონოვი“. „ვიცი... ვიცი... ის თუ იცი, ნიკიტა, რომ შენ გადებს ხელს?“ მე გავფითრდი: „შეუძლებელია, იოსიფ ვისარიონოვი“. „რა არის შეუძლებელი? შენ გადებს ხელს“.

ხრუშჩოვი აკეთებს პაუზას კარგი მსახიობივით. იგი უბრალოდ კი არ ყვება, არამედ განიცდის მოვლენებს, როგორც ჩვენ, მსახიობებმა ვიცით ხოლმე.

მე ვეუბნები: „არა, შეუძლებელია, ამხანაგო სტალინი“. „რა გააჭირე საქმე ამ შეუძლებელიათი, რომ გეუბნები ხელს გადებს მეთქი“. ვლგევარ სარგადაყლაპულივით, ხმაგაკმენდილი. სტალინმა გაიცინა და მხარზე დამკრა ხელი: „გეხუმრები, ნიკიტა, გეხუმრები...“

ახლა უკვე კაბინეტში ჩამოვარდა სინუშე, ამ საშინელი პაუზის შემდეგ გალია ვოლჩეკმა, ატმოსფეროს რამენაირად განსამუხტავად, ძალზე გულშემატკივრულად ამოიხვრით თქვა ხრუშჩოვის მისამართით:

– ნიკიტა სერგეევინ, ამისთანა ხუმრობის შემდეგ, კაცმა შეიძლება ინფარქტიც მიიღოს...

ხრუშჩოვი მკვეთრი მოძრაობით მოტრიალდა მისკენ:

– ინფარქტი? (სახეზე წამოჭარხლდა) ინფარქტი? იცით რას გეტყვით? მე უბრალო კაცი ვარ და ამისთანა ხუმრობისათვის...

სრულ სინუშეში რამდენჯერმე გაიმეორა „ხუმრობა“, „ხუმრობა“, თავი გადაიქნია და პერე კიდევ ერთხელ დამარცვლა: „ხუმრობა“...

კირილ მაზუროვის სტატიიდან:
„მე მხოლოდ ჩემს თავზე არ ვლაპარაკობ“
 ვაზ. „სოვეტსკაია როსია“ 19. 11. 1989წ.

მასში ბევრი რამ იყო ერთმანეთში არეული. იყო ფეთქებადი, ძალზედ შრომისუნარიანი... მე მასთან ერთად ვიმყოფებოდი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის იმ ავადმოსავონარ სხდომაზე, სადაც იგი ფეხსაცმელს უბაგუნებდა. მე და დანარჩენი ჩემი ამხანაგები უხერხულად ვგრძნობდით თავს, ამერიკელებს კი ნამეტნავად მოეწონათ. მისით ჰირდაპირ აღტაცებული იყვნენ ყველგან, და მასაც უმტკიცდებოდა რწმენა, რომ ყველაფერი შესანიშნავად ჩაიდინა.

ამერიკის შერცხვების საშუალებათა ბეჯითად მიებაში, ნიკიტა ხრუშჩოვმა ბრძანება გასცა ყოველგვარი უარის აღკვეთით შეესყიდათ კოლმეურნეებისაგან მთელი მათი რქოსანი პირუტყვი. ასეთი ადმინისტრაციული გზით მან შესძლო საზოგადო მფლობელობაში გადაყვანა რამდენიმე მილიონი სული საქონელი. მაგრამ სიცივეების დადგომასთან ერთად, გამოირკვა, რომ კოლმეურნეობები და საბჭოთა მეურნეობები შზად არ არიან მათ დასაბინავებლად და გამოსაკვებად და გარკვეული ნაწილი დასაკლავი გახდა. მას შემდეგ აღარ დარჩა სოფლად აღარც ძროხა, აღარც ხბო...

ან გავიხსენოთ საბედისწერო დადგენილება ცხენების შესახებ: ისინი გამოაცხადეს მუქთამჭამელებად, სხვისი საკვების მიმტაცებლებად, რომლებიც არცხვენდნენ სოციალისტურ რუსეთს უაზრო ჭიხვინითა და ურმის ჭრივლით. მაგრამ აქ საქმე მარტო „ურმის ჭრივლში“ როდი იყო. რომელიღაც კარის ლაქიამ ჩაუფურჩუნა ხრუშჩოვს ყურში, რომ თუ დაკლავდნენ რამდენიმე მილიონ ცხენს, ამით უამრავი საკვების ეკონომიას გასწევდნენ და ამას დაემატებოდა მუქთად გაჩენილი უდიდესი რაოდენობის ცხენის ხორცი! ახლა ტყავი – ქაშრებისა და ფეხსაცმლის ლანჩისათვის! და მართლაც, აიკრძალა ცხენებისათვის საკვების მიცემა, ისინი ამოიღეს ყველა სახის სააღრიცხვო ბარათებიდან, ანუ გამოაცხადეს კანონგარეშედ და კოლმეურნეობები, სურდათ ეს მათ თუ არ სურდათ, იძულებულნი გახდნენ გაესტუმრებინათ ცხენები სასაკლაოზე...

დღეისათვის რბე ფერმიდან სოფლის საბავშვო ბალამდე მისაბმელიანი ტრაქტორით გადააქვთ, მაშინ, როდესაც თვით მალაღმოტორიზე ბულ ამერიკას ყოველდღიური სამუშაოებისათვის 10 მილიონი ცხენი ჰყავდა გამოყოფილი.

„ახლა დეკორატიული აგროქალაქები? ხდებოდა ხოლმე, რომ ასეთი თეატრალური ცხოვრებისათვის ადამიანებს ძალით, მილიციის დახმარებით მიერეკებოდნენ ღობის ძირში მიდგმული საერთო ტუალეტის მრავალბინიანი სახლებისაკენ, ამასობაში კი მიტოვებული სოფლები არაპერსპექტიულად ცხადდებოდა; ეზოებს ძეძვი ედებოდა, რადიოს ბობები ირყეოდა, ჭები იქცეოდა...

პოეტებმა, რომლებიც პირველად 60-იან წლებში გამოვიდნენ ასპარეზზე, თავისი საუკეთესო ნაწარმოებები შექმნეს 70-იანსა და 80-იან წლებში. მათ ლექსებში აღიბეჭდა ილუზიების მსხვერვეის შედეგებით გამოწვეული სინანული. პოეზიაში თაობებად დაყოფა შექანისტურია. იმ წლებში მე დავწერე თაობათა შესახებ და მათ ვყოფდი „პორიზონტალურად“ (ასაკის მიხედვით) და „ვერტიკალურად“ (სინდისისა და ტალანტის მიხედვით). ჩემი აზრები „ვერტიკალური“ თაობების შესახებ ცილისმწამებლური დამახინჯებით მიუტანეს ზრუშკოვს, რათა იგი მოთმინებიდან გამოეყვანათ ინტელიგენციასთან გახმაურებული შეხვედრისას კრემლში.

მან გამიხმო მე ტრიბუნაზე.

სვერდლოვის ცისფერი თაღოვანი დარბაზი ავსებული იყო საპატიო კოსტიუმებითა და თეთრი ნეილონის პერანგებით, რომლებიც ის-ის იყო მოღაში შემოდიოდა. აქ ძირითადად ჩინოსნები ისხდნენ, რომელთა შორისაც შეინიშნებოდა შემოქმედებითი ინტელიგენციის თითოთოროლა წარმომადგენელი.

გამომსვლელთა ტრიბუნა ზურგით იდგა პრეზიდიუმის მაგიდისაკენ. იგი სულ ახლოს იმყოფებოდა იმ მაგიდასთან, რომელსაც მორჭმით უსხდნენ ზრუშკოვი, ბრეჟნევი, სუსლოვი, კოზლოვი და ილიჩევი... მათი ათმეტრიანი პორტრეტებით ქუჩებს რთავდნენ ხოლმე დღესასწაულებზე. ეს სურათები მოირწეოდნენ კოლონების თავზეც.

ზრუშკოვი ჩვენი იმედი იყო. მე აღსარებასავით მინდოდა მეთქვა მისთვის ლიტერატურაში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ, რადგან ვფიქრობდი, რომ გამიგებდა. მაგრამ საკმარისი იყო, ზმა ამოძელო, რომ ზურგსუკან ვივრძენი, როგორ მაჩერებდა ვიღაც. მე მაინც განვაგრძობდი ლაპარაკს. ზურგსუკანიდან გავიგონე მიკროფონში: „ბატონო ვოზნესენსკი!“ მე ვთხოვდი, არ გაეწყვეტინებინათ. „ბატონო ვოზნესენსკი – მიღრი-ალეს ისევ – გაეთრიეთ ჩვენი ქვეყნიდან, გაეთრიეთ!“

დარბაზის ჯერ დაბნეული, ხოლო შემდეგ გაბრწყინებული სახეების დანახვისას ვივრძენი, რომ ჩემს ზურგს უკან რაღაც საშინელი ხდებოდა. მივტრიალდი. ჩემგან რამდენიმე მეტრის მოშორებით ღრინავდა ბრაზისაგან სახემოქცეული ნიკიტა: „ბატონო ვოზნესენსკი! გაეთრიეთ! ამხანაგი შელკინი გამოგიწერთ პასპორტს!“ ამას მოსდევდა სრულიად გამაოგნებული სიტყვათა ნიაღვარი.

რისთვის? რა დავაშავე? ხომ არ გადაირია? „დამთავარდა, ყვე-

ლაფერი დამთავრდა“ მივხვდი მე. თუ ჭკუაზე არ გადავედი, ალბათ იმან მიშველა, რომ ჩემი გამოსვლების დროს ყველაფერს ვიყავი მინჯეული.

დარბაზიდან, რომელიც ახლა უკვე ჩემს ზურგს უკან მოექცა, ისმობდა ხმაშეწყობილი შემახილი: „გავაგდოთ!“ „სირცხვილი მას!“

თანაგრძობის იმედად პრეზიდენტს მოვავლე თვალი და კოზლოვის ყინულიან მზერას გადავწყვი. რანაირად ვინდა რომ შეაჩერო ეს საშინელება? ამ ღრიანცელში მაინც მივაწვდინე დარბაზს ხმა და ვთქვი, ლექსებს წავიკითხავ-მეთქი.

„არავითარი ლექსები! ვიცით! ჩამოდით! გაეთრიეთ!“ – მესმოდა უკნიდან. დარბაზს სისხლი სწყუროდა.

და აქ ხელმძღვანელის სიბრაზისაგან შეშლილ სახეზე მე დავინახე აზრის ერთგვარი გამონათებასავით, თითქოს იგი უცაბედად რალაცამ შეძრა, გონება გაუნათდა და გაალიზიანა – ან იქნებ მე მომეჩვენა – თითქოს მან ამ აღტაცებულ ბრბოში თავისი მომავალი დამასამარებელი დაინახა, იგრძნო კონტროლიდან გამოსულ ნომენკლატურის სტიქიური ძალა, რომელიც ერთი წლის შემდეგ კისერს მოუგრებს მას. მან ბოლძიანად გადმომიგდო: „არა, წაიკითხოს!“

როდესაც მე იმ ადგილამდე მივედი, სადაც ვამბობდი: „კაკაია პეპელნაია სტუჟა სკოვალა ბ როდინუ მოიუ! მოია ზამუჩენაია მუზა, ჩტო პელა ვ ლაგერნომ კრაიუ?“ დარბაზი ავისმომასწავებლად გაისუსა. იმხანად მიმდინარე პროცესებზე კონტროლდაკარგული ხელმძღვანელი პოლიტიკაში უკანდახვეის გზას ადგა. კითხვის დროს მე ჩემი ჩვეულებისამებრ ხელი მაღლა მქონდა აწეული და ლექსის რიტმს ვაყოლებდი. როდესაც დავამთავრე, დარბაზში კანტიკუნტი ტაში გაისმა. „აგენტო! აგენტო!“ – დაიგრგვინა დარბაზისაკენ პრემიერმა. „აჰა, აგენტს უხმობს, ახლა მე ამიყვანენ!“ – გავიფიქრე. ის კი ისევ გაჰყვიროდა, მაგრამ უფრო დაბალ ხმაზე, რადგან ბრაზის პირველი ულუფა უკვე გამოეშვა: „რა ხელებსა სწევთ მაღლა? ვითომ რაო, გზა გინდათ გვიჩვენოთ? თქვენ რა, თქვენი თავი ბელადი ხომ არ გგონიათ?“ ნახევარსაათიანი ყვირილის შემდეგ ერთიანად გაიოფლა, პერანგი ტანზე მიეკრა მუქი ლაქებით. მაგრამ არც აპირებდა დაოკებას.

– ახლა კი, აგენტო, აქეთ მობრძანდი! თქვენ, სათვალისანო, წითელ პერანგში, იმპერიალიზმის აგენტო! – კოტიტა თითოს იშვერდა დარბაზის შუაგულისაკენ, სადაც ახალგაზრდა მხატვარი ილარიონ გოლიცინი იჯდა, თავადთა შთამომავალი, ფავორსკის მოწაფე. თურმე ის მიკრავდა ტაშს...

... უნდა ითქვას, რომ მე მანამდე ხრუშჩოვის თაყვანისმცემელთა რიგებს ვეკუთვნოდი. „ხრუშჩოვისტსაც“ მეძახდნენ. მე ფრიად შთაგონებული გახლდით მისი გამოსვლით XX ყრილობაზე, მომწონდა მისი ადამიანურობა. ვცდილობდი ყველაფერი მეპატიებინა მისთვის. მართალია, ზოგჯერ ხდებოდა ისეთი უცნაურობანი, რომ პირდაპირ გაგაშეშებდა კაცს. უეცრად ერთ მიტინგზე ამბობს: „მარქსის იდეები რა თქმა უნდა, კარგია, მაგრამ ზემოდან რომ ღორის ქონი წაუუსვათ, უკეთესი იქნება.“ მე თავში არაფრით არ მომდიოდა, რომ მარქსის იდეები ღორის ქონით შეიძლება გაიპოხოს...

* * *

სამოცდაორი წლის დეკემბერში მე მივიღე მოსაწვევი ბარათი მიღებათა სახლში. აი, სად გავიცნობიერე პირველად ხრუშჩოვის პიროვნება.

თავიდან იგი იქცეოდა ისე, როგორც დიდი საწარმოს კეთილი, სტუმართმოყვარე მასპინძელი: ინებებდა – გაგიმასპინძლებდით, მიირთვით, დალიეთ. დავსხედით და ყველამ ვიპურმარილეთ წყნარად და პატიოსნად.

თანაც რა გულთბილად საუბრობდა – თვითონაც მრგვალი, კონტად პირგაპარსული. პირველი რეპლიკებიც სასიკეთო იყო.

მაგრამ მერე თანდათანობით იგზნებოდა, შმაგდებოდა და თავიდან ერნსტ ნეიზეესტნის დააცხრა. დიდი გასაჭირი ადგა. მე გამაკვირვა იმ თვითდაჯერებულობამ, რომლითაც იგი საუბრობდა ხელოვნებაზე, ისე, რომ ინჩინინი არ გაეგებოდა მასში. თან იმასაც რომ ცდილობდა, განემარტა, რა არის მშვენიერი და რა – არამშვენიერი; რა არის გასაგები ხალხისათვის და რა – გაუგებარი; რომელი მხატვრები ილტვიან „კომუნიზმისაკენ“ და რომელი მხატვრები არ ენმარებიან „კომუნიზმს“. და რა ცუდია ერნსტ ნეიზეესტნი. დიდხანს ეძებდა შედარებას, რათა რაც შეიძლება მარტივად აეხსნა, თუ ვინ არის ერნსტ ნეიზეესტნი. ბოლოს, როგორც იქნა, მიაგნო და ძალიან გაუხარდა: „თქვენი ხელოვნება აი რასა ჰგავს: მაგალითად ადამიანი რომ შევიდეს საპირფარეოში, ჩაჯდეს საპირფარეოს ორმოში და იქიდან, იმ ორმოდან იყურებოდეს ზემოთ და ამ დროს იმ ორმოს თავზე ვინმე დაჯდეს. ის ორმოში მყოფი კი სხეულის სათანადო ნაწილს უცქერს ქვემოდან. აი, როგორ იყურებით თქვენ, ამხანაგო ნეიზეესტნი, აი, რა არის თქვენი ხელოვნება. ეს არის თქვენი პოზიცია, თქვენ ორმოში ზიხართ!“

და მის სიტყვებს ერთვოდა შემოქმედებითი ინტელიგენციის შედარებით ასაკოვანი წარმომადგენლების საერთო სიცილ-ხარხარი და მოწონების შემახილები.

ის კი აგრძელებდა: „თანაც ეს რანაირი გვარია ნეიზეესტნი? საიდან

აიღეთ ფსევდონიმი — უცნობად გინდათ დარჩეთ? * ჩვენ კი გვინდა, რომ თქვენს შესახებ ყველაფერი ვიცოდეთ!”

ნეიზვესტნი პასუხობს:

— „ნეიზვესტნი“ ჩემი გვარია...

მას ეუბნებიან:

— აბა, ეს რანაირი გვარია „ნეიზვესტნი“?

და ასეთ რეპლიკებში, ზოგჯერ გამოშვებულ ხასიათის შეპასუხებებში გავიდა ორი თუ სამი საათი. ყველა დაიღალა. ვხედავთ, რომ არავისი გამოსვლა — არც ვეტუშენკოს, არც ერენბურგის, არც შნიპაჩოვის — თან, ძალიან კარგი გამოსვლები, არავითარ შთაბეჭდილებებს არ ახდენენ — კვლავზე ცერცვის შეგრაა და მეტი არაფერი. თავისი ხაზი აქვს აღებული და მიჰყვება იმას.

ბოლოს გამოვიდა დასკვნითი სიტყვით. ამ სიტყვიდან რამდენიმე ფრაზა დამამახსოვრდა.

დაიწყო ისევ შშიდად. აი, ჩვენ აქ, რა თქმა უნდა, მოვისმინეთ, ვისაუბრეთ. მაგრამ ვინ უნდა გადაწყვიტოს? ჩვენს ქვეყანაში ვინ უნდა გადაწყვიტოს? ხალხმა. ხალხი კი ვინ არის? ეს არის პარტია. პარტია ვინ არის? პარტია ჩვენ ვართ. ესე იგი, ჩვენ უნდა გადაწყვიტოთ — შე უნდა გადაწყვიტოთ. გასაგებია?

— გასაგებია.

— ახლა სხვანაირად ავიხსნით. ხდება ხოლმე: შეკამათებიან პოლკოვნიკი და გენერალი და პოლკოვნიკი ისე დამაჯერებლად ამტკიცებს რაღაცას, რომ პირდაპირ, ძალიან... გენერალი უსმენს, უსმენს და თითქოს უარის სათქმელი არაფერი აქვს. მაგრამ ბოლოს მოაბეზრებს თავს პოლკოვნიკი, ესეც ადგება და მიახლის: „იცი რას გეტყვი — შენ პოლკოვნიკი ხარ და მე — გენერალი. აბა, ნახევარბრუნით მარჯუნისაა-კენ, ნაბიჯით იარ! პოლკოვნიკიც მიტრიალდება და წავა ბრძანების შესასრულებლად! ასე რომ, თქვენ პოლკოვნიკები ხართ, მე კი, უკაცრავად არ ვიყო, გენერალი. ასე რომ, აბა ნახევარბრუნით მარჯუნისაა-კენ, ნაბიჯით იარ!“

აი, ასეთი იყო დასრული.

ხრუშჩოვი და საქართველო

დღეი სტურუას ჩანაწერებიდან ხრუშჩოვის შესახებ:
„გაბასახლქში“

გაზ. „თბილისი“ 9.08.1991 წ.

ხშირად მეკითხებიან, შეესაბამება თუ არა სინამდვილეს მტკიცება, რომ თითქოს, ხრუშჩოვს ქართველების აყრა და შუა აზიაში გადასახლება უნდოდა? ამ საკითხზე ვადასტურებ შემდეგს:

* „ნეიზვესტნი“ — რუს. „უცნობი“.

1962 წლის ზაფხულის ერთ დღეს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის მაშინდელი პირველი მდივნის ვასილ მჭავანაძის კაბინეტში დავეყვნდი. საღამოს რვა საათი იქნებოდა, რომ აწკარუნდა ტელეფონის აპარტი „კი“. მჭავანაძემ ყურმილი აიღო. რამდენიმე წამის შემდეგ ის გაფითრდა, მანიშნა, მომიახლოვდიო და ყურმილი ისე შეატრიალა, რომ მეც ვამეგო, რას ელაპარაკებოდნენ. იშვამსვე ვიცანი ხრუშჩოვის ხმა (ის იმ დროს ბიჭვინთაში ისვენებდა.)

— თურქებთან შეერთება მოინდომეთ? — ღრიალებდა ხრუშჩოვი.

მე ჩავწურწულე მჭავანაძეს, ეთქვა ხრუშჩოვისათვის, რომ ქართველებს ისტორიულად არ შეეძლოთ ჰქონოდათ რაიმე განსაკუთრებული სიმპათიები თურქების მიმართ, ვინაიდან თურქებმა ძალით დაისაკუთრეს საქართველოს თითქმის ერთი მესამედი, რომ ისინი უღეტდნენ ქართველებს და ა. შ. მჭავანაძემ ეს ყველაფერი უთხრა ხრუშჩოვს, მაგრამ ამაოდ...

— „ვაგონი პოდადიმ, ვისელიმ ვას ვსეხ კ ჩერტოვი მატერი!“* — დაიღრიალა ხრუშჩოვმა და ყურმილი დაავლო.

საქმე შემდეგში იყო. თურმე, ხრუშჩოვს, რომელიც ბიჭვინთაში ისვენებდა, აჩვენეს მის სახელზე დაწერილი ვიღაც კორეელი იუნის წერილი. ეს იუნი, თითქოსდა, მკურნალობდა წყალტუბოში. პოდა ეს „მითიური“ იუნი ატყობინებდა ხრუშჩოვს, რომ ქართველებთან საუბრისას მას შეექმნა შთაბეჭდილება, რომ მათ აქვთ სურვილი შეუერთდნენ თურქებს და სხვა ამგვარი აბდაუბდა. იუნს „მითიური“ ვუწოდე იმის გამო, რომ ასეთი ავადმყოფი თუ დამსვენებელი წყალტუბოში არ აღმოჩნდა, იმისდა მიუხედავად, რომ გენერალ-პოლკოვნიკ ინაურის უწყებამ საგულდაგულოდ „გაცხრილა“ საქართველოს ეს სამკურნალო კურორტი. ეს წერილი საკმაოდ უხეში და მარტივი პროვოკაცია იყო, მაგრამ რატომ ჰქონდა ამის გამო ასეთი მძაფრი რეაქცია ხრუშჩოვს? და საერთოდ ასეთ რამეებს თანაშემწეები და რეფერენტები, როგორც წესი, თავიანთ უფროსებს არც აჩვენებდნენ. ამ შემთხვევაში კი, უეჭველია, ვიღაცამ ბოროტი განზრახვით დაუდო წინ ხრუშჩოვს ეს მონაჭორი. ჩემი აზრით, ეს გააკეთა, ხრუშჩოვის თანაშემწემ ლებედევმა, უემოციო და ღვარძლიანმა კაცმა, რომელსაც საქართველოში არაფერი მოსწონდა.

...მჭავანაძემაც ყურმილი დაღო და მომიბრუნდა.

— რა ვქნათ ახლა ჩვენ?

გეტყვით გულახდილად, არც მჭავანაძემ და არც მე არ დავიჯერეთ ხრუშჩოვის მუქარის რეალობა.

და მაინც ამ გამოხდომის აქტიური პროტესტის გარეშე დატოვება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლებოდა. მოკლე მოსაუბრების შემდეგ

* ვაგონებს მოგაყენებთ და ჯანდაბაში გადაგასახლებთ. — რუს. (რედ. შენიშვნა)

ჩვენ გადავწყვიტეთ ბიჭვინთაში გაფრენა. მჟავანაძე დაუკავშირდა სამოქალაქო ავიაციის სამსახურის უფროსს და დაავალა მოემზადებინა სპეციალური სამთავრობო „იაკ-40“.

ვბჭობთ იმის თაობაზე, როგორ ამოუვადლოთ თავიდან ხრუშჩოვს ეს სისულელე, როგორ დაეუმტკიცოთ მას, რომ ქართველებს თურქეთთან შეერთების არანაირი სურვილი არ გააჩნიათ. შევთანხმდით, მიგვეცა ხრუშჩოვისათვის ზეპირი ისტორიული ცნობა საქართველო – თურქეთის ურთიერთობათა შესახებ, მტკიცედ გვეთქვა ხრუშჩოვისათვის, რომ იუნის წერილი სრულიად გაუგებარი და პროვოკაციაა.

ამ დროს ისევ აწკრიალდა „კჩ“ – კვლავ ხრუშჩოვია. მჟავანაძემ ამჯერადაც მანიშნა და ერთობლივი მოსმენის „ტაქტიკა“ განმეორდა. ხრუშჩოვს ვეღარ იცნობდით. მან ბოდიში მოუხადა მჟავანაძეს, თქვა, რომ ოდნავ (!) გაცხარდა, რომ იუნის წერილი „ვიედენზოვო იაიცა ნე სტოიტ“* და სხვა ამგვარი რამ. შემდეგ ხრუშჩოვმა მიიწვია მჟავანაძე ბიჭვინთაში. სხვათა შორის იმ იუნის წერილი მაინც გადმოუგზავნეს მჟავანაძეს და იგი ინახება საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პარტარქივში.

მეორე დღეს დილაადრიან ბიჭვინთაში გავეფრინდით მჟავანაძე, ინაური, საქ. კპ ცკ-ის საერთო განყოფილების გამგე ალექსანდრე მანელაშვილი, მჟავანაძის პირადი დაცვის უფროსი დავით ჩიბურდანიძე და ამ სტრიქონების ავტორი.

ხრუშჩოვი მშვენიერ გუნებაზე გახლდათ. ენამზეობდა, ოხუნჯობდა. იუნის ნაჯღაბზე სიტყვაც არ დაუძრავს, მით უმეტეს, ქართველების გადასახლებაზე. ჩვენც, რა თქმა უნდა, ამ „თემას“ არანაირად არ შევხებივართ.

სადილის წინ ხრუშჩოვი და მჟავანაძე ცურაობდნენ ბიჭვინთის განთქმულ აუზში. ეს აუზი გარდა სხვა ღირსშესანიშნაობებისა, გამოირჩეოდა იმით, რომ კარგ ამინდში ღილაკზე ხელის დაჭერით ზღვის მხარეს იხსნებოდა კედელი და იქმნებოდა ილუზია, რომ ცურავ ღია ზღვაში (უნდა გამოვუტყდე მკითხველს, რომ მეც ორჯერ-სამჯერ მომიხდა ამ აუზში ცურაობა.)

ასე რომ, ხრუშჩოვი და მჟავანაძე კორპის მაშველი რგოლებით დაცურავენ ბიჭვინთის განთქმულ აუზში და რალაცაზე მშვიდად საუბრობენ, ყოველ შემთხვევაში არა იუნის „შემოქმედებაზე“. აუზთან წყლის მსუბუქ სკამებზე სხედან ხრუშჩოვის პირადი მცველი ლიტოვჩენკო, თანამშემწე ლებედვეი, ინაური, მანელაშვილი, ჩიბურდანიძე და ამ სტრიქონების ავტორი. ჩვენი საუბარიც მშვიდად მიედინება, მაგრამ გარკვეული სიფრთხილ-

* ილიომატური ფრაზა „სათქმელადაც არ ღირს“ მნიშვნელობით. (რედ. შენიშვნა)

დღის სამი საათი სრულდებოდა, როცა მოირბინა სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის მეცხრე სამმართველოს (პოლიტიბუროს მაშინდელი დაცვის სამმართველო) უფროსმა გენერალ-ლეიტენანტმა ზახაროვმა და ხრუშჩოვს უთხრა:

— ნიკიტა სერგეევჩი! მორის ტორეზი მეუღლითურთ თავისი რეზიდენციიდან გამოვიდნენ და აქეთ მოემართებიან.

ეს რეზიდენცია კი აუზიდან 500-600 მეტრითაა დაშორებული. მკავანაძე სასწრაფოდ ამოვიდა აუზიდან და გასახდეღში მიიძალა. ხრუშჩოვი კი, ვითომც არაფერი მომხდარიყო, დაცურავს თავისი კორპის რგოლით, თითქოსდა ზახაროვის სიტყვები არც გაეგონოს.

რამდენიმე წუთის შემდეგ მოვიდნენ მორის ტორეზი და მისი მეუღლე ფრანგი კომუნისტების ხელმძღვანელი გამოწყობილია ღია ფერის კოსტიუმში, მის მეუღლესაც ელვანტური საზაფხულო კაბა აცვია.

შეწუხებული ზახაროვი ეუბნება ხრუშჩოვს:

— ნიკიტა სერგეევჩი, ტორეზი და მისი მეუღლე უკვე აქ არიან.

როგორც იქნა, ხრუშჩოვმა ინება წყლიდან ამოსვლა. მას ეცვა სატინის შავი ტრუსები, მუხლამდე რომ წვდებოდა. ასეთებს ჩვენში „ფოხნებს“ ეძახიან. სრულიად სველი, ისე რომ კორპის რგოლი არ მოუხსნია, ხრუშჩოვი დაიძრა მორის ტორეზის და მისი მეუღლის მიმართულებით. სველმა ტრუსებმა გამოკვეთა ხრუშჩოვის ქვედატანი. ერთი სიტყვით, სურათი სრულიად არაორდინარული იყო. რომ იტყვიან, სასაცილო იქნებოდა, სატირალი რომ არ ყოფილიყო. რა გაეწყობოდა! უხერხული გრძობითა და სირცხვილის დამდალავი შეგრძნებით გავყვეით სველ ხრუშჩოვს.

როცა კონტად მორთულებმა მორის ტორეზმა და მისმა მეუღლემ სველი, შავი სატინის ტრუსების ამარა ხრუშჩოვი დაინახეს, თანაც კორპის რგოლით შემოსალტული, შეცბნენ, ალბათ, თვალებს არ დაუჯერეს. მაგრამ, როცა ამ კოლორიტულმა „ზმანებამ“ მათ თავისი ხელი გაუწოდა, მიხვდნენ, რომ ეს ზმანება კი არა, სავსებით რეალური ხრუშჩოვი იყო.

ხრუშჩოვმა ოთხი ნაჭრის შეზღონგი მოატანინა, ლიტოვჩენკოს დახმარებით, როგორც იქნა, მოიცილა ეს კორპის რგოლი და, მორის ტორეზი, მისი მეუღლე, ხრუშჩოვი და მკავანაძე (ჩაცმული) შეზღონგებში ჩაეშვნენ.

ჩემზე ამ სურათმა უმძიმესი შთაბეჭდილება დატოვა, ასევე მკავანაძეზე და ინაურზეც. რაც შეეხება ხრუშჩოვის გუნდს, მათ ეს ეპიზოდი საკმაოდ მშვიდად მიიღეს — ჩანდა უარესიც ჰქონდათ ნანახი.

ამით, როგორც იტყვიან, ინციდენტი ამოიწურა. მეორე დღეს თბილისში გამოვფრინდით, ზოლო რამდენიმე დღის შემდეგ ფელდაკვშირით მივიღეთ „მთიური“ იუნის ხელით შეთითხნილი „ბრალდება“ ქართველი ხალხის მიმართ. წერილი კონტროლზე იყო აყვანილი და მე მომიხდა

ადვილს მიუახლოვდა, აქ მოხდა მოსახდენი. ხალხის ტალღა გაარღვია ვილაცამ და ნიკიტა ხრუშჩოვის მანქანას მიაწყდა მიჯრით. ხალხი შერჩოქოლდა. მანქანაც გაჩერდა და ხალხმა ყოველი მხრიდან იწყო სკვლა შემთხვევის ადგილისაკენ.

გაფითრებული ნიკიტა ხრუშჩოვი სავარძლის საზურგეს გადაეყრდნო და სასოწრკვეთილი ხელებს ასავსავებდა. „თავდამსხმელი“ კი ჯიქურ მანქანაში შეძრომას ლამობდა. ხრუშჩოვმა წარმოიდგინა, რომ მისი აღსასრული დადგა. იგი ხელების მიშველიებით ერთსა და იგივეს იმეორებდა: — ნე ნაღო, ნე ნაღო... — ისმოდა მონოტონურად ნიკიტას ხმა.

მალე „ტელეხრანიტელები“ მოცვიდნენ და ხელში შერჩათ სოფელ მანავში მცხოვრები, სომხეთიდან გადმოხვეწილი ვაგრამ სარქისიანი, რომელმაც საჩივარი გადასცა რაიონის ხელმძღვანელობაზე ნიკიტა ხრუშჩოვის.

„ინციდენტი“ მშვიდობიანად დამთავრდა და მანქანის კორტეჟი აღმოსავლეთისაკენ დაიძრა ბაღიაურის მიმართულებით.

ბაღიაურის ღვინის ქარხანაში დანიშნული იყო თათბირი, სადაც თავი მოეყარა, როგორც საგარეჯოს რაიონის, ისე მეზობელი რაიონების წარმომადგენლებსაც.

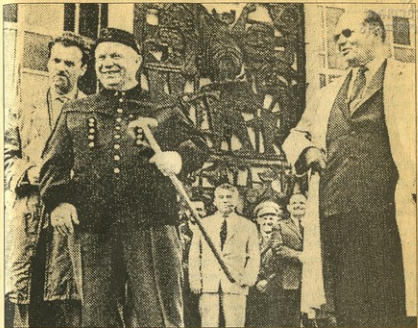
ნაშუადღევს თათბირი გაიძართა. ნიკიტა ხრუშჩოვმა კლუბში შესვლისთანავე დაიწყო:

— საქართველო მართლაც ლამაზი ქვეყანა ყოფილა. მე კარგა ხანია აქ აღარ ყოფილვარ. 1921 წლის შემდეგ, როცა აქ წითელი არმიის შემადგენლობაში ვიბრძოდი საქართველოს გასათავისუფლებლად, ვასილ პავლოვიჩი ყოველთვის მეპატიებოდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, საყველური უნდა ვითხრათ. სტალინისა არ იყოს, ყველა ქართველს ბევრი ნაკლი გაქვთ...

სიტყვა აღარ დაამთავრებინეს, დარბაზს აღშფოთების ტალღამ გადაუარა, ატყდა ხმაური. მიხვდა ხრუშჩოვი, რომ დაუკრეფავში გადავიდა და მღგომარეობის გამოსწორება სცადა.

— არა, მე ამით იმის თქმა კი არ მინდა, რომ სტალინი ცუდი ხელმძღვანელი იყო, იგი დიდი მარქსისტ-ლენინელი იყო და ნეტა ყველა მას ვგაუდეთ, მაგრამ მასაც ხომ ჰქონდა ბევრი ნაკლი, აი თქვენც დიდი ნაკლი გაქვთ. ვენახებს ვაკე ადგილებში აშენებთ, მე გირჩევთ ვენახები ამოძირკვით ვაკე ადგილებში და იქ სიმინდი დათესოთ, ხოლო ამ გორაკებზე რომ ტყე არის, ის გააფოთ და იქ ვენახები გააშენოთ. თქვენი ხსნისა და სიმდიდრის წყარო ამიერიდან სიმინდი უნდა გახდეს. სიმინდი აუცილებლად კვადრატულ-ბუდობრივი მეთოდით უნდა დათესოთ. ამით გაცილებით დიდ მოსავალს მიიღებთ, ვიდრე არქაული, მამა-პაპეული მეთოდით.

თათბირს ბევრი მოწინავე მესიმინდე ესწრებოდა, მათ შორის იყო გიორგიწმინდელი გვენა (ვანო) ჭიაბერაშვილი, რომელიც ნერვიულო-

ბისაგან სკამზე ვეღარ ისვენებდა.

— რეებს არახუნებს, რო არახუნებს, ეგ ჯოჯო, მაშ მაგან უნდა მასწავლოს „საჩერქეზოში“ როგორი სიმინდი მომყავს, რად მინდა მაგის ლაი-ლაის რომ ვისმენ აქ, მაგან უნდა მასწავლოს ჭკვა?..

გვეგნამ და მისმა თანამოსაქმეებმა კარგად იცოდნენ, რომ ჩვენი სოფლის მეურნეობის ჩავარდნის მიზეზი თვითონ საბჭოთა სოციალურ-პოლიტიკური სისტემა იყო, სწორედ ნიკიტას და მისი მიმდევრების სუბიექტივისტურმა და ვოლუნტარისტულმა მოქმედებამ დალუპა ქვეყანა და შიმშილის ზღვარზე მიიყვანა მშრომელი ხალხი.

ნიკიტას სენტენციების შემდეგ სიტყვა აიღო გურჯაანის რაიონის ჩუმლაყის კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ ვალიკო უტიაშვილმა. მასაც და კახეთის ზონის კოლმეურნეობების თავმჯდომარეებს ჯიბეები სიმინდის ტაროებით ჰქონდათ სავსე. უტიაშვილმა სამი სიმინდის ტარო ამოიღო ჯიბიდან და საჯაროდ მოახდინა მათი დემონსტრირება.

— აი, ხომ ხედავთ ამ ტაროს, — და ხელში ყველაზე პატარა ტარო აათამაშა. — თუ სიმინდს კვადრატულ-ბუდობრივად დავთესავთ, ჰექტარზე მივიღებთ 40 ათას ბუდეს. თუ თითო ბუდიდან, აი ასეთ ტაროს მივიღებთ, ჰექტარზე გამოვა 30 ცენტნერი მარცვლად, თუ ასეთ ტაროს მივიღებთ და ხალხს დაანახვა საშუალო ტარო, მაშინ 40 ცენტნერ მარცვალს მივიღებთ, ხოლო თუ ასეთ ტაროს მივიღებთ და ხელში ყველაზე დიდი ტარო აათამაშა, მაშინ 60 ცენტნერ მარცვალს მივიღებთ ჰექტარზე.

ვალიკო უტიაშვილის გამოსვლამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ნიკიტაზე და ქებაც უხვად დაიმსახურა.

თათბირი გვიან საღამოს დამთავრდა. მომიებული სტუმრები ვახშმად საბანკეტო დარბაზში წაიყვანეს.

ჯერ კიდევ წინა დღეებში, რაიკომის მდივანს თადარიგი დაეჭირა. საბანკეტოდ შერჩეული იქნა სოფელ მანავში კოლმეურნეობის აგრონომის, სამამულო ომის მონაწილის გიგა სიმონიშვილის ბინა.

ბაღიაურიდან სტუმრები მანავის ღვინის ქარხანაში მიიყვანეს და ქართული წესით ქვევრებში დაყენებული ღვინო გაასინჯეს სტუმრებს.

აქაც დიდძალმა ხალხმა მოიყარა თავი. ყველაფერი რაიკომის მდივნის სცენარის მიხედვით კეთდებოდა. ღვინის ქარხნიდან გამოსვლის დროს ნიკიტა ზრუშჩოვს წინ გამოეჭიმა ორღენებითა და შედლებით მკერდამშვენიებული გიგა სიმონიშვილი და საუბარი გაუბა. საუბარში გიგას სიღვიძრი ტასო მახარობლიშვილიც ჩაება და გიგას უსაყვედურა, რაღა გარეთ საუბრობთ, სახლში შემოიპატიჟე სტუმრებიო. მიპატიჟებაზე უარი არ უთქვამს ნიკიტას და თავისი ამალით იქვე, ღვინის მარნის გვერდით მდგომი სახლისაკენ გაუძღვა სტუმრებს მასპინძელი.

ზემო სართულზე გაიშალა სუფრა. ნიკიტა ზრუშჩოვმა თავის თანამშემწეს გამოართვა საგარეჯოში ვაგრამ სარქისიანის მიერ გადაცემუ-

ლი წერილი და რაიკომის მდივანს გადასცა, თუ კანონიერად ჩივის, აუშენეთ სახლიო. ამ დროს დიეტის პირადმა ექიმმა ნიკიტას „თერმოსით“ ბორში და ალუბლის წვენი შემოუტანა, მაგრამ ნიკიტამ დაუტატანა და უკანვე წაალებინა დიეტური საჭმელი. ვიდრე ექიმი შემობრუნდებოდა, ნიკიტამ ცალი თვალი შინნახად ჭაჭის არაყს დაადგა და სახლის პატრონს გადაულაპარაკა:

— პოკა ეტოტ ღურაკ ვერნიოტსია, ნაღეიტე ვაშუ ჩაჩუ* — თქვა და მასპინძელს ორასგრამიანი ჭიქა მიუშვირა. გალიპლიპებული ჭიქა სასწრაფოდ პირთან მიიტანა და პირდაპირ ყანყრატოში გადაუმახა ცეცხლივით არაყი, შემდეგ ხელი გულზე ჩამოისვა და ცერა თითი აჩვენა მასპინძელს ალტაცების გამოსახატავად.

მთელი დღის მოშიებული ნიკიტა გამგელებული ეცა ნუგბარ საჭმელებს. ერთმანეთს ცვლიდა ღორის მწვადი და ხაშლამა, ჩაქაფული და შემწვარი ვარიები. ნიკიტა ხრუშჩოვი კარგად რომ დანაყრდა, ისევ სიმინდს მიუბრუნდა.

— რამდენ ცენტნერ სიმინდს იღებს თქვენი მეურნეობაო, — შეეკითხა მასპინძელს ნიკიტა.

— საშუალოდ ორმოც ცენტნერსო, — მიუგო მასპინძელმა.

— ეს ძალიან ცოტაა, აი ამ ვაკე ადგილას რომ ვენახი გაგიშენებიათ, ამოძირკვეთ, კარგი სიმინდი მოვა!

ეს ის ნაკვეთი იყო, სადაც თეიმურაზ II-მ ზვარი გააშენა, შემდეგ თეკლე ბატონიშვილის შშითვეი იყო, ბოლოს კი სომეხმა ვაჭარმა ფრიდონოვმა ჩაიგდო ხელში გასული საუკუნის 70-იან წლებში, ზვარი და ვილა ააშენა 54 ჰექტარზე. ეს ის ნაკვეთია, სადაც საქვეყნოდ ცნობილი „მანავის მწვანე“ მოჰყავთ. ბუდის ირონიაც ეს არის — რუსეთის იმპერატორმა ალექსანდრე III-მ ეს ადგილებიც მონახულა 1889 წელს და მხოლოდ ალტაცება გამოუთქვამს ამ ზვარის ხილვით, საბჭოთა იმპერიის ჭკუათმყოფელმა საჭეთმპყრობელმა კი ეს ნაკვეთი სასიმინდედ გაიბეტა.

ბანკეტზე შეზარხოშებულმა ნიკიტა ხრუშჩოვმა ბეერი აცინა თავისი ციცილიბაზობითა და უკბილო ანეკდოტებით თანამეინახენი, ბოლოს, როცა საღამოს ბინდბუნდმა იმატა, უცბად წამოიწია ნიკიტამ და ამით დიდი ტრაპეზის დამთავრებასაც დაედო ზღვარი.

გარეთ დიდძალმა „მნახველმა“ მოიყარა თავი. ყველას აინტერესებდა „რუსთხელმწიფის“ ნახვა, რომელზედაც არაერთი მთარული ანეკდოტი დადიოდა ხალხში.

რაც მთავარია, ეს ხალხი ნიკიტა ხრუშჩოვის ხსენებაზე „ფუი ეშმაკს“ — დაყოლებდნენ და საჯარისოდ ცივ წყალს სვამდნენ „მალენკოვის სტაქჩით“.

* სანამ ეს სულელი დაბრუნდება, დამისხით თქვენი ჭაჭა — რუს. (რედ. შენიშენა)

ფრაგმენტები ფარნაოზ ღულაშვილის წერილიდან:
„შესვედრები დიდ რეჟორმატორთან“
„სოობოდნაია გრუზია“ 1. IV. 91წ.

... 1956 წლის 9 მარტს დახვეტილი ქართველი ახალგაზრდობის სისხლი ხრუშჩოვს აცხია ლაქად. პირველად მან მისცა ბრძანება ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარების სარდალს გენერალ ფედიუნინსკის – ესროლათ მშვიდობიანი დემონსტრანტებისათვის, რაც ფედიუნინსკის მიერ განსაკუთრებული გულმოდგინებით იქნა შესრულებული.

ამ ბარბაროსული აქტის შემდეგ ნიკიტა ხრუშჩოვს ეყო სინდისი ჩამოსულიყო თბილისში 1961 წელს, საქართველოს გასაბჭოების მე-40 წლისთავზე. რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა, რომ იგი გურჯაანის რაიონში ჩამოეყვანათ სტუმრად.

ხუთი ვაგონისაგან შემდგარი მატარებელი, რომლითაც ხრუშჩოვი მგზავრობდა, მელაანის სადგურზე გაჩერდა ღამის სამ საათზე. მე, როგორც გურჯაანის რაიკომის პირველ მდივანს, მიბრძანეს მატარებელთან გამოვცხადებულიყავი დილის რვა საათზე... ვაგონიდან გადმოვიდნენ რესპუბლიკის ხელმძღვანელები, ხოლო ათი წუთის შემდეგ გამოჩნდა უზარმაზარი ამალით გარემოცული ნ. ს. ხრუშჩოვი. მაშინდელმა საქართველოს კომპარტიის პირველმა მდივანმა ვ. პ. მჟავანაძემ ჩემი თავი წარუდგინა. მე გავინაბე, იმის ფიქრში: რომ აი ახლა ჩამომართმევს ხელს ქვეყნის პირველი კაცი და მკითხავს – აბა, როგორ არის ახალგაზრდავ საქმეები რაიონში და ა. შ. მაგრამ, გაიგონა რა ჩემი გვარი – ღულაშვილი, ჯულაშვილის თანახმიური – წარბები შეიკრა, ზიზლით შემომხედა და ყოველგვარი საღმის გარეშე მანქანისაკენ დაიძრა. მე დავიბენი. ვ. პ. მჟავანაძემ, როდესაც ჩემი დადარდიანებული სახე იხილა, გამამხნევა, მიბრძანა მანქანაში ჩავმჯდარიყავი და უკან მივეყოლოდი. რამდენიმე კილომეტრი გავიარეთ და გრემის მონასტრის ძირას შევჩერდით. ჩვენს წინ გადაიშალა ალაზნის ველის დიდებული პანორამა.

მასპინძლები გარს შემოერტყნენ საპატიო სტუმარს და უყვებოდნენ, რომ ეს რეგიონი სამრეწველო შეგენახეობისა და მეღვინეობის ყველაზე მსხვილი ცენტრია, სადაც მზადდება მსოფლიოში ცნობილი სამარკო ღვინოები და კონიაკები. ხრუშჩოვი ნახევრად თვალდახუჭული უხმოდ უსმენდა მთხრობელს.

* მასალა თარგმნილია რუსული გაზეთიდან წერილის ორიგინალის (რომელიც, სავარაუდოა, ქართულ ენაზე იჭებოდა შესრულებული) ჩვენს ხელთ არარსებობის გამო. ამდენად, სიტყვიერი ქსოვილის ყველა შესაძლო ხარვეზი სარედაქციოა და არა ავტორისეული. (რედ.)

მოულოდნელად საუბრები შეწყდა. სიჩუმე დაარღვია ხრუშჩოვმა, რომელმაც ერთი ფრაზა ისროლა: „აქ სიმინდიც კარგად იზარებს“ და თავისი მანქანისაკენ გაემართა. ჩვენ უხერხულად შევაცქერდით ერთმანეთს, ვცდილობდით გაგვერკვია, რას უნდა ნიშნავდეს ამოდენა ქვეყნის ხელმძღვანელის ნათქვამი ფრაზა? ნუთუ იგი ვენახის ამოძირკვას გულისხმობდა უნიკალურ ნიადაგოვან-კლიმატურ რეგიონში ერთიანი მესიმინდეობის სასარგებლოდ?

იმ წუთას მე გულწრფელად შემეცოდა მთელი საბჭოთა ხალხი, რომელიც იღვწოდა იმ კაცის ხელმძღვანელობის ქვეშ, რომელსაც საღი განსჯის უნარი დაკარგოდა...

... ხრუშჩოვის ყოფნის ვადა გურჯაანის რაიონში იწურებოდა, წინაღუდეს სასტუმროში დაისვენა და საღამოს თავისივე მატარებლით გაემგზავრა თბილისს. მაგრამ ჩემი შეხვედრები ხრუშჩოვთან ქართულ მიწაზე ამით არ დამთავრებულა.

სულ მალე გადაწყვიტეს თბილისში მოეწვიათ ამიერკავკასიის რესპუბლიკების სოფლის მეურნეობის მოწინავეთა თათბირი. ელოდნენ ხრუშჩოვის სტუმრობას. ამჯერად მას შეხვდნენ მცხეთის რკინიგზის სადგურში. აქედან ავტომობილების კორტეჟი დაიძრა თბილისისაკენ საქართველოს სამხედრო გზით. თბილისის შემოსასვლელთან ხრუშჩოვის ყურადღება მიიპყრო დიდმა მშენებლობამ მტკვრის გაყოლებაზე და რესპუბლიკის ხელმძღვანელებს ჰკითხა: „აქ რას აშენებთ?“ მას უპასუხეს, რომ თბილისი განლაგებულია ტერასებზე და იმისათვის, რათა ქალაქი განტვირთონ საბარგო და მსუბუქი მანქანების დიდი ნაკადისაგან, აშენებენ სანაპიროს.

მოულოდნელად ხრუშჩოვმა უწამწურად შეივინა და თქვა:

— მე ნასერიისათვის (ეგვიპტის მაშინდელი ლიდერი) ვერ გამოგზავნია ცემენტი და აქ კი სანაპიროების მშენებლობა დაუწყიათ...

მას გასაკებად აუხსნეს, რომ ეს ჩვენი ფონდით კუთვნილი ცემენტია, არავის ვართმევთ და ქალაქისათვის საჭირო ობიექტს ვაშენებთ.

რადგან საუბარი ჩამოვარდა ნასერიის შესახებ, აქვე მინდა ვთქვა: ხრუშჩოვის თანამზრახველნი თითქოს ნახევრადხუმრობით იმასაც იხსენებენ, თუ ხალხისთვის საყვარელმა ნიკიტა სერგეევიჩმა როგორ მიანიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება ჰამალ აბდელ ნასერს. საკითხავია, რა დამსახურებისთვის? იქნებ იმისათვის, რომ ნახევრად მშვიერმა საბჭოთა კავშირმა თითქმის მუქთად აუშენა ასუანის ჰიდროკომპლექსი?..

ან კიდევ... ხრუშჩოვის მომხრეები ცდილობენ, იგი წარმოაჩინონ, როგორც სოფლის მეურნეობის დიდი მცოდნე და მოჭირნახულე. მაგრამ, ხომ ცნობილია, რომ ეს დარგი სწორედ დიდმა რეფორმატორმა მიიყვანა სრულ კატასტროფამდე. ყველასათვის კარგად არის ცნობილი, რა ბედი

ენია ლარიონოვს, რომელმაც ხრუშჩოვის დავალებით ერთ წელიწადში შეასრულა სამწლიანი გეგმა მეცხოველეობაში და მთელი ოლქის მოსახლეობა შშიერი დატოვა. ეს აბსურდული გეგმა ხრუშჩოვს სურდა მთელი ქვეყნის მასშტაბით დაენერგა, მაგრამ, საბედნიეროდ, ამ ავანტიურას ბევრნი არ აპყენენ. რუსმა მეცნიერმა ნიადაგმცოდნეებმა და აგრონომებმა, ვინც ციმბირის ბუნებრივ პირობებს იკვლევდა, ამ მხარეს დიდი მომავალი უწინასწარმეტყველეს. ოღონდ იქაური პირობების გათვალისწინებით, ამ მიწების ათვისების ვადას 25-30 წლით გასაზღვრავდნენ. ხრუშჩოვს კი არ ჰყოფნიდა მოთმინება და ერთი „ურა“-თი გაირეკა წინ ხალხი — ყოველგვარი მომზადებისა და სამეცნიერო უზრუნველყოფის გარეშე, ისე, რომ არ უზრუნვია არც სათანადო მომარაგებაზე, არც გზებზე, არც საცხოვრებელზე, არც ჭირნახულის დაბინაებაზე, არც მოკლე სავეგეტაციო პერიოდის ხორბლის ჯიშებზე, არც მინდვრის საცავ ტყის ზოლებზე...

და რა გამოვიდა? ქვეყანამ სამეცნიეროდ მიიღო უდიდესი ფინანსურ-მატერიალური დანაკარგები... ხრუშჩოვის ხელმძღვანელობის სტილი თვითნებობისა და ვოლუნტარიზმის კლასიკური მაგალითი გახლდათ.

ლეონიდ ილიჩი

იური ბორუვის ნარკვევიდან:
„სტალინი თანამედროვეთა გადმოცემაში“
„კნიჟნოე ობოზრენიე“ № 3. 20. I. 1989 წ.

დიდ თეატრში მთავრდებოდა მოხსენება, მიძღვნილი ოქტომბრის რევოლუციის 33-ე წლისთავისადმი. დარბაზი ფეხზე ამდგარი მღეროდა „ინტერნაციონალს“. სტალინმა საფეთქელთან მიიტანა ხელი, თუმცა თავზე ქული არ ეხურა. პოსკრებიშევმა დანანებით წაიჩურჩულა: „დაგვიბერდა ბელადი“. სტალინს მახვილი სმენა ჰქონდა და გაიგო ეს სიტყვები.

საზეიმო სხდომის შემდეგ ჩატარდა კონცერტი. მას სტალინი ესწრებოდა. სრულდებოდა ხალხური სიმღერები და ცეკვები. ერთ-ერთი უკანასკნელი ნომერი იყო მოლდავეთის ცეკვის კოლექტივის გამოსვლა. მათი ცეცხლოვანი და ხალისიანი ცეკვები დიდ ოვაციებს იწვევდა. სტალინი პოსკრებიშევთან ერთად გამოვიდა მთავრობის ლოჟიდან. საპირისპირო მხრიდან მოაბიჯებდა გაფანჩულ მსხვილწარბებიანი კაცი. სტალინმა უთხრა:

- კარგები იყვნენ შენი მოლდაველები!
- კაცმა უხერხულად გაიღიმა, ხოლო პოსკრებიშევმა შენიშნა:
- ამხანაგო სტალინ, ეს ბრეჟნევია. იგი დნეპროპეტროვსკის სა-
ოლქო კომიტეტის მდივანია.
- ეჰ, დაბერდი პოსკრებიშევ. ჩამორჩები ცხოვრებას.

კონცერტის შემდეგ სტალინი შევიდა თავის კაბინეტში და დაწერა განკარგულება ბრეჟნევის მოლდავეთის კპ ცკ-ის პირველ მდივნად დანიშვნის შესახებ.

კარები წყვეტენ ყველაფერს.

ფეოქტორ ბურლაკის წერილიდან:
„ბრემენი და „დათობის“ მსხპრეპა“.

„ლიტერატურნაია გაზეტა“ 14. IX, 1988 წ.

როგორ მოხდა, რომ ჩვენი საშობლოსა და მსოფლიო ისტორიის ასეთ რთულ პერიოდში ქვეყნის მმართველობის საჭესთან დარჩა ყველაზე სუსტი-იმ ხელმძღვანელთა შორის, ვინც კი ამ პოსტზე ყოფილა როგორც საბჭოთა, ისე, შესაძლოა, რევოლუციამდევე პერიოდშიც? აქ არ უნდა აპყვე ცდუნებას და უნებურად არ უნდა დაამცვირო ის კაცი, რომელიც თითქმის ბავშვური უბრალოებით ამკვიდრებდა საკუთარი კულტის აქსესუარებს: ოთხგზის საბჭოთა კავშირის გმირი, სოციალისტური შრომის გმირი, საბჭოთა კავშირის მარშალი, საერთაშორისო ლენინური პრემია, ბრინჯაოს ბიუსტი მის საშობლოში, ლენინური პრემია ლიტერატურის დარგში, კარლ მარქსის სახელობის ოქროს მედალი – მხოლოდ გენერალისიმუსის წოდებალა აკლდა – სიკვდილმა არ დააცალა...

მან ხელისუფლება ისე არხეინად ჩაიბარა, თითქოს ვიღაც დიდი ხნის წინ აზომებდა სხვადასხვა თავებს მონომახის ქუდს და სწორედ მის თავთან შეჩერდა.

ეს ქული მშვენივრად მორგო და 18 წლის მანძილზე კონფლიქტების და კატაკლიზმების გარეშე ატარა. თანაც უშუალოდ მის გარშემო მყოფი ხალხი იმდენად კარგად გრძნობდა თავს, რომ მხოლოდ ერთი რამის მოსურნე იყო: მუდმივად ეცოცხლა ამ ადამიანს.

1965 წლის გაზაფხულზე კონსულტანტების დიდ ჯგუფს ჩვენი და სხვა განყოფილებებიდან დაავალეს ცკ-ის პირველი მდივნის მოხსენების მომზადება დიდ სამამულო ომში გამარჯვების მე-20 წლისთავისთვის.

ჩვენ ვისხვდით მეხუთე სართულზე, ერთ-ერთ ოთახში ბრეჟნევის კაბინეტის სიახლოვეს. მე მომანდეს ჯგუფის ხელმძღვანელობა და სწორედ ამიტომ, ბრეჟნევის თანაშემწემ გადმომცა მისი თხოვნა, გამეანალიზებინა და შემიფასებინა მისთვის შელეპინის მიერ გამოგზავნილი პარალელური ტექსტი. მოგვიანებით ბრეჟნევი თვითონ გამოვიდა, მოგვესალმა და მომმართა შეკითხვით: – აბა, ერთი მითხარით, რა დისერტაცია გამოგვიგზავნა?

– დაეიწვე ბრეჟნევისათვის ჩემი მოსაზრებების პუნქტებად გადმოლაგება. რაც უფრო მეტს ვუხსნიდი, მით უფრო მეტად ეცვლებოდა სახე, ეძაბებოდა და უგრძელდებოდა. ჩვენდა საუბედუროდ, შევაძინეთ, რომ ლენინი ილინის თითქმის არც ერთი სიტყვა არ ესმის ჩვენი. მე შევწყვიტე მჭვერმეტყველების მთელი ეს შადრევანი და მან მიაბიტური სახით მითხრა:

– ჩემთვის ძნელია ყველაფერ ამის გაგება. საერთოდაც, გულახდილად უნდა ვითხრაი, რომ ეს ჩემი დარგი არ არის. ჩემი ძლიერი მხარეა ორგანიზაცია და ფსიქოლოგია. – და მან გაფარჩხული თითებით რაღაც

გაურკვეველი მოძრაობა გააკეთა ჰაერში.

ყველაზე დრამატული პრობლემა კი ის იყო (ეს სულ მალე გამოირკვა), რომ ბრეჟნევი სრულიად მოუძნადებელი აღმოჩნდა იმ როლი-სათვის, რომელიც მოულოდნელად დაეკისრა მას.

თავისი ბუნებით, განათლების ხასიათითა და კარიერით ეს იყო ტიპური საოლქო მასშტაბის აპარატის მოხელე... ვინმეს რომ ეთქვა, ბრეჟნევი 18 წელს გაძლებსო ხელმძღვანელობაში, მას სიცოცხლს დააყრიდნენ, იმდენად წარმოუდგენელი იყო ეს ამბავი.

სკკპ მკ-ის მაშინდელმა პირველმა მდივანმა ნ. გ. ეგორიჩევმა ალბათ საერთო განწყობილება გამოხატა, როდესაც ერთ ხელმძღვანელთან საუბარში შენიშნა: „ლეონიდ ილიჩი, რა თქმა უნდა, კარგი კაცი, მაგრამ განა ის გამოდგება ამოდენა ქვეყნის სათავეში ყოფნისათვის?“ ეს ფრაზა ძვირად დაუჯდა მას... იმის ნაცვლად, რომ იგი, ცკ-ის მდივნად გადაეყვანათ, რასაც უპირებდნენ, თითქმის 20 წელიწადს ამყოფეს ელჩად დანიაში.

... ბრეჟნევის ხელმძღვანელობის პირველ პერიოდში ვარშავის ხელშეკრულების ქვეყნების წარმომადგენელთა სხდომაზე იშვა თავშესაქცევი ეპიზოდი, როდესაც მან წარმოთქვა, შესაძლოა სულაც ერთადერთი, წინასწარ დაუწერელი სიტყვა. რუმინეთის დელეგაციას თავგაკობდა არა პარტიის ხელმძღვანელი, არამედ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე და მან წამოაყენა წინადადება, რომ საერთო დოკუმენტისათვის ხელი მოეწერათ პარტიის კი არა, სახელმწიფოს ხელმძღვანელებს. და აი, აქ, თითქოს ზამზარამ წამოაგდო, წამოხტა ლეონიდ ილიჩი და წარმოთქვა ფრაზა, რომელიც დაახლოებით ასეთი ხასიათისა იყო:

„როგორ შეიძლება? ხელი დოკუმენტს უნდა მოაწეროს ქვეყნის პირველმა კაცმა... პირველი კაცი კი პარტიის ხელმძღვანელია.“

იმხანად აპარატში ჰყვებოდნენ ბრეჟნევის თვალსაზრისის შესახებ, რომელიც მას გამოუთქვამს სექტემბრის პლენუმზე კონსიგნიის მოხსენების შემდეგ: „ეს რა მოიგონა? რეფორმა, რეფორმა... ვის სჭირდება ან ვინ გაიგებს? მუშაობაა უკეთ საჭირო – აი, მთელი პრობლემა!“

ბრეჟნევის ერთ-ერთი ინფანტთაგანი ჰყვებოდა საუბრის შინაარსს, რომელიც შედგარა ზავილოვის აგარაკზე, სადაც მისი მორიგი სიტყვა მზადდებოდა. ვილაცამ უთხრა ბრეჟნევს, რომ დაბალ ხელფასიან ხალხს უჭირსო ცხოვრება. მას უპასუხნია: „თქვენ არ იცნობთ ცხოვრებას. ხელფასით არავინ ცხოვრობს. მახსოვს, ახალგაზრდობაში, როდესაც ტექნიკუმში ვსწავლობდი, ვაკონებს ვცლიდით და იმით ვიმართავდით ხელს. რას ვშვრებოდით? რასა და სამი ტომარა იქით – ერთი, საკუთრად, აქით. ყველა ასე ცხოვრობს ჩვენს ქვეყანაში“. სწორი ნათქვამია: თვეში თავიდან ყროლდება. ბრეჟნევი ნორმალურად მიიჩნევდა ჩრდილოვან ეკონომიკასაც, მოშსახურების სფეროში ჯიბგრობასაც, ჩინოვნიკების შექრთამეობასაც. ეს გახდა თითქმის ცხოვრების საზოგადოებრივი ნორმა. გავიხსენოთ სენ-სიმონის სიტყვები, რომელსაც დიდი ხნის წინ შეუნიშნავს, რომ ერები, ისევე როგორც ინდივიდები, ცხოვრობენ ორგვარად: ან ქურდობენ, ან ქმნიან.

„ფლუგერული ლიდერი“ – იგი ყოველთვის იყო ორიენტირებული

უმრავლესობაზე ხელმძღვანელობაში და ორგანულ დამატებას კვლავდა ე. წ. გამანაწილებელ ლიდერში... მის დროს სულ უფრო ზეობდნენ „საშუალონი“ - არათუ სულმთლად ყვეყნები ან სრულებით არაკომპეტენტური პიროვნებანი, მაგრამ აშკარად უნიჭონი, უპრინციპონი და მებრძოლ თვისებებს მოკლებულნი. ისინი თანამდებობით იყოფდნენ პოსტებს პარტიულსა და სახელმწიფო აპარატში, სამკურნეო ხელმძღვანელობაში და თვით მეცნიერებასა და კულტურაშიც კი. ყველაფერი უფერულდებოდა და უფასურდებოდა. რაც მღვდელი იყო, ის მრევლიც ჰყავდა...

დიახ, მართალია, რომ ბრეჟნევს უყვარდა სუფრასთან მოღზენა, ნადირობა, სწრაფი სვლა მანქანით. სწორედ მან შემოიღო სტილი - ასორმოცი კილომეტრით ქროლვა „კომუნისტურ ქალაქში“ და რაც უფრო სწრაფად დაჰქროდა უფროსობა ახალთახალი „ზილებით“, მით ჩოჩიალით მიზოხავდა ქვეყანა. სამაგიეროდ იყო სიტყვები, სიტყვები, სიტყვები. ხოლო როგორ ზღავდა ხალხი? რამდენი მილიარდი სახელმწიფო თანხები და ხალხის ერთუზიაზში დაჯდა ეკონომიკურად გაუნგარიშებელი და მოუძარაგებელი ბამის შშენებლობა? რა საფასური მიიღეს ციმბირის მდინარეების მობრუნების „დიადი“ პროექტებით? დაუსრულებელმა სამხედრო დანახარჯებმა რაღა მოიტანა? ხალხის ცხოვრების დონის სწრაფი დაცემა მხოლოდ.

*პ. ე. შელესტის საუბარი ა. აქსიუტინთან, წიგნიდან:
„ლ. ი. ბრეჟნევი მასალაში ბიოგრაფიისთვის“
მოსკოვი, 1991 წ.*

... მე დღეს ვთვლი, რომ ჩეხოსლოვაკიაში გავუშვით პრობლემის მოგვარების შანსი პოლიტიკური მეთოდებით. შემდეგ რეციდივი განმეორდა ავღანური პრობლემების დროს. „შვეიყვანეთ ჩეხოსლოვაკიაში და არაფერი დაშავებულა, შვეიყვანოთ ავღანეთშიც“. ეს აქცია მოეწყო დოგმატიკოს სუსლოვის ინიციატივით. ქვეყანამ მიიღო კოლოსალური პოლიტიკური და ეკონომიკური დარტყმა. ამ დროისათვის ბრეჟნევი თავის თავს უკვე თვლიდა ბელადად. ერთგულ მარქსისტ-ლენინელად. საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის გამოჩენილ მოღვაწედ. ქვეყანა კი უპატრონოდ მიაგდო. უკვე უსწორდებოდნენ იმ კადრებს, რომლებმაც იგი ხელისუფლებაში მოიყვანა, სიგიყვმდე უყვარდა ორდენები. მისი ამ სისუსტის შესახებ იცოდნენ სხვადასხვა ქვეყნების მრავალმა სახელმწიფო მოღვაწეებმა. მაგონდება, პოდგორნიმ უთხრა: „ლეონიდ ილიჩ, ასე აღარ შეიძლება. ხალხში უკვე ანეგლოტი დადის, გენერალურ მდივანს მკერდის გაგანიერების ოპერაცია სჭირდება, ორდენები აღარ ეტყვიო...“ და პასუხად რა მიიღო? „თუ ჩემზე ჰყვებიან, ესე იგი, ვუყვარვარ კიდევ...“

მიმანია, რომ ბრეჟნევი, როგორც პარტიის და ქვეყნის ხელმძღვანელი იყო შემთხვევითი და დროებითი, გარდამავალი ფიგურა...

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია მისი დაბალი საერთო კულტურა და არაკომპეტენტურობა მრავალ საკითხში.

ბრეჟნევის დასახასიათებლად გამოდგება ერთი ასეთი ეპიზოდი. 1964 წლის ივლისში იგი შეწვია ყირიმში, სადაც მე ვისვენებდით. საუბარში შეეხო ხრუმოვს. იგი არათუ მხოლოდ სიტყვებით ცდილობდა ჩემს დაყოლიებას – ცრემლებს ღვრიდა. მის ქცევაში ჭარბად იყო არტისტიზმი.

ბრეჟნევი იყო მშისმარა, ეჭვიანი და გონებაშეზღუდული კაცი. უყვარდა ძალაუფლება და პატივი. იცით, როგორ მიიღო გმირის მეორე ვარსკვლავი? თავისი 60 წლისთავისათვის მას უკვე ჰქონდა სოციალისტური შრომის გმირის წოდება, რომელიც სარაკეტო საქმეებისათვის მიაკუთვნეს. საიუბილეოდ გადაეწვევითავე მეორე ვარსკვლავის მინიჭება. მე მაშინ კიევეში ვიყავი. მოსკოვიდან გამომიგზავნეს წარდგინება – ვხედავ, ყველას მოუწერია ხელი. ორი-სამი დღის შემდეგ მირეკავს პოდგორნი: „პეტრო, იცი რა, ლიონია მოითხოვს, რომ საბჭოთა კავშირის გმირის ვარსკვლავი მისცენ“. მე ვეკითხები: „რის საფუძველზე?“ პასუხად მესმის: „რას შეკამათები! უკვე ყველა დაითანხმა, შენლა დარჩი“. სწორედ ასე გახლდათ და წამოვიდა ვარსკვლავთცვენა.

(*ბ. ვ. შლეგელის ინტერვიუდან „არგუმენტი ი ფაქტი“-ს რედაქციისათვის, № 2, 1989 წ.*)

„ლ. ი. ბრეჟნევის გამოცანა“

ლევ ოვრუცკი

„მოსკოვსკიე ნოვოსტი“ № 21. 24. V. 92 წ.

ანოტაცია ი. აქსიუტინის მიერ შედგენილი კრებულისა:

„ლ. ი. ბრეჟნევი – მასალები ბიოგრაფიისათვის“

ხასიათი

მემუარისტთა უმრავლესობა თვლის, რომ ლეონიდ ბრეჟნევი სუსტი ნებისყოფის და ღუნე ხასიათის პიროვნება იყო, ძალზედ კონსერვატიული – ტიპური ჩინოვნიკი, რომელსაც ყველაზე მეტად ეშინოდა მკვეთრი ცვლილებებისა და ვითარების მძაფრი შეტრიალების. (ალექსანდრ ბოვინის შეფასებით, ბრეჟნევს არ ჰყოფნიდა განათლება, საერთო კულტურა, ინტელიგენტურობა. ტურგენევის ხანაში იგი ალბათ კარგი მემამულე იქნებოდა დიდი და პურმარილიანი ოჯახით).

ამბობენ, ცრემლად დაიღვარაო, როდესაც მოუჩვენა, რომ ნიკიტა ხრუმოვის წინააღმდეგ მოწყობილი შეთქმულება იშლებოდა. ისტორიკოსი რ. მედვედევი გვამცნობს, რომ დნეპროპეტროვსკიდან მას, ლეონიდ ბრეჟნევს, გამოჰყვა მეტსახელი „ბალუჩინა“, რომელიც დაერქვა იმის აღსანიშნავად, რომ იგი ნებისმიერს შეეძლო ეტრიალებინა თავისი სურვილისამებრ.

ამავე დროს, როგორი აბსურდულიც არ უნდა იყოს, ვ. არბატოვის (მაშინ ცკ-ს კონსულტანტი) აზრით ბრეჟნევისა ეშინოდათ ისეთ ადამიანებს, როგორებიც იყვნენ იური ანდროპოვი, ანდრეი გრომიკო და მიხაილ

სუსლოვი. „კონფლიქტებისა“ და ჩავარდნების გარეშე, სტალინური სისხლიანი რეპრესიების გარეშე, ზრუშჩოვური გაბიაბრუების გარეშე იგი უზრუნველყოფდა თავისთვის სხვათა დამჯერობას, მორჩილებას და თვით შიშსაც კი.

საქმიანობა

ბრეჟნევეზე დაწერილი მოგონებების ყოველი ავტორი იზიარებს იმ აზრს, რომ ბრეჟნევეს არ უყვარდა კითხვა და სრულებით ვერ იატანდა წერას. ძირითად ინფორმაციას იღებდა სხვების მიერ ხმამაღლა წაკითხვის შედეგად. როგორც ნ. ბაიბაკოვი აღნიშნავს, ლეონიდ ილიჩი იღლებოდა ციფრებისაგან: „ერთხელ მან შემანერა მოხსენების კითხვის დროს და მიხოვა: „ნიკოლაი, ნუ გამიჭირე საქმე. თავი გამომიტყედე ამ შენი ციფრებით, გონება აღარ მიბუშავებს უკვე. მოდი ერთი შევისვენოთ და სანადიროდ წავიდეთ“. რამდენიმე დღის შემდეგ, პოლიტბიუროს სხობაზე, ბრეჟნევემა განაცხადა, რომ „ორი დღე უსმენდა ბაიბაკოვს და მას შემდეგ ძილი აღარ ეკარება“.

გ. არბატოვის აზრით მას ჰქონდა გაუნათლებელი, გონებაშეზღუდული და პოლიტიკურ პრობლემებში თუ ცხოვრებისეულ საკითხებში ჩაუნებადი ადამიანის რეპუტაცია. ამავე დროს ბრეჟნევი დარწმუნებული იყო, რომ იგი ბრწყინვალედ იცნობს სოფლის მეურნეობასა და პრაქტიკული ეკონომიკის საკითხებს, აგრეთვე სამხედრო საქმეს, შესანიშნავად ერკვევა ადამიანებში და კარგად უწყობს ფუნს პარტიულ ცხოვრებას. ყველა ამ საკითხის ირგვლივ მასთან კამათს აზრი არ ჰქონდა – მის შეხედულებებს ვერაფრით შეცვლიდით და მას ვერ გადაარწმუნებდით.

პოლიტბიუროს წევრი ა. შელეპინი იგონებს: „ბრეჟნევი არ გამოირჩეოდა დიდი შრომისმოყვარეობით... იგი დგებოდა დილის 10 საათზე, საუზმობდა 11-ზე, 12-დან 14-მდე მას ხმამაღლა უკითხავდნენ ინფორმაციას. 14-დან 15-მდე სადილი, 17-მდე ძილი, რის შემდეგაც იგი სვამდა ჩაის და მიდიოდა სანადიროდ. ბრუნდებოდა 21 ს-ზე, ვახშმობდა და პირველ ან ორ საათამდე უყურებდა კინოს“.

გატაცებები

საერთო აზრია, რომ ლეონიდ ილიჩს უყვარდა სწრაფი ქროლვა საზღვარგარეთული მარკის ავტომობილებით; ფილმები, განსაკუთრებით „მხეცუნებზე“; სპორტი, უპირატესად პოკეი და ფეხბურთი. წიგნებს საერთოდ არ კითხულობდა. გამორჩევით უყვარდა ლომინოს თამაში. ურონოვი (ცკ-ს წევრი) – ერთი მცირედათაგანი იყო, ვინც მასთან მოგებას ბედავდა. ბრეჟნევი ხშირად თამაშობდა თავის დაცვის წევრებთან, ისე, უბრალოდ, ინტერესზე. ხშირად თამაში დაუწყიათ პროგრამა „ვრემიას“ დამთავრებისთანავე და გაუგრძელებიათ ლამის 3 საათამდე. ამ დროს მისი ვიქტორია პეტროვნა გვერდით ეჯდა და ყვინთავდა.

ლეონიდ ილიჩი გამოცდილი მემტრედე იყო. როგორც თვით ყვებოდა, მამამისიც მემტრედე ყოფილა... ლეონიდ ილიჩი თვითონ ამოწმებდა,

ყველაფერი წესრიგში იყო თუ არა სამტრედში, თვითონ უყრიდა საკვებს; ზამთარში ზრუნავდა, რომ არ შეცივებულიყვნენ. ერთხანს დაჰყოფდა მტრელებთან და ახლა ძაღლებთან გადაინაცვლებდა.

როგორც თავგადაკვლულ მონადირეს, ბრენევს ძალიან უყვარდა ძაღლები, ჰყავდა კარგი მწვერები და ხშირად დახედავდა ხოლმე მათ საცხოვრებელ ბინა-სამყოფელს. როგორც მთარგმნელი ვ. სუხიძერევი იგონებს, ერთხელ, როდესაც ზაფხულში მიმდინარეობდა ინტენსიური მოლაპარაკებები კისინჯერთან, ბრენევმა უცხრად შესთავაზა: „ქერი, მოდი წავინადიროთ“. კისინჯერს ხელები გაუსვსვსვია: „მე რომ არ ვიცი ნადირობა, სროლაც კი არ შეძარჯვება“. „არა უშავს — უპასუხა თურმე ბრენევმა — სროლით მე ვისვრი“.

კომპლექსები

როი მეღველევი აღნიშნავს, რომ ბრენევი ხშირად იბნეოდა, როდესაც თავისზე ვინიერი, მცოდნე და გამოცდილი პოლიტიკოსის პირისპირ რჩებოდა. ასეთი შეხვედრების დროს იგი მუდამ არასრულფასოვნების გრძნობას განიცდიდა და შემდეგ თანაშემწევებს გულს უწუხებდა შეკითხვებით, თუ როგორ შთაბეჭდილებას ახდენდა თავისი ქცევით. ბრენევი მხოლოდ უბრალო მკითხველი იყო მისთვის მომზადებული სიტყვებისა თუ მოხსენებებისა. მაგრამ ეს კითხვაც კი მას დიდ სიმბელეებს უქმნიდა — უამრავ შეცდომებს უშვებდა სიტყვებში.

იგი იბნეოდა სადღესასწაულო ცერემონიების მსვლელობაში და თავისი დაბნეულობის დაფარვას ცდილობდა მოქმედების არაბუნებრივი შეზღუდვით. ქალაქის გარეშე მოკლე მისასალმებელი ტექსტის წაკითხვაც კი არ შეეძლო ორდენის გადაცემის ცერემონიაზე პოლიტიკურში.

მხოლოდ ერთხელ, 1971 წლის ოქტომბერში, ოფიციალური ვიზიტის დროს საფრანგეთში, იმ ქვეყანაში, სადაც განსაკუთრებულად ფასდება მჭევრმეტყველება, ბრენევმა გაბედა ქალაქის გარეშე წაეკითხა თავისი მოხსენება. ყველაფრიდან ჩანდა, რომ მას იგი წინდაწინ დაუსწავლია, მაგრამ ღელვისაგან ავიწყლებოდა ცალკეული სიტყვები და წინადადებები. თუმცა, მთარგმნელის წყალობით, რომელსაც ეს სიტყვა ბრენევზე უკეთ აეთვისებინა, ფრანგები ვერაფერსაც ვერ მიხვდნენ.

ბრენევის ყველა ნაცნობი პოლიტიკოსი დარწმუნებულია, რომ მას არასოდეს არ გადაუშლია მარქსის, ენგელსის თუ ლენინის შრომები, რის საფუძველზეც ვ. არბატოვი ასკვნის, რომ ამის გამო ლეონიდ ილიჩს ჰქონდა „მარქსისტული არასრულფასოვნების კომპლექსი“. როდესაც კომპლექსებზე ვლაპარაკობთ, უნებლიედ იბადება კითხვა: იყო თუ არა ორდენებისადმი მისი განუსაზღვრელი ლტოლვა იმის შედეგი, რომ ომის დროს მას მიღებული ჰქონდა სულ ოთხი ორდენი და ორი მედალი (ნაკლები, ვიდრე ნებისმიერ პოლკოვნიკს, ვისაც მთელი ომის ქარცეცხლი გამოუვლია თავიდან ბოლომდე)? და ხომ არ იყო მანქანით ჩქარი სიარულისადმი მისწრაფება (რასაც ძრწოლით იგონებდა კისინჯერი) ჰიპერკომპენსაცია მისი მერყეობებისა და

გაუბედაობისათვის პოლიტიკაში, ხოლო „მხეცუნებისადმი“ სიყვარული — სულიერი მარტოსულობის გამოვლინება?

მეგობრული ურთიერთობები

ი. ჩურბანოვის მოგონებით, ბრეჟნევს უნარი ჰქონდა ისე დაეტუქსა აღამიანი, რომ საკუთარ თავზე არ გაენაწყენებინა ისინი.

როგორც ა. ბოვინი (მაშინდელი ცკ-ის კონსულტანტი) იხსენებს, ულიანოვსკში, ადგილობრივ მმართველობასთან შეხვედრაზე, ბრეჟნევს უთქვამს: „ეხლა მე, დაახლოებით შეფუთავითა ვარ. მაგრამ შეფეს, მაგალითად, ერთი პატარა სოფლის ბოძება შეეძლო. მე კი ასეთი წყალობა არ შემიძლია. სამაგიეროდ შემიძლია გადმოგცეთ ორდენი“.

ჟურნალისტი ა. გავრილიოკი წერს: „ერთხელ ბრეჟნევმა ასე უსაყვედურა სსრკ სოფლის მეურნეობის მინისტრ მაცკევიჩს: „შენ, ვალოდია, ხალხის თანდასწრებით ნუ შემეპასუხები ხოლმე. მე გენერალური მდივანი ვარ. ამ კაბინეტში თვით სტალინი მჯდარა. მოგვიანებით შემოდი, როცა მარტო ვიქნები და მაშინ მითხარი, რასაც საჭიროდ თვლი“.

როგორც იური ჩურბანოვი იგონებს: „ნადირობიდან კარგ ხასიათზე დაბრუნებული ლეონიდ ილიჩი ეუბნებოდა დაცვის უფროსს: — ტახის ხორცის ეს ნაჭერი გაუგზავნეთ კოსტია ჩერნენკოს, ის — იური ვლადიმეროვიჩს, ეს კი — უსტინოვს და ა. შ. შერე, როდესაც გარკვეული დროის შემდეგ, უკვე შესრულებული უნდა ყოფილიყო დავალება, ტელეფონის ყურმილს იღებდა და რეკავდა: „აბა, რა ქენი, მიიღე თუ არა?“.

საერთაშორისო შეხვედრები

თარჯიმანი ვ. სუხოდრევი იგონებს: „ბრეჟნევი იყო გაუნათლებელი, უცოდინარი. იმის წაკითხვაც კი ეზარებოდა, რასაც მშამზარეულად მიართმევდნენ. მას არ სურდა ღრმად ჩასწვდნოდა არცერთ საკითხს და თავიდან იცილებდა ხოლმე შემდეგი ტიპის ფრაზებით: „ეს საკითხი მოსათათბირებელია, ამის თაობაზე გვმართებს დაფიქრება“...“

მე განსაკუთრებით განვიცადე სირცხვილის გრძნობა, როდესაც ბრეჟნევსა და კარტერს ჰქონდათ შეხვედრა ერთი-ერთზე. ამ დროისათვის ბრეჟნევი უკვე დაწერილი ტექსტის გარეშე სიტყვას აღარ წარმოთქვამდა.

საუბარი ერთი-ერთზე მდგომარეობდა იმაში, რომ ბრეჟნევი მიყოლებით კითხულობდა წინასწარ გამზადებულ ტექსტებს, და სრულიად ვერ გულისხმავყოფდა იმას, თუ როგორ უპასუხებდა კარტერი. იმისათვის, რათა რეაგირება მოგვეხდინა შესაძლო შეკითხვებზე, რამდენიმე წინასწარი პასუხით მეც მომამარაგეს. აუცილებლობის შემთხვევაში მე ისინი ბრეჟნევისათვის უნდა გადამეცა. ქალაქებს შორის ერთი სრულიად განსაკუთრებული დოკუმენტიც იყო. იმისდა მიხედვით, თუ როგორ დასვამდა კითხვას კარტერი, იგი უნდა წაკითხულიყო ან მთლიანად, ან მხოლოდ მისი ნაწილი. როდესაც კარტერმა დასვა კითხვა, მე ტექსტში გადავხაზე ის, რისი წაკ-

ითხვაც არ იყო საჭირო და ქალაქი გადავეცი ბრეჟნევს. მან დაიწყო კითხვა და, როდესაც მივიდა გადახაზულ ადგილამდე, მომიტრიალდა და მკითხა: „რაც ამის შემდეგ წერია, ის აღარ წაეკითხო?“ „არ წაეკითხოთ“ – ვუპასუხე და გულის კანკალით გადავხედე კარტერსა და მის თარჯიმანს, რომლებიც ყურადღებით უცქერდნენ ამ სცენას, და, რა თქმა უნდა, მშვენივრად ხვდებოდნენ, რაც ხდებოდა“.

წერილის ავტორის, ლევ ოვრუცკის რეზიუმე:

რაში მდგომარეობს ბრეჟნევის პოლიტიკური ცხოვრების ხანგრძლივობის საიდუმლო? გ. არბატოვის აზრით – იმაში, რომ ის საშუალო დონის ადამიანი იყო. მე ვეძებოდი ორი ბრეჟნევის თეორიას: 1970-იან წლებში ბრეჟნევი – პოლიტიკოსი გამოდგენა ბრეჟნევა – სკლეროტიკმა, რაც თანდათანობით მარაზმში გადაეზარდა. არადა, როგორი დასარქმევი ეპოქისათვის ბრეჟნევის სახელი მხოლოდ იმიტომ, რომ ბებერი და ავადმყოფი ადამიანი, რომელსაც უყვარდა მის პიჯაკზე დაკიდებული ოქროს ხანზალაკების ხელში შეთამაშება, გენერალურ მდივნად იწოდება?

აკადემიკოსი ე. ჩაზოვი 1966-ში, ხრუშჩოვის გადაგდებიდან უკვე რამდენიმე წლის შემდეგ ბრეჟნევს მიიჩნევდა დანაჩანაკებულ, სკლეროტიზირებულ და არცთუ მთლად ადექვატურ ბებრუხანად.

* * *

XXVI ყრილობა – ოვაციების ყრილობა... ლ. ი. ბრეჟნევის 80-გვერდიანი მოხსენება 78-ჯერ შეწყდა აპლოდისმენტით, ხანგრძლივი აპლოდისმენტებით – 40-ჯერ, მქუხარე, ხანგრძლივი აპლოდისმენტებით – 8-ჯერ.

ეპითეტები და დახასიათებები გენერალური მდივნის ენით აუწერელ დამსახურებებზე მეტყველებდნენ: აღინიშნებოდა „მგზნებარება და გამჭრიახობა“, „თანაგრძნობის უნარი და მშრომელებისადმი ყურადღება“, „მუდმივი ზრუნვა ხალხის კეთილდღეობისადმი“, „ღიადი გონება და დაუდევარი გული“, ამ პირად დახასიათებებს მოსდევდა საქმიანი თვისებები: „სახელმწიფოებრივი სიბრძნე და შორსმჭვრეტელობა“, „დაუოკებელი შემოქმედებითი ენერჯია“, „უმდიდრესი თეორიული ცოდნა“, „უდიდესი პოლიტიკური და ორგანიზატორული ტალანტი“...

„მუშათა კლასის ღირსეული შვილი“ და „სახალხოდ აღიარებული ლიდერი“ ისე იწვედა ლენინისაკენ, როგორც პატარა ბიჭუნა იწვევს ნაძვის ხის სათამაშოებისაკენ...

ლევ ოვრუცკის წერილიდან, ოვაციაზე და ოვაციის შემდეგ“ („ოვონიოკი“, 1988, № 36)

სანამ ბრეჟნევი ჯანმრთელად იყო, მისი ნეგატიური მახასიათებლები – პოლიტიკური თუ პირადი – არც ისე შესამჩნევი ვახლდათ. ავადმყოფობამ გააფერმკრთალა, მერე კი მთლად გააქარწყლა მისი ბუნების ბევრი დადებითი მხარეები. გარკვეულწილად, შესაძლებელია, იმიტომაც, რომ მან დაკარგა საკუთარ თავზე კონტროლი; იგი უკვე აღარ იკავებდა თავს მთელი საკუთარი წარსულით შეთვისებული და გარემომცველი წრისაგან გადაღებული ისეთი თვისებების დემონსტრირებისაგან, როგორიცაა ეჭვიანობა, ჭორებისათვის ყურისგდება, გამოძმალველობა, ზღვარდაუდებელი პატივმოყვარეობა, თავის მოწონების სურვილი სხვებისა თუ საკუთარი თავის წინაშე. ზნეობრივი მომთხოვნელობა, როგორც საკუთარი პიროვნების, ისე გარემომყოფთა მიმართ, სულ უფრო კლებულობდა. შესაძლოა, ავადმყოფობამ დააჩქარა პიროვნების დაშლა.

ათასი ხმები დადის მის მიერ სახელმწიფოს მატერიალური სახსრების ბოროტად გამოყენების შესახებ... უდავოა, ბრეჟნევის და, განსაკუთრებით, მისი ოჯახის წევრების, ზოგიერთი ქმედებანი, მსგავსი პრეტენზიების საფუძველს იწვევდნენ. მაგალითად, ბრეჟნევის სიყვარული მანქანის მართვისადმი არ იქნებოდა აგრერივად დასაგმობი „ჰობი“, მაინცდამაინც საზღვარგარეთული მარკის საუცხოო „როლს-როისებისა“ და „მერსედესებისაყენ“ რომ არ ჰქონოდა მიდრეკილება. ამ მანქანებით ცოტა ხანში მთელი საავტომობილო პარკი შექმნა... საზღვარგარეთულ პრესაში განსაკუთრებული მსჯელობის საგანი იყო საბჭოთა ლიდერის სიყვარული მდიდრული ავტომობილების მიმართ, ბევრი იწერებოდა იმაზეც, რომ უმაღლეს ღონეზე შეხვედრების დროს იგი ერთმანეთის მიყოლებით იღებდა მათ საჩუქრად.

არ შეიძლება არ ითქვას მის უმაგალითოდ გაზრდილ პატივმოყვარეობაზე, რამაც შემზარავი ფორმები მიიღო. მე მანკვიფრებდა, რომ ეს კაცი, ვინც შესანიშნავად იცოდა მთელი ამ დაჯილდოებათა „სამზარეულო“, კაცი, ვისაც მრავალი სხვა ადამიანი თვითონ დაუჯილდოებია, ორდენებსა და მედლებს ასეთ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა. თითქმის შეშლილობად ექცა მსგავსი გატაცება – იმის შეგნებაც კი მოუწილუნგდა, რომ თავის თავს თვითონ იჯილდოებდა და პირმოთენი მხოლოდ ახალ-ახალ საბაბსა და მიზეზს უჩხრეკდნენ, საკუთარი კარიერის გასაუმჯობესებლად. თანაც ამ ჯილდოების მართო მიღება კი არ უყვარდა, ატარებდა კიდევ მათ. აქ, ჩემი აზრით, პატივმოყვარეობასთან ერთად ვლინდება ავადმყოფობა, პიროვნების რღვევა, რაც განსაკუთრებით გამოიკვეთა 70-იანი წლების ბოლოსა და 80-იანი წლების დასაწყისში...

ამვე რიგს განეკუთვნება ბრეჟნევის „წარმატებები“ სამწერლო მოღ-

ვაწუბობის დარგში... ბრეჟნევს კარგი მახსოვრობა ჰქონდა და ზოგჯერ საკმაოდ გონებასახვილურადაც უყვარდა სხვადასხვა თავშესაქცევი ამბების მოყოლა წარსულიდან. იხსენებდა ახალგაზრდობას, ფრონტის წლებს, მდინობას ზაპოროჟიეში, მუშაობას ყაზახეთსა და მოლდავეთში და ა. შ. თხრობისას ხშირად იძიორებდა ერთსა და იმავეს, მაგრამ არაეინ აგრძნობინებდა, რომ ეს უკვე ცნობილი იყო მათთვის – იცინოდნენ და იწონებდნენ მოსმენილს. ხოლო მლიქვნელები დამატებით იმასაც ეუბნებოდნენ, რომ ყოველივე ეს აუცილებლად უნდა აღეწერა. ბოლოს და ბოლოს შეკრიბეს კალმოსანთა მცირე ჯგუფი, რომელთა შორის საკმაოდ გონიერი ადამიანებიც ერივნენ, აღჭურვეს ისინი სათანადო დოკუმენტებით და მისცეს საშუალება გასცნობოდნენ ბრეჟნევის „ემირობათა“ თვითმხილველებს და ესაუბრათ მათთან...

მაგრამ ყველაზე განსაკვიფრებელი იყო ის, რაც მოჰყვა პუბლიკაციას. ბოლო აღარ უჩანდა აღტაცების გამოშხატველ შეფასებებს. მწერალთა კავშირმა სასწრაფოდ წარადგინა ეს ლიტერატურული შედეგრი ლენინურ პრემიაზე, რომელიც მაშინათვე მიანიჭეს. და ამავე დროს, ალბათ ამხელა სახელმწიფოში, თვით ყველაზე უბირთა შორისაც არ მოიძებნებოდა ადამიანი, ვისთვისაც არ ყოფილიყო ცხადი, რომ „შედევრში“ ერთი გვერდიც კი არ იყო ბრეჟნევის დაწერილი.

გეორგი იაკოვლევის წერილიდან:
„როგორ იქმნებოდა ბრეჟნევის მემუარები“

„მოსკოვსკაია პრავდა“ 1992, 13.V.

როდესაც ერთმა განსაკუთრებით მონურქვეშევრდომულად კვერის დამკვრელმა ლიტერატორმა სცადა თავისი ტყბილხმოვანი კოლეგების გუნდისთვის თავი გადაემეტებინა და ლ. ი. ბრეჟნევის მოგონებები „მხატვრული გააზრების სიღრმით“ „იგორის ლაშქრობის ამბავს“ შეადარა, ფელეტონისტმა ალექსანდრ სუკონცევემა თავისი მეგობრების წრეში იოხუნჯა: „ეს მართალია – იქაც და აქაც ავტორი უცნობია“...

მაამებლები ყოველთვის გარს ეხვივნენ ტახტსაც, დიქტატორის სავარძელსაც და პარტიული ლიდერის ტრიბუნასაც...

ასე გამოქვეყნდა „მოთხრობა საპატიო მუშახტეზე“, სადაც მოთხრობილი იყო ნ. ს. ხრუშჩოვის დონბასში მოღვაწეობის წლებზე...

ხოლო თუ დავეყრდნობით ლ. ი. ბრეჟნევის მოგონებებს, ისიც არ უნდა დაგვაიწიფდეს, „მცირე მიწის“, „ალორძინებისა“ და „ყამირის“ ავტორს არც კითხვა უყვარდა და, მით უმეტეს, არც წერა. საშინაო და საგარეო პოლიტიკის დარგში მოღვაწე პროფესიონალი სპეციალისტების დიდი ჯგუფები სპეცაგარაკებზე მთელი კვირებით აღვენდნენ მისთვის სიტყვებს მოხსენებისათვის. რაც შეეხება მემუარებს, მათი ღირიფორობა ითავა სკკპ ცკ-ის პასუხისმგებელმა მუშაკმა... გარეგნული კეთილსახოვნების დასაცავად წიგნები გამოდიოდა ერთმანეთის მიმდევრობით... რაც

შეეხება სამუშაოს შემსრულებლებს, დიდი ძალისხმევა როდი იყო საჭირო მათ დასაყოლიებლად. მაგიური ფრაზა: „თქვენ მიიღებთ უხვ გასამრჯელოს“, განზე სწევდა საზოგადოებაში იმ დროისათვის ისეთ დეკლავირებულ ცნებებს, როგორიცაა პატიოსნება, სინდისი, ღირსება. მათ აგზავნიდნენ ლიდერის ადრინდელი დასაქმებულობის ადგილებში, მოსკოვიდან დაშორებულ რაიონებში, სადაც მომავალი „თანავტორები“ დიდხნობით ჰკრეფდნენ ფაქტურას ოლქებისა თუ რესპუბლიკების პირველ პირთა მზრუნველობით გარემოსილნი... შემდეგ გულდინჯად „ათეთრებდნენ“ ნაწერებს უკვე თავთავიანთ სახლებში. ხელფასს ამ დროს მათ, ცხადია, არავინ უკავებდა. მომავალი ტრილოგიის ერთი წიგნის პირველი გადაეჭდილი ეგზემპლარი ჩემს ხელშიც მოხვდა... იგი ყირიმში წაუღეს ლ. ი. ბრეჟნევს, სადაც ის ისვენებდა. „სულ ორი სიტყვა შემისწორაო“ – უხაროდა ლიტერატურული ჩანაწერების ავტორს...

1980 წელს მილიონობით ტელემაყურებელი გრანდიოზული შოუს მომსწრე გახდა: ლ. ი. ბრეჟნევს კრემლში გადასცემდნენ ლენინურ პრემიას მილიონობით ტირაჟით გამოცემული წიგნებისა და „მშვიდობისათვის დაუღალავი ბრძოლისათვის“. მე კი თვალს არ ვაცილებდი ზემის მასპინძლის ლიტჩამწერებს, რომლებიც მე-7 თუ მე-8 რიგში მსხდომნი დაძაბული მოლოდინით მისჩერებოდნენ სცენას. არც გასაკვირია – მათ ხომ დაჰპირდნენ, რომ თვით იგი მოიხსენიებს მათ მადლობის ნიშნად. სცენიდან კი ნაკადად იფრქვეოდა ქების ნიაღვრები... ბოლოს „ავტორ-მაც“ თქვა: „... თუ როგორმე დროს მოვიხელოებ, განვაგრძობ ჩანაწერებს. დღევანდელ ჯილდოს კი მომავლისთვის გზის დალოცვად ვთვლიო...“

ლიტჩამწერები დამყავებული სახეებით ბრუნდებოდნენ საზეიმო სხდომიდან. ისეთივე უსახელონი დარჩნენ, როგორც მივიდნენ. მათ გვარებს ვერ ამოიკითხავთ ვერც ერთ წიგნზე, ვერც ერთ რეცენზიაში, ვერც საპრორარო უწყისებში, თუმცა მხოლოდ „პოლიტიზდატმა“ გადაუხადა ლ. ი. ბრეჟნევს თითქმის ნახევარი მილიონი მანეთი.

მაგრამ ლიტჩამწერები დღეს ალბათ მოხარულნი არიან, რომ მაშინ ჩრდილში დარჩნენ. საცა სამართალია, არც მთლად ჩრდილი იყო ის – ვის ორდენი მისცეს, ვის ბინა, ვის თხზულებათა კრებული გამოუცეს. როგორც იტყვიან, ლუკმა გადაუგდეს. აღენიშნავ ეპიზოდს, რომელიც კიდევ ერთხელ ადასტურებს ამ „სოციალური შემკვეთის“ შემსრულებელთა ზნეობრივ სახეს. ქუჩაში შემთხვევით გადაეყარა ერთმანეთს ორი მათგანი, მწერალი და ჟურნალისტი, ამავე დროს დიდი ხნის ნაცნობები. ჟურნალისტის შეკითხვაზე, აპირებდა თუ არა სიმართლის თქმას, როგორ იწერებოდა წიგნი, მწერალმა უპასუხა, რომ ამ ბინძურ საქმესთან მას საერთო არაფერი აქვს...

მაგრამ „არა არს დაფარულ, რომელ არა გაცხადდეს“... ყოველკვირულ „სოვერშენო სეკრეტნოს“ რედკოლეგიის შეხვედრაზე მკითხველებთან... საჯაროდ იქნა დასახელებული ბრეჟნევის შემუშარების ლიტჩამწერთა ვინაობა – ა. სახნინი, ა. მურზინი, ა. აგრანოვსკი.

... წერილს, ყოველი გენერალური მდივნის ერთი გამორჩეულად მყვირალა

და ურცხვი მუხობის შესახებ, გაზეთმა „პრავდა“ სათაურად შეურჩია „ალიევში-
ნა“. მაგრამ თუ რას ნიშნავდა ეს ტერმინი, მე ვერ კიდევ მანამდე ვიცოდი,
როდესაც სკკპ ცკ-ის ხაზით გახლდით სამთვიანი მივლინებით ბაქოში.

სამგზის იყო სტუმრად ბრეჟნევი ამ ძველსა და მშვენიერ ქალაქში.
და ყოველ ჩამოსვლაზე მის ვიზიტს გვიდარ ალიევიჩი სახავედა, როგორც
ზეიმს იმ რესპუბლიკისას, სადაც ძალაუფლების მქონებელთა სიმდიდრე
და მშრომელთა სიღარიბე სულ უფრო და უფრო კონტრასტულ შეფერ-
ილობას იღებდნენ. მაგრამ ქვეყნის „პატრონის“ მიერ 1978 წლის სე-
ქტემბერში წარმოთქმული ფრაზა: „ფართოდ აბიჯებს აზერბაიჯანი“ –
რეფერენად გასდევდა წიგნებს, საგაზეთო სტატიებსა და მოხსენებებს.

აქეთ, ცნობილი მხატვრის სურათთა: პოლკოვნიკი ბრეჟნევი ოშში მიმავალ
ჯარისკაცებს პარტიზლებს ურიგებს, იქით – მიწური, რომელმაც, თითქოსდა
ვლო ბინა მომავალ მარშალს „მცირე მიწაზე“, შესრულებული ნატურალური
სიდიდით. საუკეთესო თევზიერი ამკობდნენ სამახსოვრო ხანჯლის ტარს,
კრემლიდან ჩამოსული სტუმრისთვის მისართმევად. ახლა, როგორ გაახარა
ლეონიდ ილიჩი თეთრი ოქროსგან ჩამოსხმულმა ბუჭვდმა, რომლის წახნავე-
ბიდან ამოზრდილი იყო მისი საკუთარი გამოსახულება, ან, ბაქოელთა საყვარე-
ლი შვენიერ თეატრი ალიევის ბრძანებით ერთი ხელის მოსმით როგორ გაანად-
გურეს საცეცხლურად ბრეჟნევისთვის აგებული რეზიდენციისათვის!

1982 წელს... სამსახურიდან ძალით მირეკილი ხალხის წინაშე
ძლივს გააფორთხეს მოფაძვალელებული ლიდერი, რომელმაც თავის მის-
აღმებამში წარმოთქვა სიტყვა, მოგვიანებით პოპულარულ ზუმრობად ქცეული
აზერბაიჯანში: „გამარჯობათ, ძვირფასო ავღანელო მენავთობებო!“

– ჩვენ ბაქოში ვართ, ბაქოში! – პირდაპირ ყურში ჩასძახოდა ერთი
თანამემშვეთავანი...

ანდრეი გრომიკო

„ზომი რამ უძრავობის ამერიოდის შესახებ“

წიგნიდან: „ღირსსახსოვარი“ მოსკოვი, 1990, წგნ. II. გვ. 522-530

ბრეჟნევის ძლიერ მხარეს წარმოადგენდა მისი განსაკუთრებული
ინტერესი კადრების მიმართ. ზოგჯერ მისი საუბრები ცკ-ის წევრებთან
დადიოდა ისეთ საკითხებამდე, თუ ვინ რით არის დაკავებული და ვის
როგორი ურთიერთობები აქვს სხვებთან – ყველაფერი ეს იმ მიზნით
ხდებოდა, რათა მოსაუბრეებისგან გამოერკვია, ვინმე ხომ არ აწყობს
რაიმე ხრიკებს მის წინააღმდეგ. პოლიტიბიუროს და ცკ-ის ბევრმა წევრმა
იცოდა გენერალური მდივნის თავისებურებები, ითვალისწინებდნენ ამ გარე-
მოებას და მავანნი კარგად იყენებდნენ სამლიქნელოდ...

... ზედმეტი არ იქნება, – ითქვას ბრეჟნევის საერთო დონისა და
მომზადების შესახებ... ფართო გაგებით თუ ვიმსჯელებთ, მას გაუნათლებელს
ვერ უწოდებდი. მართალი არ არის საპირისპიროს მტკიცება. მაგრამ

მისი განსწავლულობა სიღრმით არ გამოირჩეოდა. შემთხვევითი როლია, რომ მას არ უყვარდა საუბრები იმ თემაზე, რაც იდეოლოგიისა და პოლიტიკის თეორიულ ასპექტებს შეეხებოდა. სიცოცხლის ბოლო წლებში იგი თითქმის არაფერს არ კითხულობდა...

მახსოვს, ერთხელ სანატორიუმში დასასვენებლად ყოფნის დროს მე ვურჩიე წაეკითხა ნაწარმოები ლეონარდო და ვინჩის ცხოვრებაზე. თვითონ გამოუუტანე წიგნი. დამპირდა, რომ წაიკითხავდა. მაგრამ ორი კვირის შემდეგ დამიბრუნა და მითხრა:

– არ წამიკითხავს ეს წიგნი. საერთოდ გადავწყვიე კითხვას...

... ერთხელ საბაბი მომეცა და ვუუბნები:

– რაღაც უნდა ვიღონოთ, რომ ქვეყანაში შემცირდეს ალკოჰოლური სასმელების მოხმარება. ძალიან ბევრს სვამენ ჩვენში; ეს კი იწვევს: დანაშაულობათა გაზშირებას, საგზაო შემთხვევებს, ტრაგეებს საწარმოებსა და ყოფით ცხოვრებაში, ოჯახების დანგრევას.

– იცით რა ვითხრათ – გამოცოცხლდა იგი – რუსი კაცი როგორც სვამდა, ისევე დაღვეს! არყის გარეშე მას სიცოცხლე არ შეუძლია!...

ალექსანდრ გავრილოვიკის სტატიიდან:

„ახლა მუშიკი იტყვის“

„სელსკაია მოლოდიოე“, 1990, № 5

ბრეჟნევისა და პოლიანსკის ურთიერთობა, თვით დმიტრი სტეპანოვიჩის სიტყვით, აგებული იყო პრინციპზე: „მიტია-ლიონია“...

მაგრამ, მას შემდეგ, რაც პოლიტბიუროს ერთ-ერთ სხდომაზე პოლიანსკი გამოვიდა წინააღმდეგ ლეონიდ ილიჩის გადაწყვეტილებისა, შეეკრიბათ სოფლის მცხოვრებთა 93 ათასიანი ლაშქარი და სამშენებლო ორგანიზაციები სამუშაოდ დაერაზმათ, მან უცერად შენიშნა, რომ ყველა საკითხი, რომელიც კი სოფლის მეურნეობას ეხებოდა, მის გარეშე წყდებოდა... ბრეჟნევიმ ასე ახსნა შეცვლილი ვითარება: „მაპატიე, მიტია, მე ზომ არ ვწყვეტ. წვეტს პოლიტბიურო“. ასევე იოლად მოიგერია მან პოლიანსკის მამხილებელი წერილი, სადაც ის წერდა, რომ ორდენებითა და ჯილდოებით წახალისება სასაცილო და უნაშს სახეს იღებს. ბრეჟნევიმ თვითონ დაიბარა პოლიანსკი და აუხსნა: „მიტია, მე კი არ ვიჯილდოებ საკუთარ თავს. ამას პოლიტბიურო წვეტს“.

ფიოდორ როდიონოვი

„როგორ იწყებოდა უპრაპობა“

„ზნამია“ 1989 № 8, ფრაგმენტი

თუ მხედველობაში ვიჭონიებთ ინტელექტს, ერუდიციას, გონების გამჭრიახობას... ამ თვალსაზრისით ბრეჟნევი ნამდვილად საშუალო დონის ადამიანი იყო. და სრულიად არ არის შემთხვევითი, რომ გარშემო,

როგორც წესი, იგი იკრებდა უფერულ ადამიანებს, რათა მათ ფონზე თვით გამორჩეულიყო. იგი თავიდან იცილებდა ჭკვიან, უნარიან პიროვნებებს და ამ საკითხში იჩენდა ვასაოცარ მოქნილობას, ცბიერებას და შესაშურ მოხერხებას. იგი წვრილმანამდე იცნობდა აპარატის მუშაობას, კარგად იყენებდა დემოკრატიული ტრადიციის ამკარა სისუსტეებს პარტიასა და მთელ საზოგადოებაში და ნაბიჯ-ნაბიჯ განამტკიცებდა თავის მდგომარეობას ხელისუფლების უმაღლეს ეშელონში...

კირილ მაზუროვის წერილიდან:
„ბრეჟნევის მოთაპარი საზრუნავი

პირადი ავტორიტეტი იყო“

„სოვეტსკაია როსია“, 1989, 19, II

ჩვენი ხელმძღვანელის მთავარი საფიქრალი, სამწუხაროდ, გახდა ზრუნვა საკუთარი ავტორიტეტის შესაქმნელად. „ხელმძღვანელს სჭირდება ავტორიტეტი, დამეხმარეთ“ – ამბობდა ხოლმე ის ვიწრო წრეში. პოდგორნი მიყვებოდა, რომ ლეონიდ ილიჩს მისთვის უთხოვია, დედაქალაქის საზოგადოებრიობასთან შეხვედრებზე გენერალური მდივნის მოხსენების მსვლელობისას იგი საჭირო მომენტებში ამდგარიყო და დარბაზიც აეყოლიებინა აპლოდისმენტებით. თანაც რომ დასძენდა: „შეიძლება ეს არც იყოს კარგი, მაგრამ საჭიროა და იძულებული ვართ ასე მოვიქცეთ“. იქნებ იგივე განზრახვით, რათა ვინმე არ შეცილებოდა ავტორიტეტში, ცკ-ის პრეზიდიუმის სხდომაზე პარტიის XXIII ყრილობის წინ ლეონიდ ილიჩმა შემოიტანა წინადადება: „მე გამოვდივარ მოხსენებით. თქვენ ყველას წაიკითხული გაქვთ იგი, ეს ჩვენი საერთო ანგარიშია პარტიის წინაშე... აი, ამხანაგი კოსიგინი გამოვა ხუთწლედის შესახებ, სხვებისთვის გამოსვლა საჭირო არაა“... იგი თავისი სისტემით იყო გამოზრდილი და მისი მეთოდების გამოყენებით შეძლო პოლიტბიუროს მეორე ეშელონში გადაყვანა და მისთვის გადაწყვეტი ხმის ჩამორთმევა. თითქოს საწყენიც არავისთვის უნდა ყოფილიყო – პოლიტბიუროს წევრებისა და მდივნების გამოსვლები არ არის საჭირო პლენუმებსა და ყრილობებზე, რადგან ჩვენ ერთი საერთო ხაზი გვაქვს. სინამდვილეში კი ჩვენ ხმები გვექნებოდა ჩამორთმეული.

... ბრეჟნევი ეყრდნობოდა სამდივნოს და არა პოლიტბიუროს. სამდივნო საკითხებს იხილავდა პოლიტბიურომდე. და არცთუ იშვიათად ხდებოდა, რომ მივდივართ სხდომაზე და ბრეჟნევი ამბობს: „ჩვენ აქ უკვე მოვითათბირეთ და ვფიქრობთ, რომ ასე და ასე უნდა მოხდეს“. მას მაშინათვე კვერს უკრავდნენ სამდივნოელები: „ღიას, სწორედ ასე გახლავთ, ლეონიდ ილიჩ“... პოლიტბიუროს წევრებს ისლა დაგვრჩენოდა, დაეთანხმებულებიყავით.

... გამიძნელდა მასთან მუშაობა. საბოლოო გადაწყვეტილება მომწიფდა ლეონიდ ილიჩთან რამდენიმე საუბრის შემდეგ. სამსახურებრივი

მთხმარებისათვის ჩვენ ყველამ მივიღეთ დახურული ინფორმაცია, რომელთა აგან ერთ-ერთში მე ამოვიკითხე, რომ მის ქალიშვილს საფრანგეთში ურიგო ქცევით შეურცხვენია თავი, სპეკულაციებში გარეულა. თანაც უკანასკნელი ფაქტის გარეშეც უკვე საკმაო ლაპარაკი იყო ამ თემაზე. ვეცადე შეგობრულად ამეხსნა ბრეჟნევისათვის, რომ დროა წესრიგი დაამყაროს ოჯახში, შევეხვეწე, მისი ავტორიტეტი ხომ ჩვენი საერთო ავტორიტეტია. მან მკაცრად დამტუქსა - ნუ ერევი იმ საქმეში, რაც შენ არ გეხება... სხვა მიზეზებიც მრავლად იყო... და დავწერე განცხადება.

ალექსანდრ შლეჰინი

„ისტორია მკაცრი მასწავლებლის“

წიგნიდან: „ლ. ი. ბრეჟნევი, მასალები ბიოგრაფიისათვის“

ცკ-ის ერთ-ერთი პლენუმის წინ ჩემთან მოვიდა მოლდავეთის საოლქო კომიტეტის პირველი მდივანი პ. ელისტრატოვი და გამქნლო: „მეტის მოთქმა აღარ შემიძლია, უნდა გამოვიდე და გავაკრიტიკო ბრეჟნევი“ - და გამაცნო თავისი გამოსვლის თეზისები. მე თავი შევიკავე მათი განზილვისაგან. გაიხსნა პლენუმი. ვხედავ, ელისტრატოვი არ არის დარბაზში. როგორც მოგვიანებით მოგვიყვა იგი მე და თავის ამხანაგებს, ჩემთან ვიზიტის შემდეგ, სსრკ სუკ-ის თავმჯდომარის მოადგილე ცვიგუნი მისულა მასთან სასტუმროს ნომერში „ძველი მეგობრობის“ განხუნების საბაბით. დილით ელისტრატოვი საავადმყოფოში გამოფხიზლდა... პლენუმზე გამოსასვლელი გზა მოეჭრა.

ერთხელ ბრეჟნევა სუსლოვის თანდასწრებით მიიხრა, ჩემს სამუშაო კაბინეტში წარმოთქმული ყოველი ფრაზა და არა მხოლოდ იქ, არამედ ოჯახშიაც და ქუჩაშიც კი. ნათქვამის დადასტურებად თითქმის სიტყვასიტყვით გაიმეორა ჩემი და ელისტრატოვის საუბრის შინაარსი. მე ვფიქრობ, მარტო მე კი არა, ბევრ ჩემს კოლეგასაც უსმენდნენ...

როდესაც მე ამირჩიეს ცკ-ის პრეზიდიუმის წევრად, უარი განვაცხადე დაცვის ყოლაზე. პრეზიდიუმის ერთ-ერთი სხდომის დასასრულს ბრეჟნევი და სუსლოვი დამაცხრნენ: - შენ რა, ჩვენს შორის „თეთრი ყვავივით“ გინდა იყო?..

პოლიტბიუროს ერთ-ერთ სხდომაზე ვთქვი, რომ მე შეუხერხულება მაგზოლუეშზე დგომა და ცქერა, თუ როგორ მოაქვთ ჩემი პორტრეტები და შემოვიტანე წინადადება: სამომავლოდ არავითარი პორტრეტები, მარქსის, ენგელსის და ლენინის გარდა არ გამოეტანათ დემონსტრაციებზე. ამან ისევ სუსლოვის აღშფოთება გამოიწვია, რომელსაც აქტიურად უკერდა მხარს ბრეჟნევი.

ბრეჟნევის წინადადებით სსრკ სუკ-ის თავმჯდომარედ დამტკიცებულ იქნა ი. ვ. ანდროპოვი. არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ამ თანამდებობაზე მისი ყოფნის 15 წლის მანძილზე ასობით ადამიანი იყო დაუმსახურებლად რეპრესირებული, ბევრი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში

გამოამწყვდიეს, სხვებს საბჭოთა მოქალაქეობა ჩამოართვეს და ვააძვეეს საზღვარგარეთ ან გადასახლებაში გაისტუმრეს ქვეყნის შიგნით...

ბრეჟნევს ჰქონდა ჩვევად პოლიტიუროს წევრები დაეპირისპირებინა ერთმანეთისთვის. დამირეკავდა, მაგალითად, მე (ვიცი, რომ სხვა ამხანაგებთანაც იგივეს აკეთებდა) და მეუბნებოდა, რომ ზვალ ამა და ამ საკითხს განვიხილავთ და შენ ადგები და გააკრიტიკებ მავანს. ზოგიერთი მისი საქციელი საერთოდ ძნელად ასახსნელია. როდესაც მას გარდაეცვალა დედა, მთელი ხელმძღვანელობა დაესწრო დაკრძალვას და ეს ბუნებრივია, ადამიანურად გამართლებულია. მაგრამ როდესაც კოსიგინს გარდაეცვალა მეუღლე, იგი ურეკავდა ხელმძღვანელობის წევრებს და უეზნებოდა: ჩვენ აქ ვიმსჯელებთ და გადავწყვიტეთ, არ მივიღოთ მონაწილეობა დაკრძალვაში...

ბრეჟნევი ქმნიდა აქტიურობისა და წარმატებების გარეგნულ ეფექტს...

ეკონომიკაში არსებული მდგომარეობის შესახებ ცნობებს იგი ავზავნიდა ორი გრიფით: „პრესისთვის“ და „სრულიად საიდუმლოდ“, და მხოლოდ ამ უკანასკნელში იყო სიმართლე არსებული მდგომარეობის შესახებ. მის დროს იფურჩქნებოდა ფუჰსიტყვაობა, აზროვნების კონსერვატიზმი – იზრდებოდა შტატები, ბიუროკრატიზმი. სკკპ ცკ-ში მალალ თანამდებობებზე ხშირად ინიშნებოდნენ მისი თანამემამულენი, დახლოებული პირნი და თვით ახლო ნათესავებიც კი. კიდევ მეტი, იქმნებოდა ცალკეული სამინისტროები „ნათესავეებისათვის“... მხოლოდ ერთი მაგალითი: სკკპ ცკ-ის საქმეთა მმართველად ბრეჟნევემა წამოსწია თავისი თანამემამულე და მეგობარი გ. ს. პავლოვი, რომელმაც საკუთარ შვილს ცოლი წაართვა და თვითონ დაქორწინდა მასზე. აი ამ კაცს, ბრეჟნევის წინადადებით, მიენიჭა სოციალისტური შრომის გმირის წოდება და სსრკ-ის სახელმწიფო პრემია...

ბრეჟნევს არ გააჩნდა გონების გასხვივონებისა და წარმოსახვის უნარი, რის გარეშეც ძნელია დიდი სახელმწიფოებრივი საქმეების წარმართვა. გენერალური მდივნისათვის, ჩემის აზრით, აუცილებელია ჭკუა, ფართო განათლება, აღზრდა, ძლიერი ნებისყოფა და ხასიათი. ბუნებით იგი იყო მშიშარა. მძიმედ დაავადებულმაც კი ვერ ჰპოვა საკუთარ თავში ძალა, გადამდგარიყო თანამდებობიდან.

ნიკოლაი კირსანოვის წერილიდან:

**„ფაქტებითან განსაკუთრებული პატივიით
მოპყრობის გარეშე“**

„კომსომოლსკაია პრავდა“ 1990 წ. 3. VI.

დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც დ. ა. ვოლკოგონოვმა თავის წიგნში: „ტრიუმფი და ტრაგედია. ი. ბ. სტალინის პოლიტიკური პორტრეტი“ აღნიშნა ფაქტი, რომელიც ბრეჟნევის პერიოდში ვერც წიგნში მოხვდებოდა და ვერც საგაზეთო სტატიაში: „პოლკის კომისარ სინიავესკის, რომელ-

იცი 1942 წლის აგვისტოში ამოწმებს მე-18 არმიას... მოჰყავს პოლიტსამ-
მართველოს მუშაკების (რომელთა შორის იხსენიება ლ. ი. ბრეჟნევი) დახ-
ასიათება, სადაც მათ აღანაშაულებს: „გულარხინობაში, თვითღამშიდებამში,
ძმაბიჭობაში, ლოთობასა და სხვა მანკიერებებში“.

ყოველივე ეს არ თქმულა იმისათვის, რათა დაგვემცირებინა ბრეჟნე-
ვის დამსახურებანი ომის წლებში. აუცილებელია ისტორიული სა-
მართლიანობის აღდგენა.

იმ დროს, როდესაც აბუქებდნენ ლ. ი. ბრეჟნევის საბრძოლო ღირსე-
ბებს, მიღებული არ იყო იმ პოლიტიკურ მუშაკებზე წერა, ვისაც თავიანთი
საქმიანი თვისებებით და მუშაობის შედეგებით შეეძლოთ დაეჩრდილათ
მისი დამსახურებანი.

როდესაც ბრეჟნევი გახდა სკკპ ცკ-ის პირველი მდივანი, მოხდა
საისტორიო შეცნირებისათვის დამღუპველი, ცენზურის გამკაცრება... ქვეყნის
ისტორია აეწყო ბრეჟნევეზე ისევე, როგორც ადრე ეწყობოდა სტალინზე
და ხრუშჩოვზე...

როდესაც ლ. ი. ბრეჟნევი მოკვდა, სსრკ თავდაცვის სამინისტროს
სამხედრო ისტორიის ინსტიტუტში თავში შემოირტყეს ხელი: მეორე მსოფ-
ლიო ომის თორმეტტომიან ისტორიაში, რომლის ბოლო ტომი ბრეჟნევის
სიკვდილის წელს გამოვიდა, ერთხელაც არ იყო მოხსენიებული ი. ვ. ან-
დროპოვი, სკკპ ცკ-ის ახალი გენერალური მდივანი. მდგომარეობიდან გამო-
სავალი მაინც იოლად მოინახა. ავტორთა კოლექტივმა სასწრაფოდ მოაშა-
და და გამოსცა მონოგრაფია „კარელიის ფრონტი 1941-45 წლების დიდ
სამამულო ომში“. ახალი გენერალური მდივანი (ომის დროს – ალკკ ცკ-ის
პირველი მდივანი კარელია-ფინეთის სსრ-ში) აქ მოხსენიებულია 17-ჯერ,
უფრო ხშირად, ვიდრე ნებისმიერი სამხედრო მეთაური, ფრონტის სარდლისა
და არმიის სარდლების ჩათვლით.

ი. ვ. ანდროპოვის სამხედრო დიდებამ დიდხანს არ გასტანა. 1984 წლის
თებერვალში სკკპ ცკ-ის გენერალური მდივნის თანამდებობაზე დაინიშნა კ. უ-
ჩერნენკო... სამხედრო ისტორიაც იმწამს გადაიწერა ჩერნენკოს საამებლად. თუ
1983 წელს გამოცემულ „სამხედრო ენციკლოპედიურ ლექსიკონში“ იგი მოხ-
სენიებულია „გამოჩენილ საბჭოთა პარტიულ და საზოგადო მოღვაწედ, რომელ-
იც 1930-33 წლებში მსახურობდა სასაზღვრო ჯარებში“, 1985 წელს გამოცემულ
ენციკლოპედიაში სახელწოდებით „1941-45 წლების დიდი სამამულო ომი“ მის
შესახებ წერია: „... ომის წლებში ჩერნენკო კრასნოიარსკის ოლქის მშრომელე-
ბში (სადაც იგი საოლქო კომიტეტის მდივნად იყო) ეწეოდა დიდ მუშაობას
მშრომელთა მობილიზაციისათვის, ფრონტისათვის მხარდასაჭერად, საბჭოთა
ადამიანების პატრიოტული აღზრდისათვის. თავისი პირადი მაგალითით, მგ-
ზნებარე პატრიოტული სიტყვით იგი მათ ეხმარებოდა გამოეყვალათ ჩვენი დიდი
გამარჯვება ფაშიზმზე“.

1943 წლის დასაწყისში, როდესაც არმიაში შემოიღეს ახალი ერთიანი წოდებები, ბრიგადის კომისარს შეეძლო გენერალ-მაიორის ან პოლკოვნიკის წოდების მიღება. ლ. ი. ბრეჟნევმა, როგორც ცნობილია, მიიღო პოლკოვნიკობა, რაც ნათლად მეტყველებს სამხედრო თუ სამხედრო-პოლიტიკური ხელმძღვანელობის არცთუ დიდად კეთილგანწყობაზე მის მიმართ. იმავედროულად ბრეჟნევი დააქვეითეს თანამდებობით – იგი გახდა მე-18 არმიის პოლიტნაწილის უფროსი და ამ თანამდებობაზე გაატარა პრაქტიკულად ომის მთელი დარჩენილი პერიოდი... როდესაც პოლიტსამმართველოს პოლკის კომისარი ვერხორუბოვი ამოწმებდა მე-18 არმიის პოლიტსამსახურს, ბრიგადის კომისარ ბრეჟნევის ნამსახურობის ნუსხაში ლენინსტალინის იდეების ერთგულებასთან ერთად, ჩაწერა შემდეგი დახასიათება: „გაურბის შავი სამუშაოს შესრულებას. ამხ. ბრეჟნევის სამხედრო განსწავლულობა – ძალიან სუსტია. ბევრ საკითხს წვევტს არა როგორც პოლიტხელმძღვანელი, არამედ როგორც სამეურნეო მუშაკი. ადამიანებს არ ეძცევა თანაბრად, სწვევია გამორჩევა საკუთარი სიმპათიის მიხედვით...“

... სამამულო ომის მასშტაბებში „მცირე მიწაზე“ მიმდინარე თავდაცვითი ბრძოლები ერთ-ერთი იყო მრავალ ათას მსგავს ოპერაციას შორის. არც მათ დაგვეძვამი და არც მათ წარმართვამი პოლიტგანყოფილების უფროსს, ლ. ი. ბრეჟნევს არავითარი მონაწილეობა არ მიუღია. მის ოფიციალურ ბიოგრაფიაში ნათქვამია, რომ იგი თურმე: „ხშირად იყო აქ („მცირე მიწაზე“) და, როგორც წესი, ჩნდებოდა იმ დროს, როდესაც ვითარება განსაკუთრებულად რთულდებოდა ხოლმე, ხოლო ბრძოლები დამძულობის უმაღლეს მწვერვალს აღწევდა... ომის უმძიმეს დღეებში ლ. ი. ბრეჟნევი მცირემიწელებთან ერთად იყოფდა მათ გაჭირვებასა და დაღმინებას, ფრონტული ცხოვრების მთელ ხიფათსა და სიმძიმის. მისი ოპტიმიზმი, წყაროსავით მჩქეფარე ენერჯია და სიმხნევე შემართებას მატებდა მეომრებს, აღანთებდა საბრძოლველად. მეღესანტეები მას სახით იცნობდნენ, გამალებული ბრძოლების დროს, გრუსუნსა და გრვეინვაში ხშირად ისმოდა მისი მშვიდი ხმა“.

ამ დროს, ბრძოლებში მონაწილეობა არათუ არ შეადგენდა პოლიტგანყოფილების უფროსის მოვალეობას, არამედ ზედმეტად ითვლებოდა, ხოლო ხშირ შემთხვევაში მავნედაც კი, რადგან ბრძოლის შუაგულში მისი ტრიალი ხელის შეშლელად მოქმედებდა საწყობრო მეთაურებზე. ხოლო თუ რა ხდებოდა სინამდვილეში, ამაზე მეტყველებს ის გარემოება, რომ „მცირე მიწაზე“ მიმდინარე ბრძოლების მთელი 225 დღის განმავლობაში, როგორც მე-18 არმიის შტაბი, ისე პოლიტგანყოფილებაც „დიდ მიწაზე“ მკვიდრობდნენ, შედარებით უხიფათო ზონაში. როგორც თვით ბრეჟნევის „მოგონებათა“ წიგნი „მცირე მიწა“ თავად ცხადყოფს, ლეონიდ ილიჩი სულ ორჯერ ესტუმრა პლაცდარმს – ერთხელ პარტიის ცკ-ის

ბრიგადასთან ერთად და მეორედ – ჯარისკაცებისა და ოფიცრებისათვის პარტიული ბილეთებისა და ვილოების გადასაცემად... ცხადია, „მცირე მიწაზე“ იშვიათი გამოჩენაც კი საკმაო ხიფათთან იყო დაკავშირებული. როგორც ვერ კიდევ 1958 წელს აღწერდა სამხედრო კორესპონდენტი ს. ა. ბორზენკო: „ერთხელ სეინერი, რომელზეც ბრეჟნევი მიცურავდა, ნაღმს წამოეგო, აფეთქების ტალღამ პოლკონიკი ზღვაში მოისროლა, საიდანაც იგი უგრძობელ მდგომარეობაში ამოიყვანეს მეზღვაურებმა“.

მომდევნო წლებში თვით ამ ეპიზოდამაც კი უცნაური მეტამორფოზები განიცადა. „მცირე მიწაზე“ გამართული ბრძოლების შესახებ პუბლიკაციებიდან ამოღებულ იქნა ის ფაქტი, თუ როგორ ამოიყვანეს უგრძობელ მდგომარეობაში მყოფი ბრეჟნევი სეინერზე. ხოლო მოგვიანებით მატინანები ადასტურებდნენ, რომ ბრეჟნევა არათუ მხოლოდ თვითონ დააღწია თავი რთულ სიტუაციას, არამედ ბორტზე ამოსვლაში დაეხმარა რამდენიმე ძალაგამოცლილ მეზღვაურს.

მე-18 არმიის ვეტერანი ა. ნიკულინი არც ისე დიდი ხნის წინ წერდა: „მე, როგორც მე-18 არმიის ვეტერანს, „მცირე მიწაზე“ 1943 წლის 14 თებერვლიდან 28 აპრილამდე, გამუდმებით მისვამდნენ კითხვებს, მინახავს თუ არა „მცირე მიწაზე“ ლ. ი. ბრეჟნევი. „იმის შესახებ, რომ იგი ყოფილა ჩვენი პოლიტგანყოფილების უფროსი, მე გავიგე მხოლოდ 1957 წელს...“

„მცირე მიწაში“ წერია, რომ ნებისმიერ ქვედანაყოფებამდე მისვლა თურმე ხერხდებოდა მიმოსვლის გზების საშუალებით. იქნებ ლ. ი. ბრეჟნევი დაჰყავდათ კიდევ ამ გზებით, მაგრამ ჩვენ მხოლოდ ვხიხავდით ზღაპირზე... რადგან მიმოსვლის გზების გათხრა კლდოვან გრუნტში შეკავშირების საწარებიდან საცეცხლე პოზიციებამდე სასანგრე ნიჩბით შეუძლებელი იყო...“

წიგნი მოგვითხრობს იმის თაობაზეც, რომ მცირემიწელთა ყოფა მოწესრიგებული გახლდათ და აბანოც კი ჰქონდათ, სადაც ვითომ ლ. ი. ბრეჟნევის უბანავია. სინამდვილეში „მცირე მიწაზე“ ყოფნის მთელი დროის მანძილზე ჩვენ ვბანაობდით მხოლოდ თავსხმა წვიმების ქვეშ და ზღვაში, როდესაც ჩაძირული გემიდან ბრინჯის კონცენტრატები ამოგვექონდა, რითაც ვსულდგმულობდით იმ სამი კვირის განმავლობაში, როდესაც სხვა არავითარი პროდუქტი არ მიგვიღია.

დაბოლოს; მე-18 არმიის ვეტერანებისაგან მე გავიგე, რომ ლ. ი. ბრეჟნევი ხვდებოდა მხოლოდ პოლიტმუშაკებს, ხოლო სხვა ჩემს მსგავს ოფიცრებს (ჯარისკაცებზეც რომ არაფერი ვთქვათ) იგი თვალთ არავის უნახავს“.

„შარსი ტრაგედიის მინარეჟი“

„რაბოჩი კლას ი სოვრემენნი მირ“ 1988 წ. № 6, ფრავმენტი

გ.ფრ-ის ყოფილი კანცლერი ვ. ბრანდტი, რომელსაც ბრეჟნევი არაერთ-გზის შეხვედრია, თავის მოგონებებში წერდა: „კოსიგინისგან განსხვავებით, რომელიც მეტწილად სიცივის და სიმშვიდის განსახიერება იყო, ბრეჟნევის ახასიათებდა იმპულსური ქცევა, თვით შრისხანებაც. იოლად ცვლადი.

განწყობილება, რუსული სული, ადვილი ცრემლიანობა...“

საბჭოთა სახელმწიფოს მეთაურის ამგვარი სანტიმენტალობა ბევრს აკვირვებდა. ჩემი ერთი ნაცნობი 1973 წელს შედიოდა მშვიდობისმოყვარე ძალთა მსოფლიო კონგრესის ტექნიკური მომზადების ჯგუფში. მსოფლიოს მშვიდობის დაცვის თავმჯდომარის, ინდოელ რ. ჩანდრას გამოსვლის დროს, რომელიც მაღალფარდოვანი და ენადამაქრული გამოთქმებით ამკობდა ბრეჟნევის დამსახურებებსა და მშვიდობისმოყვარეობას, ჩემი ნაცნობი ელოდა ბრეჟნევის სახეზე უხერხულობისა თუ თავმდაბლობის ფესტის რაიმე გამოვლინებას, და თავისდა გასაკვირად აღმოაჩინა, რომ ბრეჟნევი ტირის.

ჩანდრას აღმოსავლურმა პირმოთხეობამ გული აუჩუყა ბრეჟნევს, რომელიც სიტყვის შესამკობლად ნახმარ ქათინაურებს თავის დამსახურებად მიიწერდა და იფერებდა. ბრეჟნევი ტირიდა ბულგარეთში ვიზიტის დროსაც, როდესაც ტოდორ ჟივკოვი გრძნობის აღმტაცი გამოთქმებით მიესალმებოდა საბჭოთა ლიდერს აეროდრომზე.

... პირველი სერიოზული პრობლემები ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით ბრეჟნევს შეექმნა, როგორც ჩანს, 1969-70 წლებში. მის გვერდით გათვლებით დაიწვეს მორიგეობა ექიმებმა, ხოლო იქ, სადაც იგი ბინადრობდა, მოწყობილი იყო სამედიცინო კაბინეტები. 1976 წლის დასაწყისში ბრეჟნევს დაემართა ის, რასაც კლინიკურ სიკვდილს უწოდებენ. და მართალია, შეძლეს მისი სიცოცხლისაკენ მობრუნება, მაგრამ ორი თვის განმავლობაში აღკვეთილი ჰქონდა მუშაობა. მას შემდეგ ბრეჟნევის შორიანხლოს მუდმივად იმყოფებოდა აუცილებელი ხელსაწყოებით აღჭურვილი რეანიმატოლოგთა ჯგუფი. თუმცა ჩვენი ლიდერების ჯანმრთელობის მდგომარეობა ბეჯითად დაცულ სახელმწიფო საიდუმლოებათა რიგს მიეკუთვნება, ბრეჟნევის პროგრესირებადი დაუძლურება ყველასათვის ნათელი იყო, ვისაც შეეძლო მისი ხილვა ტელევიზორში. ამერიკელი ჟურნალისტი სიმონ ჰელი წერდა: „ყოველთვის, როცა კი ეს ზონზრობა კაცი გაბეულელებას იკრებს კრემლის კედელს მიღმა ფეხის გამოსადგმელად, გარე სამყარო ყურადღებით ადევნებს თვალყურს შერყეული ჯანმრთელობის სიმპტომებს. ჰელმუტ შმიდტთან 1981 წლის ნოემბრის შეხვედრების დროს, როცა ბრეჟნევი ლამის ეცემოდა სიარულის დროს, იგი დროდადრო ისე გამოიყურებოდა, თითქოს ერთ დღესაც ვეღარ გაატანდა“.

არსებითად, შეიძლება ითქვას, რომ იგი ნელნელა კვდებოდა მთელი მსოფლიოს თვალწინ. ბოლო ექვსი წლის მანძილზე მას ჰქონდა რამდენიმე ინფარქტი და ინსულტი და ექიმ-რეანიმატოლოგებს არაერთგზის გამოჰყავდათ იგი კლინიკური სიკვდილიდან. უკანასკნელად ეს მოხდა 1982 წელს უბედური შემთხვევის შემდეგ ტაშკენტში...

ბორის ნიკოლაევიჩი

მიხაილ პოლტორანინი, ფრაგმენტი წერილიდან:
პოლიტბიუროს წევრთა აგარაკები ახლანდელი სეკრეტარატის
ფუნქციის სასახლეშია ფონზე უბრალოდ უარდულა
გაზეთი „კომსოლსკაია პრავდა“ 9.08.1997 წ.

– ჩვენი პირველი შეხვედრისას (ელცინი მაშინ მოსკოვის ქალაქო-
მის პირველი მდივანი იყო) ორ საათზე მეტ ხანს ვილაპარაკეთ: როგორ
უყურებ შე ლენინს, იმას, თუ რა ხდება ირგვლივ, რომ ხალხი გაჭირვე-
ბაშია, ნომენკლატურა კი ფუფუნებაში. მე პირდაპირ ვუპასუხე, რომ
ყველაფერ ამის წინააღმდეგი ვარ.

ამ საუბრის შემდეგ ელცინმა შემომთავაზა გაემხდარიყავი გაზეთ
„კომსოლსკაია პრავდას“ რედაქტორი. მე დაეთანხმდი. 1987 წელი
იყო, გაზეთმა ცეცხლი გაუხსნა პრივილეგიებს. უურტყამდით სპეცამ-
ანაწილებლებს, სპეცსკოლებს, სადაც სახელმწიფო მანქანებით პოლიტბი-
უროს წევრთა შვილიშვილები დაჰყავდათ.

პირველივე ზაღების შემდეგ დაიწვეს ჩემი სკკპ ცკ-ში გამოძახებე-
ბი, სადაც ამ საქმიანობისათვის კარგად შემაზურებდნენ ზოლმე. ელცინი
ამბობდა: „პოლტორანინი ისეთ გაზეთს უშვებს, რომელშიც ნებისმიერ
გვერდზე შეგიძლია სამელოვიარო ჩარჩოს ჩასმა.“

მაგრამ ამას პოლიტბიუროს წევრებისათვის ამბობდა, ისე კი, მე და
ის ცალკე რომ ვრჩებოდით, იცინოდა: ასე გაავრძელო.

... ყოველივე ის, რასაც ელცინი აკეთებს და რასაც ლაპარაკობს –

התאחדות
היהודים

დიდად განსხვავდება ერთმანეთისაგან.

ყველაზე საინტერესო ის არის, რომ ელცინმა თვითონ არ თქვა უარი პრივილეგიებზე. თვითონ აგარაკზე მოსკოვის ქალაქკომის 87 წლის ნოემბრის პლენუმის შემდეგაც ცხოვრობდა, როცა სახმშენში გადაინროლეს. მას შემდეგ „ჩაიკაც“ დარჩა.

ჰოდა, სწორედ მაშინ, როდესაც ელცინი „მოისროლეს“ სახმშენში, მე მასთან ხშირად მივიდიდი. მაგიდაზე მას, როგორც წესი, არავითარი ქალაქლები არ ჰქონდა; იგი მოწყენილი იჯდა ხოლმე. მაშინ სახმშენის თავმჯდომარე სეროვი იყო, სხვათა შორის რუსეთის ახლანდელი ვიცე-პრემიერი, ის კი — მისი პირველი მოადგილე. მივიღივარ მასთან, ვეკითხები: „როგორ მიდის საქმე“. აი, მეუბნება, სეროვი იმანჭება, უკმაყოფილოა. ლევ სუხანოვი მაშინ მისი თანამუშევრე იყო. ჰოდა, ერთხელაც ვზივარ მასთან, უკანა ოთახში გავვლით, ონკანები ჩავრთეთ, ვიცით, რომ გვისმენენ. ის კი მეუბნება: მე უკვე მივიწყებენ, რაღაც გარღვევაა გასაკეთებელი. სწორედ მაშინ მოვიფიქრეთ, რომ იგი უნდა გადმოვიდეს კომკავშირის უმაღლეს სკოლაში (კუს). იქ ახალგაზრდული გაზეთების რედაქტორები მოვიწვიეთ. სწორედ მაშინ დავაყენეთ შეღავათების საკითხი მთელი სიმძაფრით.

მახსოვს მთავრობის პირველი სხდომა ელცინის თავმჯდომარეობით. მაშინ ჩვენ გადაწყვეტილება მივიღეთ: მოვდივართ მთავრობაში იმით, რაც გავაჩნია. მთავრობის მაშინდელი შემაღლებიდან ერთადერთი კაცი, რომელმაც ეს გადაწყვეტილება შეასრულა — მე ვარ. ამას სიამაყის გრძობით ვამბობ. არც აგარაკი მიმიღია, არც მანქანა, სხვებმა კი ხუთ-ხუთჯერ გამოიცვალეს ყველაფერი...

ელცინმა „მერსედესით“ დაიწყო სიარული და ერთხელ ვეუბნები: „ბორის ნიკოლაევიჩ, რუსეთი ლესოტო ხომ არ არის, ჩვენ საკუთარი მანქანათმშენებლობა გვაქვს. ამიტომ თქვენთვის, როგორც პრეზიდენტისათვის, უმჯობესი იქნება რუსეთში გამოშვებული მანქანით იაროთ.“ იგი ხუნემა-ხუნემით დამთანხმდა. ჩვენ მივიღეთ გადაწყვეტილება: „ჩაიკებზე“ უარი გვეთქვა და „კოლგებით“ გვევლო.

92-ში ჩვენ ელცინთან უკვე აგარაკზე დავდიოდით. ისინი სოკოებივით ამოდიოდნენ: პირველი, მეორე, მესამე... გორბაჩოვის აგარაკებიც წაიღო. შემდეგ სპეცთვითმფრინავების ჯერი დადგა. მე მაშინ დავსვი საკითხი: მოდით გავაუქმეთ. მაგრამ, გენა ბურბულისს, მაგალითად, ძალიან მოსწონდა სპეცთვითმფრინავებით ფრენა...

1993 წელს რეფერენდუმი მოგებული გვექონდა, ელცინმა ყველანი მიგვიწვია და მუშაობისათვის მადლობა გვითხრა. ჰოდა მაშინ მე ვთქვი: დიას, დღეს ჩვენ მოვიგეთ, ხალხმა. ახლა კი მოდით ვთქვათ: რა საჭიროა ის ზედმეტი ფუფუნება, ჩვენს ირგვლივ რომ არის? მაშინ ელცინი გაწითლდა და მიპასუხა, რომ მე საერთოდ ბევრის უფლებას ვაძლევ საკუთარ თავს ძველი მეგობრობის ხარჯზე.

მერე კი დაიწყო მთელი ეს შეღავათები, საჩუქრები...

მაგალითად მშობლიურ სოფელს საპრეზიდენტო ფონდიდან მილ-

იარდი მისცა...

ეს ფონდი ანგარიშს არ ექვემდებარება. მთავარი ის არის, რომ აღმასრულებელი ძალაუფლება დღეს არავის კონტროლის ქვეშ არ არის. თავის დროზე მე მას ვთავაზობდი, მაგალითად, რესურსების გამოყენების კონტროლის ეროვნული კომიტეტის შექმნას - ეს იქნებოდა ბუნებრივი, ფინანსური, ან ნებისმიერი სხვა სახის რესურსები. მან ეს წინადადებები მაგონდაზე გადმოყარა: რას ამბობთ, ვინ უნდა გააკონტროლოს?

დღეს სხვა დონეა, მაგრამ პრინციპები - იგივე. ჩვენს ახალ ნომენკლატურას, რომელმაც ასეთი ფინანსურ ნაკადთან მიდგომა შეძლო, შეუძლია თავს იმის უფლება მისცეს, რაც პოლიტიკურს წვევრებსაც კი არ დასინჯობდით. ვფიქრობ, რომ ნახევარი ქვეყანა - დასაცავები იქნებიან, მეორე ნახევარი კი - მცველები.

უწინ სკკპ ცკ უყურებდა: ჩვენ აქ ზევით უფლება გვაქვს, თქვენ კი არ გვრეგებათ. თუ სადმე ციმბირში სპეცმალაზიას ხსნიდნენ და ამის შესახებ ცკ-ში იგებდნენ, მაშინვე თავებს აძრობდნენ. დღეს კი, რუსეთში რომ მოგზაურობ, ელცინის გუნდის სრულ კოპირებას ხედავ რეგიონებში. ავტონისპექცია ქუჩებს კეტავს, რომელიმე მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი ჩინოვნიკი თუ მოდის... ყველას აგარაკები, აბანოები, მიღებათა სახლები აქვთ...

საბჭოთა ხანაში აგარაკები ჰქონდათ პოლიტიკურს წვევრებსა და წვევრობის კანდიდატებს, მინისტრებსა და მათ პირველ მოადგილეებს. პატარა აგარაკები იყო - ორი-სამი ოთახი. შემდეგ ყველაფერი ეს საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს, საბავშვო ფონდებს დაურიგეს და ჩვენ მხოლოდ არხანგელსკოე დაგვრჩა - იქ იყო ელცინიც, ხასბულატოვიც, ბურბულისიც, მეც, მინისტრებიც. ახლა ყველაფერი პრეზიდენტის საქმეთა მმართველის ხელშია და ბოროდინისა, რათა საპრეზიდენტო ტონდმა უკეთ იმუშაოს. ეს ის ფონდია, რომლის ხარჯზე უნდა მოხდეს ძველი აგარაკების რეკონსტრუქტიურებაც, ახლებიც აშენდეს, მათი მსგავსი, სადაც ელცინი ამჟამად ცხოვრობს. ტენისის კორტიც უნდა აშენდეს კარელაში, სადაც ტონირებული ბინებია და რომელიც წითელი ხით არის მოპირკეთებული. ამისათვის საჭიროა, რომ ეს საკუთრება უფრო მეტ უკუგებას იძლეოდეს. მინისტრები იქიდან წამოვიდნენ, იმიტომ, რომ არ სურთ წელიწადში 130 მილიონი მანეთის გადახდა. მაგრამ მინისტრებს აქვთ კავშირები. ჰოდა, მათ მაფიოზები ეუბნებიან: ივანიჩ, მოდით ჩვენ თქვენ აგარაკს ავიშენებთ. და ახლა ბევრ მინისტრს გაუჩნდა აგარაკები, რომლებიც სიდდერსა და სიმამრზე აქვთ გაფორმებული.

ახლა იგივე „გაზარომი“ აიღეთ! ჩემი თვალით მინახავს ათობით აგარაკი, რომლებშიც მთავრობის ყოფილი და ამჟამინდელი წვევრები ცხოვრობენ. ეს გამაოგნებელია: კოტეჯები, უზარმაზარი ვილები აუზებით მილიონ დოლარზე მეტი ღირებულებისაა, ყველას ყიდულობენ...

მე მგონია, რომ ელცინს ამის წინააღმდეგ სერიოზულად არც არასოდეს უბრძოლია, ეს მხოლოდ პოლიტიკური მიზნებისათვის კეთდებოდა. თავისთვისაც პრივილეგიებს იმიტომ იტოვებდა, რომ ეს ასე მოაჩნდა საჭიროდ.

ახლო წარსულში ელცინის უახლოესი თანამშრომლის, მისი უშიშროების სამსახურის უფროსის, გენერალ ალექსანდრ კორჟაკოვის მონოგრაფიის „ბორის ელცინი: განთავსებულ დაისამდე“ ცალკეული თავების მიმოხილვას ვთავაზობთ გრივორი ნებროშევიასა და სერგეი სოკოლოვის წერილის მიხედვით:

„ოპერაცია „მ. ბ. ნ.“

და შურიკის სსპა თავგადასავლები“

„სოვერშენო სერეტი“, №8, აგვისტო, 1997 წ.*

ფრენა სიზმარში და ცხადში

...ეს ამბავი მოხდა ბორის ელცინის ამერიკაში სტუმრობიდან ორი კვირის შემდეგ... ერთხელ, შუალამისას, ალექსანდრ კორჟაკოვის სახლში ტელეფონის ზარი გაისმა. მაშინ ჯერ კიდევ სსრკ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატის, ბორის ელცინის ქალიშვილმა ტანია შეატყობინა ალექსანდრ ვასილევის, მამაჩემი სახლში არ დაბრუნებულა, დაიკარგაო. სექტემბერი იწურებოდა. კორჟაკოვმა არყის ბოთლს დაავლო ხელი, მისაყოლებლად ჩანთაში რამდენიმე ვაშლი ჩააგდო და მანქანისაკენ გაიქცა. „ნივას“ 120 კმ. სთ სიჩქარით მიაქროლებდა. სახელმწიფო ავარაკების სიახლოვეს, ხიდთან უბადრუკი სანახაობა გადაეშალა: მილიციის ჯიხურში, სკამლოვინზე გაუნძრევლად იწვა ელცინი თეთრი ტრუსების ამარა. დაბნეულ მილიციელებს მისთვის ბუშლატი დაეფარებინათ და იქვე ახლოს რეფლექტორი დაედგათ. კორჟაკოვის დანახვისას გრძობამოჭარბებულ ელცინს ცრემლები წამოსცვივდა. ალექსანდრ ვასილევინი არ დაიბნა: მაშინვე გაუესო ჭიქა არყით, თავი წამოუწია და, ფაქტიურად, პირში ჩაასხა უფროს მეგობარს. ელცინი ისე ძლიერ იყო გაყინული, რომ ვერც კი იგრძნო სასმელის სიმაგრე. ვაშლი ჩაკბინა და ისევ გადაწვა ხის საწოლზე. კორჟაკოვმა ბორის ნიკოლაევიჩი არყით დახილა და ყური მიუგდო მის მონათხრობს იმის შესახებ, თუ როგორ უპირებდნენ მას წყალში დაბრძობას.

ამ ამბავში ბევრი რამ მოეჩვენა უჩვეულოდ ახლად მოსულს. თუ ელცინის მოკვლა ნამდვილად უნდოდათ, მაშინ, სანამ მდინარეში გადაგდებდნენ, მანამდე ჩაარტყამდნენ თავში. ამას ვარდა: საიდან უნდა სცოდნოდათ ავის მზრახველებს, რომ ელცინი ფეხით წავიდოდა ავარაკზე? ის ხომ მანქანით მიჰყავდათ ხოლმე სახლამდე. ბუნებრივ გაცივებას ისიც იწვევს, რომ ელცინი ტომარაში ჩასმული გადააგდეს მდინარეში.

როდესაც იგრძნო, რომ იძირებოდა, ბორის ნიკოლაევიჩმა თურმე წყალში მოხსნა ტომარას თავი (ეს რა საოცარი მკვლევლები შეხვდნენ, ტომარაც რომ ვერ შეუკრეს ხეირიანად!). კორჟაკოვმა კიდევ ორი ჭიქა გადაახუხა შეფს. მოგვიანებით მოვიდნენ ნაინა იოსიფოვნა და ტატიანა ქმართან ერთად. ნაინა მივარდა მეუღლეს: — ბორია, ბორია, რა დაგემარ-

* პუბლიკაცია შევსებულია დედნის მასალებით

თა? ბორის ცრემლები წასკდა, სასმელისაგან შემთბარს ვონება დაუბრუნდა და ხხვების დახმარებით მანქანისაკენ წაბარბაცდა.

განგრება შეხონში

ამერიკიდან რუსეთში შენონის გაკლით ვბრუნდებოდით — იგონებს ალექსანდრ კორჟაკოვი. ირლანდიის აეროპორტში თვითმფრინავი ერთი საათით უნდა გაჩერებულყო: ელცინს დაგეგმილი ჰქონდა შეხვედრა ირლანდიის პრემიერ-მინისტრთან. მაგრამ შეხვედრა არ შედგა. ელცინის ნაცვლად ტრაპზე ვიცე-პრემიერი ოლეგ სოსკოვეცი დაეშვა, განცვიფრებულ ალბერტ რეინოლდს ვონს მოსვლა არ აცალა და დიპლომატიური ცერემონიალის შესრულებას შეუდგა.

პრეზიდენტის სასმასურის ოფიციალურ ცნობას, თითქოსდა ბორის ნიკოლავეიჩი ისე იყო დაღლილი, რომ ძილქუში დაეცა შენონის შეხვედრის დროს, ცხადია, არაეინ დაუჯერა. ბევრნი ხვდებოდნენ, რომ თვითმფრინავში რაღაც არაორდინარულ მოვლენას ჰქონდა ადგილი, რომლის საიდუმლო საფარველის მიღმა უფრო მნიშვნელოვანი რამ იმალებოდა, ვიდრე ეს შეიძლება ყოფილიყო რიგითი დიპლომატიური კონფუზი.

ამ ფაქტის ახსნას კორჟაკოვი ამერიკაში მომხდარი ამბით იწყებს, რომლის ამსახველი სასაცილო ფოტო შემორჩენია: ქლინთონი სიცილისაგან ლამის გაიგუდოს, ელცინი აგრძელებს მის გამხიარულებას, ხოლო თარჯიმანს ისეთი დაძაბული სახე აქვს, თითქოს იძულებულია სულის მოსახსენებელი ლოცვა თარგმნოს.

1994 წლის სექტემბრის იმ დღეს ამერიკისა და რუსეთის პრეზიდენტებს შორის მოლაპარაკება მიმდინარეობდა. დელეგაციის წევრები მაგიდასთან მიიწვიეს. საუბრეზე მაგარი სასმელები არ მოუტანიათ, სამაგიეროდ ღვინო იყო საკმარისზე მეტი. თუმცაღა ეთიკეტი მისგან ასეთ მსხვერპლს არ მოითხოვდა, ელცინმა რამდენიმე ჭიქა გამოცალა და თანდათან მისი ზეადმტაცი განწყობილება უმართავ ვულგარულ მხიარულებაში გადაიზარდა. ღვინომ თავში დაარტყა რუსეთის პრეზიდენტს და იგი მოჰყვა უკბილო ხემრობებს, რომლებიც ჰომერული ხარხარით ბოლოვდებოდა. ქლინთონი ჯერ კიდევ აპერიტივზე მიხვდა, რომ რაღაც უცნაურობანი ხდებოდა კოლეგის თავს, მაგრამ ისე იქცეოდა, თითქოს ყველაფერი რიგზე იყო — ისიც მხარს უბამდა დროსტარებაში, მაგრამ ისეთივე ენთუზიაზმით აღარ, როგორც თავიდან: ეტყობა მიხვდა, რომ თუ საუბრე ულაზათო სცენით დასრულდებოდა, მისი უნებლიე მონაწილე თავადაც იქნებოდა.

თვითმფრინავში ელცინმა შეამჩნია, რომ მთლად წესრიგში ვერ იყო. მას ხან ძლიერი ალტყინება ეუფლებოდა, ხან უმიზეზოდ დათრგუნულად გრძობდა თავს. სალონში თანამეინახეებმა კიდევ ცოტაოდენი დალიეს და დასაძინებლად დაწვნენ. უცებ ძილში კორჟაკოვს ნაინა იოსიფოვნას ისტერიული ჩურჩული ჩაესმა: მას ემახდა. ელცინის მუდღემ მას დანდობილად ამცნო, რომ ბორის ნიკოლავეიჩი ამდგარა — ალბათ ტუალეტში უნდოდა გასვლა, მაგრამ დაცემულა, ჩაუსველებია და უძრავად გამო-

ტილა. ინფარქტი ხომ არა აქვს? — შიშობდა იგი.

ქმრის საწოთირო მდგომარეობის გამო ნაინა იოსიფოვნას ექიმების ვალვიძება მორიდებია და კორფაკოვიც ამიტომ გაუღვიძებია. გენერალმა ქალი ექიმებთან გაგზავნა, თვითონ პრეზიდენტის ოთახში შევიდა. ბორის ნიკოლაევიჩი უძრავად იწვა იატაკზე. ფერმკრთალ პირისახეზე უსიცოცხლო გამომეტყველება აღბეჭდოდა.

სამი საათის შემდეგ შენონის შეხვედრა იყო დაგეგმილი. ექიმები მკლავებდაკაპიწებულნი მუშაობდნენ — არაფერი დაუკლიათ: წვეთოვანები, ნემსები, ხელოვნური სუნთქვა. ნაინა იოსიფოვნა სალონში მიდი-მოდიოდა: „გათავდა, მორჩა, ინფარქტი აქვს, ინფარქტი. რაღა ექნათ ახლა?!“

თვითმფრინავში უკვე ყველას ეღვიძა, სადაც იყო ირიჟრავებდა. და აი, მთავარი მცველი მიმართავს პირველ ვიცე-პრემიერს, სოსკოვეცს: აბა, ოლეგ ნიკოლაევიჩ, გაიპარსე, სუფთა პერანგი ჩაიცვი და ირლანდიის პრემიერის შესახვედრად გაემზადე. სოსკოვეცი გაშეშდა, მაგრამ რა უნდა ექნა?! ხომ არ შეიძლება რუსეთი ისეთ მდგომარეობაში ჩააყენო, რომ ოფიციალური დელეგაციიდან ვერავინ შეძლოს დაგეგმილ მოლაპარაკებაში მონაწილეობის მიღება! ამ დროისათვის ექიმებმა პრეზიდენტს დიაგნოზი დაუსვეს: ან გულის ძლიერი შეტევა, ან მიკროინსულტი. ამ მდგომარეობაში თვითმფრინავში სიარული კი არა, განძრევაც არ შეიძლებოდა.

სოსკოვეცი თავიდან უარს ამბობდა გასულიყო მოლაპარაკებაზე ელცინის მაგივრად. მაგრამ უკვე ილიუშინმა და ბარსუკოვმაც დაუწყეს ხვეწნა და ვიცე-პრემიერი დათანხმდა... ხოლო, როდესაც თვითმფრინავმა დაშვება დაიწყო, ანაზღად ექიმებმა გამოაცხადეს, რომ პრეზიდენტს თავად სურს შეხვედრაზე წასვლა. კორფაკოვმა სასწრაფოდ პრეზიდენტის სალონს მიაშურა და გულისშემძვრელი სურათი იხილა: შეფი ცდილობს დამოუკიდებლად, სხვების დახმარების გარეშე ფეხზე წამოდგომას, მაგრამ ტკივილი და სისუსტე სძლევს და ბალიშზე ეცემა. თუმცა ნაინა იოსიფოვნა ქმრის გადაწყვეტილების წინააღმდეგი იყო, მაინც მაშინვე მიართვა პერანგი მუულეს. ელცინმა ჩაიცვა, მაგრამ ღილების შესაკრავად ღონე არ ეყო. ზის ასე, საცოდავი სახით და ყველას აშინებს: წავალ მოლაპარაკებაზე, წავალ მოლაპარაკებაზე, თორემ საქვეყნოდ მოგვეჭრება თავი... ექიმები ველარ ეკარებიან, ეშინიათ მისი. ის კი მოითხოვს: დამიბრუნეთ ჯანმრთელობა, რატომ არ შეგიძლიათ მომარჩინოთ, ეშმაკმა დაგლანკროთ...

თვითმფრინავი დაეშვა. ათი წუთის განმავლობაში იქიდან არავინ გადმოსულა. ილიუშინატორიდან ჩანდა — საპატიო ყარაული მწყობრშია, ირლანდიის პრემიერ-მინისტრი იცდის და უკვე შესამჩნევად ნერვიულობს. სოსკოვეცი სამზარეულოდან ვერ გამოდიოდა. ელცინი განწირული ხმით ეკითხება ყველას: — ვინ წავა შეხვედრაზე? პასუხობენ: — შეხვედრაზე მიდის სოსკოვეცი. ელცინი უყვირის სოსკოვეცს: — გიბრძანებ თვითმფრინავში დარჩენას, მე თვითონ წავალ! პრეზიდენტი ისე ხმაძაღლა ყვიროდა, რომ მისი ხმა ალბათ გარეთაც ისმოდა. სალონის კარი

უკვე ღია იყო. ბორის ნიკოლაევიჩი ცდილობდა ფეხზე წამოდგარიყო, მაგრამ ეცემოდა. ფაქტი ის გახლდათ, რომ იგი ტრაპიდან ჩასვლასაც კი ვერ შესძლებდა, საბედისწეროდ დასახიჩრდებოდა. მაშინ კორჟაკოვმა დამოუკიდებლად მიიღო გადაწყვეტილება: სოსკოვეცს უბრძანა, გასულიყო და პირობა მისცა, რომ შეფს დააკავებდა.

ოლეგ ნიკოლაევიჩი გამოვიდა, გაიღიმა, თითქოს თვითმფრინავში ყველაფერი წესრიგში ყოფილიყოს. როცა ის უკვე ტრაპზე დაიგულა, კორჟაკოვმა კარი დაკეტა და შეფს განუცხადა, რომ მას შეუძლია იგი სამსახურიდან მოხსნას, ციხეში ჩასვას, მაგრამ თვითმფრინავიდან ახლა პრეზიდენტს არ გადაუშვებს. ელცინი ტრუსებისა და პერანგის ამარა ჩამოვდა პუფზე და ატირდა, თან მოსთქვამდა: მცველმა საქვეყნოდ შემარცხვინაო. მაგრამ კორჟაკოვმა პირმოუფერებელი პასუხი მიაგო, რომ სინამდვილეში კინალამ თვითონ ელცინმა არ შეარცხვინა რუსეთიცა და საკუთარი თავიც.

ოპერაცია „მზის ჩასვლა“

კორჟაკოვი წერს იმის თაობაზე, თუ რატომ გაათავისუფლა პრეზიდენტმა თავისი პირადი მზარეული დიმიტრი სამარინი და მთელი მისი გუნდი საპრეზიდენტო არჩევნებამდე მთელი სამი თვით ადრე.

მანამდე კორჟაკოვს უბრძანებია, რომ სპირტიანი სასმელის არც ერთი ბოთლი არ შეენახათ პრეზიდენტის სამზარეულოში. ელცინმა იცოდა ამის შესახებ და როცა ძალიან მოუნდებოდა დალევა, სახელმწიფო მიღებას აწყობდა ხოლმე. შეხვედრები ჩერნომირდინთან, მაგალითად, ყოველთვის ელცინისათვის აუცილებელი გადაკვრით მთავრდებოდა. მაგრამ თუ თანამეინახე არ ჰყავდა და ვერ ითმენდა, მისაღებში მორიგეებიდან რომელიმეს იძახებდა და სასმელის მოტანას უბრძანებდა. ამასთანავე, შეუცდომლად არჩევდა უფრო სუსტებსა და იოლად დამყოლებს.

თანამშრომელი მაშინვე კორჟაკოვთან გარბოდა და ეკითხებოდა: რა გქნა? ბორის ნიკოლაევიჩმა 100 დოლარი მომცა და ერთი ბოთლი არყის მოტანა მთხოვა.

ყმაწვილს კორჟაკოვი ფულის გადასაცვლელად აგზავნიდა, თვითონ კი უჯრიდან იღებდა „საჭირო“ არაყს. პეტროგკელმა ბიჭებმა ბოთლის სახურავის ჩასატკეცი აპარატი უშოვნეს. ისიც, კრემლის კაბინეტში დაიშართხვლებდა ხოლმე თავს და გაზავებულ არაყს უშვებდა. აიღებდა სუფთა ბოთლს, თითქმის პირთამდე ავსებდა წყლით, შემდეგ ცოტა კარგ არაყს გაურევდა, სწრაფად მოხუფავდა და აძლევდა მორიგეს, რომელიც იმ დროისათვის უკვე ასწრებდა დოლარების გადახურდავებას. ინსტრუქციასაც არ ივიწყებდა: მორიგეს, ხურდის დაბრუნებასთან ერთად, უნდა მოეხსენებინა ელცინისათვის, რომ იყიდებოდა მხოლოდ ასეთი სახის არაყი. თუ იგი თავის მცველს შესჩივლებდა, „რალაც სუსტი შემხვალა“, კორჟაკოვი ამშვიდებდა – სუსტი კი არა, უბრალოდ, რბილი არაყიაო.

არყის მიცემის სრულებით აღკვეთა, სამწუხაროდ არ გამოდიოდა.

მიუხედავად ექიმების უმკაცრესი აკრძალვისა, ნაინა იოსიფოვნას შინაგან
მიპქონდა მეუღლისათვის კონიაკი.

არჩევნების წინ ჩერნომირდინი რეგულარულად სტუმრობდა ელცინს.
საუბრების შემდეგ ისინი, როგორც წესი, სადილობდნენ. პრეზიდენტის
სამზარეულოში საგანგებოდ ემზადებოდნენ ამ შემთხვევებისათვის: კარა-
დაში შემოწმებული არყით სავსე ორი ბოთლი იდგა, რომლებიც ერთი
ნორმალური არყის ბოთლიდან იყო გაორმაგებული. მაგრამ ერთხელაც
შეთქმულება გამჟღავნდა. ჩერნომირდინი დროზე ადრე გამოეთხოვა ბორის
ნიკოლაევიჩს. ეს უკანასკნელი თვითონ შევარდა სამზარეულოში და
შემოწმება ჩაატარა. იქ მან ორი გაუსხსნელი ბოთლი აღმოაჩინა. დაისხა
მთელი ჭიქა და დალია. შემდეგ დაურეკა კორფაკოვს პირდაპირი ტელე-
ფონით და უბრძანა მთელი სამზარეულოს პერსონალი გაენთავისუფლებინათ.
მიზეზი ის გახლდათ, რომ მას თურმე გამუდმებით ატყუებდნენ, როცა
ეუბნებოდნენ, სამზარეულოში არაფერი არ არისო.

არჩევნებამდე ერთი თვით ადრე

კრემლის ექიმების ამ ექსტრემალურ დოკუმენტზე ალექსანდრ კო-
რფაკოვი ჯერ კიდევ 1996 წელს ლაპარაკობდა თავის ინტერვიუში.

მაგრამ „კონსილიუმის დასკვნის“ მასალის მოცემაზე მას კატეგო-
რიული უარი განუცხადებია. ჩვენ (ავტორები – ნეხოროშვიცი-სოკოლოვი
– რედ) ამ დოკუმენტს მისი ნების გარეშე გავეცანით. ეს არის კონფი-
დენციალური დოკუმენტის ერთადერთი ვერსიამდგარი:

„რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტის უშიშროების სამსახურის
უფროსს გენერალ – ლეიტენანტ ა. ვ. კორფაკოვს

კონსილიუმის დასკვნა

ბოლო ორი კვირის მანძილზე რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტის
ჯანმრთელობის მდგომარეობაში უარყოფითი ცვლილებები მოხდა.

ვევლა ეს ცვლილებები პირდაპირ არის დაკავშირებული როგორც
ფიზიკური, აგრეთვე ემოციური დატვირთვის მკვეთრად გაზრდასთან.

ძირითად როლს თამაშობს კლიმატური და საათობრივი სარტყელების
ხშირი ცვლა შორეული გადაფრენების დროს. ძილის დრო შემცირებუ-
ლია – 3-4 საათი დღე-ღამეში.

მუშაობის ასეთი რეჟიმი რეალურ საფრთხეს წარმოადგენს პრეზი-
დენტის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისათვის.

სამედიცინო ცენტრის გენერალური დირექტორი პროფესორი მ. ს.
მირონოვი

სამედიცინო ცენტრის მთავარი თერაპევტი აკადემიკოსი ა. ი. ვორო-
ბიოვი.

სამედიცინო ცენტრის მთავარი გასტროენტეროლოგი პროფესორი
ო. ი. მიკუშკინი

სამედიცინო ცენტრის მთავარი ნევროპათოლოგის შოადგილე პრო-
ფესორი ვ. ი. ხმირევი

ცკბ-ის სწავლული ხელმძღვანელები პროფესორი ი. ვ. მარტინოვი,
პროფესორი გ. ე. გოვინი

მკურნალი ექიმები: ვ. ნ. ვტორუშინი, ა. მ. გრიგორიევი, ა. ა. კოტოვი,
ს. ი. იონკინი.

1996 წლის 20 მაისი“

ამ დასკვნით ექიმები თავიდან იცილებდნენ პასუხისმგებლობას ბორის ელცინის სიცოცხლეზე. მათ არ ძალუძდათ პოლიტიკოსების შეჩერება, რომლებიც საპრეზიდენტო არჩევნებზე ადამიანის სიცოცხლეს ჩადიოდნენ. არჩევნები თუ სიცოცხლე?

როგორც კორჟაკოვი აღნიშნავდა, ბორის ნიკოლაევიჩს ყოველთვის ჰქონდა ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით პრობლემები. პრეზიდენტის ავადმყოფობის ისტორიის ოთხი სქელტანიანი ტომი, თითოეული თხუთმეტი სანტიმეტრის სისქისა — კორჟაკოვის სეიფში ინახებოდა. თუმცა, როგორც ის ხაზგასმით მიუთითებდა, ერთხელაც არ ჩაუხედავს მათში — მან ისედაც ექიმებზე უკეთ იცოდა პრეზიდენტის სნეულებათა შესახებ.

განსაკუთრებით მძიმე სიტუაცია იქმნებოდა ლამბაძობით. ბორის ნიკოლაევიჩი დასაძინებლად წვებოდა ათი საათისათვის და იღვიძებდა ღამის პირველ საათზე. დგებოდა და მოჰყვებოდა წუწუნს: თავი მტკიავა, ზურგი მიბჟუის და ასე შემდეგ... ცუდი ძილი გარკვეულწილად იმითაც აიხსნებოდა, რომ ელცინს ჩვევად ჰქონდა შუადღისას დასვენება. ისაღილებდა და კარგ ძილს გამოაცხობდა ხოლმე. ღამე კი ადგებოდა და ჩაიცვამდა თავის იაპონურ ხალათს და დაბორიანობდა. აღვიძებდა ხან კორჟაკოს, ხან ექთნებს და ხან ადიუტანტს...

კორჟაკოვის დაკვირვებით, ნერვულ — ფსიქიკური გადახრები შეფს მან ჯერ კიდევ 1996 წლის გაზაფხულზე შეამჩნია. იგი განიცდიდა რუცკოისა და ხსბულატოვთან დაპირისპირებებს, დეპრესიაში ვარდებოდა და საკუთარ თავთან ლაპარაკს იწყებდა. ერთხელ კორჟაკოვმა საბედისწერო ნაბიჯის გადადგმასაც კი გადაარჩინა...

„კალინკა — მალინკა“

1991 წლის 18 აგვისტოს, პუტჩის წინა დღეს, ელცინი ყაზახეთში ნაზარბაევთან იყო სტუმრად. უმაღლესი დონის შეხვედრა მოუწყვეს. მთის მდინარეში ბანაობის და ადგილობრივი სამხარეო მუხუუმის იურტაში მამა-პაპური სმის შემდეგ რუსეთის პრეზიდენტის პატივსაცემად გაიმართა კონცერტი. მშვენიერი ყაზახი გოგონები მღეროდნენ და დომრახე უკრავდნენ. ნურსულთან ნაზარბაევმა სიმღერა და ცეკვა დაიწყო. ყოველივე ამას იგი პროფესიული ოსტატობით ასრულებდა. ანსამბლს ბორის ელცინიც შეუერთდა. მან გადაწყვიტა აკომპანემენტი გაეკეთებინა კოვჩებით. პრეზიდენტის გვერდით აღმოჩნდა სამეურნეო სამმართველოს უფროსი ზაგაინოვი, რომელიც ყოველთვის ცდილობდა დაახლოებოდა ელცინს და ტელეკამერის წინ ამ შესაძლებლობას ხელიდან როგორ გაუშვებდა, — აქოდა, გვნახეთ, რა ახლობლებიცა ვართო.

მუზეუმში დასაჯდომი ადგილები ამფიტეატრივით იყო განლაგებული — ნელ-ნელა მალღებოდა. შეფი, ნაზარბაევიან ერთად, ხალხობდაფენილ შემალღებაზე მოეწყო, სამეურნეო სამმართველოს უფროსი კი ქვედა საფეხურზე მოკალათდა. როდესაც ბორის ნიკოლაევიანმა კოვზებით დაკვრა დაიწყო, ჯერ საკუთარ ფეხებზე ახმინებდა მათ და მოულოდნელად საკუთარი ფეხიდან ხელქვეითის ჭალარა თავზე გადაინაცვლა. ეს გასართობი ისე მოეწონა, რომ მისდგა და მისდგა და რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, უბრაზუნებდა... ის საწყალი წყენის გამჟღავნებასაც ვერ ბედავდა და სიმწრით იღიმებოდა — ვითომდა, სულაც არ მწყინს პრეზიდენტის ხუმრობაო. მათი შემხედვარე აუდიტორია სიცილით იგუღებოდა და მხარდაჭერით გულმოცემული ბორის ნიკოლაევიანიც უფრო გულმოდგინედ და რიტმულად ურტყამდა თავში კოვზს საცოდავ მღგომარეობაში ჩაყარდნილ იური გეორგიევიანს.

ეს შემოქმედებითი მიგნება კარგად დაამახსოვრდა პრეზიდენტს და შემდეგშიც იყენებდა: დაკვრისას ხშირად იყენებდა მეზობლების თავებს. როცა ელცინს კოვზებით დაკვრის სურვილი მოუვლიდა, წინ ვერაფერი დაუდგებოდა. ზაგაინოვს მაინც ბედავდა გაულიმა, — ყაზახეთში ხის კოვზი საქმბარი არ გახლდათ. თორემ თუ ახლომახლო ხისა არ იყო, ლითონისას სტაცებდა ხელს.

ერთხელ ყირგიზეთის პრეზიდენტს აკავესაც არ გაუმართლა, მით უმეტეს რომ, კოვზი ამ შემთხვევაში რკინისა იყო... ამიტომაც იყო, როგორც კი რომელიმე ღონისძიებაზე ელცინი კოვზებით დაკვრას დააპირებდა, მისი თანმხლები პირები მოშორებით გადაჯდებოდნენ ხოლმე, ან მოწვევის სურვილს მოიმიზეზებდნენ და გარეთ გადიოდნენ.

კორჟაკოვი მიიჩნევს, რომ ელცინის გატაცება ალბათ მისი ჭაბუკობიდან უნდა იღებდეს სათავეს — იგი დაიბადა სოფელ ბუტკაში, სადაც, როგორც ჩანს, კოვზებით დაკვრა პრესტიჟულ ხელობას წარმოადგენდა. ელცინი ხშირად აქლარუნებდა თავისი სხეულის სხვადასხვა ნაწილებზე კოვზებს და თან ამღერებდა სოფლურ სიმღერას, იმის შესახებ, თუ როგორ გამოჰყავს ძროხა ცვრიან ბალახზე და როგორ ხვდება ტყეში დათვი. ამ სიტყვებს თუმცა უსმენოდ, მაგრამ ისეთი გზნებით მღეროდა, თან ისე აზარტულად აქლარუნებდა კოვზებს, რომ მხილველები ვერ უძლებდნენ სიტუაციის კომიზმს და გულიანად ხარხარებდნენ.

ქმიური იარაღით იმპიუმენტის წინააღმდეგ

როგორც ცნობილია, 1993 წლის 20 მარტს ელცინმა რუსეთის მოქალაქეებს ერთდროულად ორი ტელეარხით მიმართა და აუწყა, რომ მოამზადა ბრძანება საგანგებო წესების შემოღების შესახებ. დოკუმენტი იმოქმედებს მანამდე, სანამ არ დაიდგევა ხელისუფლების კრიზისი და დეპუტატებთან უთანხმოება. სატელევიზიო გამოსვლიდან ოთხი დღის შემდეგ უმაღლესი საბჭოს სხდომა ელცინის ისტერიული კრიტიკით დაიწყო. კონსტიტუციურმა სასამართლომ ბორის ნიკოლაევიანის გამოსვ-

ლა მიიღო მისთვის საბაბად იმპინჩენტის გამოსაცხადებლად. 26 მარტს გაიხსნა რუსეთის სახალხო დეპუტატთა რიგგარეშე სხდომა, რომელსაც უნდა გადაეწყვიტა, გამოცხადდებოდა იმპინჩენტი თუ არა.

22 მარტს, იხსენებს ავტორი, ელცინმა კრემლის დაცვის უფროსი მიხაილ ბარსუკოვი დაიბარა, და უთხრა, რომ საჭიროა ყველაზე უარესი-სათვის შზადება — მოიფიქრეთ მოქმედების გეგმა იმ შემთხვევაში, თუ უკლებ ყრილობის დაპატიმრება მოგვიხდება.

და ბარსუკოვმაც მოიფიქრა: მისი აზრით დეპუტატები ჯერ სხდომა-თა დარბაზიდან უნდა გამოეყვრათ, ხოლო შემდეგ კრემლიდანაც. გეგმით ბრძანება ყრილობის დათხოვნის შესახებ იმპინჩენტის გამოცხადების შემთხვევაში დაბეჭდილ კონკერტში უნდა ყოფილიყო. დამთვლელი კომისიის მუშაობის დამთავრების შემდეგ (თუ იმპინჩენტი შესდგებოდა) მტკიცე და კარგად დაყენებული ხმის მქონე ოფიცერს მიკროფონში უნდა წაეკითხა ბრძანების ტექსტი. თუ დეპუტატები პრეზიდენტის ნებას არ დაჰყვებოდნენ, მათ მაშინვე გამოურთავდნენ შუქს, წყალს, სითბოს, კანალიზაციას... ერთი სიტყვით ყველაფერს, რისი გამორთვაც კი შეიძლება. სიბნელეში და სიცივეში მჯდომარე გაფიცვების შემთხვევაში გათვალისწინებული იყო სახალხო დეპუტატების შენობიდან გაძევება. აივნებზე ქლორპიკრინის ბალონები უნდა დადგმულიყო. ქლორპიკრინი არის ნერვული მოქმედების გამაღიზიანებელი ქიმიური ნივთიერება. მას, საზოგადოდ, იყენებენ აირწინალების გამოსაცდელად. აირწინალს მიკროსკოპული სიდიდის ზერელიც რომ აღმოაჩნდეს, გამოძცდელი უფრო სწრაფად გამოვარდება შენობიდან, ვიდრე საცობი — შაჰპანურის ბოთლიდან. ოფიცრები, რომლებმაც აივანზე დაიკავეს ადგილები, შზად იყვნენ პირველი ბრძანებისთანავე გამოეშვათ მოშწამვლელი ნივთიერება და, ბუნებრივია, აღარც ერთი დეპუტატი გაქცევაზე აღარ იფიქრებდა.

პრეზიდენტს აირით შეტყვის იდეა ძალიან მოეწონა. ეს საშუალება საიმედოობის ასპროცენტთან გარანტიას იძლეოდა, რადგან პარლამენტარებს აირწინალები არ ჰქონდათ. მაგრამ ამ გეგმის გამოყენება საჭირო არ გახდა. იმპინჩენტი არ შედგა.

ჰიპერბოლოიდი

საბედისწერო 1993 წლის ოქტომბერში ხელისუფლება, კორფაკოვის თქმით, თითქმის პარალიზებული იყო. ძალოვანმა სტრუქტურებმა უარი განაცხადეს თეთრი სახლის შტურმზე. და მაშინ გენადი ბურბულისმა და სერგეი ფილატოვმა წინადადება შემოიტანეს რუცკოისა და ხასხულატოვის მომხრეების ამბოხების ჩასახშობად ზესაიდუმლო იარაღი გამოეყენებინათ. ბურბულისმა სადღაც პოდმოსკოვიეში იპოვა ინჟინერი, რომელმაც მაღალი სიხშირის გამოსხივების აპარატი შექმნა. ფსბ-ის ოფიცრებმა ის „ინჟინერ გარინის ჰიპერბოლოიდად“ მონათლეს. ხალსაწყო ლაზერის სხივით თვალის ბაღურაზე მოქმედებდა. მისი მოქმედების შედეგად ადამიანები უბრალოდ დაბრმავდებოდნენ და, როგორც ალექსანდრ ვასილევინი

წერს, სამუდამოდ გამოიძუშეებდნენ მიტინგებისადმი იმუნიტეტს, ხელსაწყო ვერ გამოიყენეს მხოლოდ იმიტომ, რომ ის სამ ტონაზე მეტს იწონიდა და მაშინ მისი მიტანა თეთრ სახლთან პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. თანაც მუშაობა მას შეეძლო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ძალიან სწორი საყრდენი ექნებოდა. კორჟაკოვს უკვირს, რომ დემოკრატ და ჰუმანისტ ბურბულისა და ფილატოვს შეძლოთ ასე არაადამიანურად გასწორებოდნენ თანამოქალაქებს. აქვე უნდა ითქვას, წერს ავტორი, რომ ხელსაწყოვს გამოცდის დროს ერთ-ერთი ოფიცერი დაშავდა.

კრემლის „კომუნალკა“ ოსენნაიას ქუჩაზე

საპასუხისმგებლო თანამდებობა საშუალებას აძლევდა კორჟაკოვს თვალი ედევნებინა „ერის ნაღების“ ცხოვრებისათვის არა მარტო სამსახურებრივ პირობებში, მთელი თავისი პუტჩებითა და დავიდარაბებით, არამედ ბანალურ ყოფით სიტუაციებშიც. პრეზიდენტის გარემომცველი წრის კულუარულ ურთიერთობების აღწერას გენერლის მოგონებების ყველაზე მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით ფასეულია ნაშრომის ის ნაწილი, სადაც ავტორი გვიყვება, თუ როგორ ჩაიფიქრა 1992 წელს, პრივილეგიებისათვის ბრძოლის შუაგულში ბორის ნიკოლაევიჩმა თავისთვის, თავისი ოჯახისათვის და უახლოესი ადამიანებისათვის ცალკე სახლის აშენება; ელცინს არ უნდოდა 460 მეტრიან ბრეჟნევის ბინაში ცხოვრება, არც გორბაჩოვის ფეშენებელური ბინა მოეწონა, რომელიც ოფიციალური მიღებებისათვის იყო განკუთვნილი...

მოკლედ, ააშენეს კრილატსკიში პრეზიდენტის სახლი და მოვლენები ისე განვითარდა, როგორც ცნობილ რუსულ ზღაპარ „ტერემოკში“. მას შემდეგ, რაც გაივო ოსენნაიას ქუჩაზე სუპერპრესტიჟული სახლის მშენებლობის შესახებ, კორჟაკოვს აციებდა და აცხელებდა. მალე შახრაიმ დაიწყო ჩივილი, რომ მას ვიღაც გამუდმებით ეშუქრება, აბუნად ივდებს მის ცოლს, რომელიც ბავშვებთან ერთად ეზოშიც კი ვეღარ დასეირნობს მშვიდად. დაასახლეს შახრაი ახალ სახლში. რომელიღაც თათბირის შემდეგ, მივიდა გაიდარი და საწყალობელი ხმით დაიწყო მოყოლა, რომ მისთვის საშიშია პირველ სართულზე ცხოვრება. გაიდარიც მიიღეს მაცხოვრებლად. უშიშროების მინისტრიც ძალიან იხვეწებოდა, მაგრამ მის ნაცვლად ვიქტორ ერინი მიიღეს და არც ინანეს. მიხაილ ზადორნოვი მიიმატეს, რათა გაემხიარულებინა სხვები. მოკლედ, ყოველი ახალი მეზობლის კანდიდატურას პრეზიდენტი პირადად ამტკიცებდა: კორჟაკოვი, გრაჩოვი, ბარსუკოვი, ჩერნომირდინი, სუხანოვი... თავიდან მხიარულად და მეგობრულად ცხოვრობდნენ. ბორის ნიკოლაევიჩი სადარბაზოში საერთო სამრეცხაოს ორგანიზებას, დახურული ტენისის კორტების, სპორტდარბაზის, მიწისქვეშა გარაჟისა და საუნის მოწყობასაც აპირებდა. მაგრამ, ავტორის თქმით, მან და ბარსუკოვმა დაარწმუნეს პრეზიდენტი, რომ ეს ყველაფერი ძალიან ძვირი დაჯდება. ოსენნაიას ქუჩაზე კომუნალური სამოთხე ვერ გამოვიდა. მცხოვრებთა უმრავლესობამ წაიჩხუბა და ცდი-

ლობდნენ კიბეზე შეხვედრისათვისაც კი აერიდებინათ თავი. თუ მაინც შეხვედბოდნენ, მყის ზურგს აქცევდნენ ხოლმე ერთმანეთს.

ელცინი და ფული

„პრეზიდენტის ჩანაწერების“ მეორე წიგნის გამოსვლის შემდეგ, მისი მეშუარების ლიტერატურულად გადამამუშავებელ ვალენტინ იუმაშევს ყოველთვიურად მოჰქონდა ინგლისის ბანკში გახსნილი საპრეზიდენტო ანგარიშიდან კუთვნილი პროცენტები — დაახლოებით თექვსმეტი ათასი დოლარის ოდენობით. ელცინი იუმაშევის უკმაყოფილო იყო პირველი წიგნის ჰონორართან დაკავშირებით და თვლიდა, რომ მან უსინდისოდ გაძარცვა იგი.

ბორის ნიკოლაევიჩი საგულდაგულოდ ინახავდა დოლარებს სეიფში, რომლის გასაღებს მხოლოდ კორჟაკოვსა და ილიუშინს ანდობდა. ერთხელ, როგორღაც, კორჟაკოვმა წამოიწყო საუბარი იმის თაობაზე, რომ ელცინის საკუთარი აგარაკის მშენებლობისათვის ფულის გადახდის დრო მოვიდა და უწყისებიც წარუდგინა. ლაპარაკი იყო 15000 დოლარზე — ელცინისათვის სასაცილო თანხაზე. მაგრამ მოულოდნელად პრეზიდენტი გაცხარდა და ხმამაღლა გამოთქვა თავისი აღშფოთება, რომ ამდენი თანხა საერთოდ არ ენახა. აქ კორჟაკოვმა ველარ მოითმინა და შეახსენა შეფს, რომ ყოფილ მშენებელს ასეთი რამ არ უნდა შეშლოდა და რომ ფასები ისედაც ძალიან გაუიაფეს.

სადილის დროს ბორის ნიკოლაევიჩი უცებ მაგიდიდან წამოდგა, უხალისოდ გავიდა თავის ოთახში და სეიფი გააღო. დაბრუნებულმა ისე გადასცა კორჟაკოვს 15000 დოლარი, თითქოს სესხს აძლევდა.

ელცინი და მისი პოლიტიკური გარემოცვა

კორჟაკოვი გულახდილად უმხელს მკითხველს იმ შემთხვევას, თუ როგორ მოჰყავდა იგი განცვიფრებაში ჟურნალისტურ დასკვნებში არსებულ გონებაზე ძალდატანების კვალს. ექსპერტები და პოლიტიკოსები მთელ თეორიებს აგებენ, კრემლის ურთიერთობების მითიური ბმების გამოსარკვევად, რათა ლოგიკურად ახსნან ესა თუ ის საკადრო დანიშნულება. მაგრამ, როგორც ჩანს, თანამედროვე რუსულ საკადრო პოლიტიკაში არანაირი თეორიები არც ყოფილა და არც არის. 91-ში და უფრო გვიანაც ცალკეული პიროვნებები უფრო და უფრო ადვილად ხვდებოდნენ ხელისუფლებაში და კიდევ უფრო ადვილად ტოვებდნენ მას. ელცინისა და გორბაჩოვის პირადი სიმპათიებიც კი ხშირად ვერ განსაზღვრავდნენ კონკრეტული კანდიდატურის არჩევანს. ყველაფერს შემთხვევითობა განაპირობებდა, რის დასტურადაც ძალაუფლების ზედა ეშელონიებიდან ვარდნის ორი მაგალითი მოჰყავს კორჟაკოვს. პირველი ეხება ხასხულატოვს. იგი მდგომარეობს იმ მოვლენის ახსნაში, თუ პრეზიდენტისა და უმაღლესი საბჭოს ისტორიული ურთიერთწინააღმდეგობა როგორ იქნა ნაკლებმნიშ-

ენელოვანი ეპიზოდით პროვოცირებული, რის შემდეგაც ელცინისა და ხასბულატოვის პირადი დამოკიდებულებაც სამუდამოდ გაფუჭდა.

რუსლან იმრანოვიჩი ხანდახან ორთქლის აბაზანებს იღებდა შეფთან ერთად. მაგრამ ერთხელ ამ ვიწრო წრეში თავისი მასაჟისტიც მოიწვია. მან, თავის ჭკუაში, ეტყობა, ელცინს გაუტოლა თავი, რითაც საბედისწერო უტაქტობა დაუშვა. ბორის ნიკოლაევიჩმა მასაჟისტის იქ ყოფნა იმ დღეს კი აიტანა, მაგრამ კორჟაკოვი მაშინვე მიხვდა, რომ ამის შემდეგ მისი შუფი ხასბულატოვს ვეღარ აიტანდა.

მეორე შემთხვევის გმირი ბურბულისი გახლავთ. როგორც მეზუარისტი აღნიშნავს, პირველ საპრეზიდენტო არჩევნებზე ყველა კანდიდატი დაწვევილებული იყო: რიჟკოვი გრომოვთან, ბაკატინიც ვილაცასთან, ელცინი კი კენტად რჩებოდა. მის შეწყველებაზე რამდენიმე პრეტენდენტი აცხადებდა პრეტენზიას, რომელთაგან ძირითად კანდიდატურებს გავრილ პოპოვი და გენადი ბურბულისი წარმოადგენდნენ. როგორც გაირკვა, ელცინი ამ ფაქტით აღფრთოვანებული არ დარჩენილა. მან კორჟაკოვს ასეთი რამ უამბო: ერთხელ ბურბულისმა ზედმეტი დალია და ქალების — ნაინა იოსიფოვნასა და ტანია დიანჩკოს თანდასწრებით სადღეგრძელოს დროს დედის გინება დაიწყო. შემდეგ სასმელისაგან ბურბულისი ცუდად შეიქნა და ისე, რომ საერთოდ არ შერცხვენია, მივიდა ოთახის შუაგულში, ამოისუფთავა კუჭი და, თითქოს აქ არაფერიყო, ისევ გააგრძელა სადღეგრძელო.

ოჯახს აქამდე ამის მსგავსი არაფერი ენახა. ქალები გაქვავდნენ და მომხდარი აღიქვეს, როგორც დამამცირებელი ქმედება. ბურბულისი კი, რომელიც საკუთარ თავს ყველაფრის განმჭკრეტ ფსიქოლოგად, ინტელიგენტურ ფილოსოფოსად ასაღებს, ვერც კი მიხვდა, რომ ამ წუთებში საკუთარ თავს საბოლოო განაჩენი გამოუტანა. უბრალოდ, განაჩენის სისრულეში მოყვანა ოდნავ გაჭიანურდა.

რაც შეეხება პოპოვს, იგი სასმელს არ ეტანებოდა, მაგრამ თავისი ინტელიგენტობით გამოჰყავდა პრეზიდენტი მოთმინებიდან. ელცინმა აღარ იცოდა, როგორ დაეცვა თავი პროფესორის კოსმიური მასშტაბის იდეებისაგან.

აქვე, სამაგითოდ, მოვიტანთ ელცინის თვალსაზრისს, კიდევ ორ პოლიტიკოსთან დაკავშირებით: როგორც კორჟაკოვი წერს, ფილატოვთან ურთიერთობა პირდაპირ თავის ქალას ხდიდა ბორის ნიკოლაევიჩს. ელცინი ჩიოდა:

— ვუყურებ ამ კაცს და არც კი ვუსმენ. ისეთი შერბნება მეუფლება, თითქოს მის პირში ორი ბუზი ინტიმურ კავშირს ამყარებს ერთმანეთთან. სხვათა შორის... ერთხელ, შინაურულ წრეში, თვით ფილატოვის მეუღლემ წარმოთქვა წინასწარმეტყველური ფრაზა: — თუ რამეს სერიოზულს ჩაიფიქრებთ, მე ჩემს ქმარს საკუქნაოში ჩავკეტავ, რომ არავის შევიშალოთ ხელი.

სამაგიეროდ ბორის ნიკოლაევიჩი ხაზგასმული კეთილგანწყობით

იყო განმსჭვალული ვეგენი პრიმაკოვის მიმართ.

— პრიმაკოვს ჩემზე არასოდეს უთქვამს ძვირი, — ასაბუთებდა თავის ლოგიკას შუფი.

ადამიანების შეფასებაში მისთვის ლამის უმთავრესი კრიტერიუმი იყო მარტივი განსაზღვრება: თუ მავანს ბორის ნიკოლაევიჩი ცუდად არ მოუხსენებია, მას თამამად შეუძლია მის გუნდში მუშაობა. არაპროფესიონალიზმს თუ ქვეყნისათვის სხვა არასასურველ ქმედებებს არ ჰქონდა გადაწყვეტი მნიშვნელობა.

ჩერნომირდინს არჩევნებს გაუქმება სურდა

პრემიერ-მინისტრის თხოვნით 1997 წლის 16 აპრილს შედგა მისი დამუშავებული საუბარი გენერალ კორჟაკოვთან. ამ უკანასკნელის მონაცემებით, არჩევნების წინ ჩერნომირდინი ჩუმად აგროვებდა ხელმოწერებს იმისათვის, რათა საპრეზიდენტო არჩევნებზე თავისი კანდიდატურა წამოეყენებინა. ჩერნომირდინის გუნდმა ნახევარი მილიონი ხელმოწერის შეგროვება მოახერხა, მაგრამ პრეზიდენტის უსაფრთხოების სამსახურმა, რა თქმა უნდა, იცოდა პრემიერის საიდუმლო გეგმების შესახებ.

კორჟაკოვი და პრემიერ-მინისტრი მყუდრო ოთახში ჩაიკეტნენ. ოფიციალტმა ვისკი და მისაყოლებელი მოიტანა. თითქმის 5 საათის განმავლობაში საუბრობდნენ არჩევნებზე, პრეზიდენტის გარემოცვაზე, რტრის ხელმძღვანელის, ოლეგ პოპცოვის განთავისუფლებაზე. ავტორს ამ საუბრის თორმეტგვერდიანი სტენოგრაფიული ჩანაწერი მოჰყავს.

კორჟაკოვმა ჩერნომირდინს შეახსენა, როგორ მდიდრდება მისი კამპანიით „ჩვენი სახლი — რუსეთი“ და შენიშნა, რომ წინასაარჩევნო შტაბში ჩუბაისი არავის აძლევს უფლებას კონტროლი გაუწიოს ფინანსებს, რაზედაც პრემიერმა თქვა, რომ ეს ისეთი არასაიმედო „პუბლიკაა“, რომ უმჯობესია ამ გათახსირებულების მოცილება. პრეზიდენტის წინასაარჩევნო კამპანია ჩერნომირდინმა 200 მილიონ დოლარად შეაფასა და გადაწყვეტით თქვა, რომ როგორც არ უნდა აკონტროლო, მაინც მოიპარავენ. მოიპარავენ და თან მთავრობას დასცინებენო.

ამაზე კორჟაკოვმა შენიშნა: სულ ერთია, წასასვლელი არსად არის და მუშაობაა საჭირო, თუმცა თვითონ იმის მომხრეა, რომ არჩევნები გაუქმდეს. აქ სტენოგრამაში მრავალწერტილია. როგორც ჩანს, პრემიერი მთავარი მცველის აზრს აფიქსირებდა. კორჟაკოვი კი განაგრძობდა პროგნოზების გაკეთებას: ელცინმა თუნდაც წააგოს არჩევნები, კომუნისტებმა უცნდა იცოდნენ, რომ ძალაუფლებას მათ არ მისცემენ.

პასუხად პრემიერ მინისტრმა შენიშნა, კომუნისტებისათვის ყველაზე მომგებიანი ოპოზიციაში ყოფნაა. — ჩემთვის, — თქვა ჩერნომირდინმა. არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს, რა ფერისაა მინისტრი — წითელი თუ ლურჯი, იმიტომ, რომ ის, პრემიერი მაინც ისე გააკეთებს ყველაფერს, როგორც თავად მოისურვებს. სტენოგრამაში ისევ პაუზაა... და შემდეგ პიქტორ სტეპანოვიჩი მოულოდნელად ეთანხმება კორჟაკოვს: დიახ, ყვე-

ლაზე კარგი ვარიანტი არჩევნების გაუქმებაა.

აქვე, ზღმეტი არ იქნება, კორჟაკოვის პირად შეხედულებასაც ვაძვინთოთ ჩერნომირდინზე, რომელიც აღნიშნავს, რომ ერთობ განაცვიფრა ჩერნომირდინის მიდრეკილებამ უწმაწური გინებისაკენ... ვიქტორ სტეპანოვიჩისთვის დედის გინება ურთიერთობის ჩვეულ ფორმას წარმოადგენს.

გორბაჩოვსაც თურმე პოლიტიკურად გინების გარეშე არ შეეძლო სიტყვის წარმოთქმა. ეს ყველაფერი ძალიან აღიზიანებდა ბორის ნიკოლაევიჩს, რომელიც უცნაურად გამონათქვამების მომხრედ ვერ ჩაითვლებოდა.

არ მიუვარს ბორის ნიკოლაევიჩი

კორჟაკოვი ყოველი ხერხით ცდილობდა ელცინის წინასაარჩევნო შტაბის ხელმძღვანელობა ჩაეგდო ხელში. მას არ მოსწონდა ჩუბაისის გუნდის იმიჯპეიკერების მუშაობა. ერთხელ, გაცხარებული კამპანიის დროს, პრეზიდენტის ახალმა იმიჯპეიკერმა, ქალიშვილმა ტატიანამ, მოახერხა დაეთანხმებინა მამამისი, ეცეკვა ამომრჩევლების წინაშე ჟენია ოსინის სიმღერის თანხლებით. კონცერტის შემდეგ კორჟაკოვი მივიდა ტანიასთან და ჰკითხა: გესმით თუ არა, რომ ამ გზით, საკუთარი მამის საფლავამდე მიყვანა შეიძლებაო, რაზეც ტატიანამ უპასუხა, რომ კორჟაკოვს არაფერი არ ესმის.

აი, მაშინ მიხვდა მთავარი მცველი: ხელისუფლებისათვის პრეზიდენტის დარჩენა კი არ იყო მთავარი, არამედ მისი ოჯახისა და „განახლებული“ გარემოცვისა, ბერეზოვსკისა და ჩუბაისის სახით; რომ ბორის ნიკოლაევიჩს ახალი თანამებრძოლები კი არა, გამძღოლები გაუჩნდნენ. მათი სუფლიორის როლს ტანია ასრულებდა, რომელსაც სხვისი აზრები მოჰქონდა პრეზიდენტის ყურამდე.

მაგრამ შეფის ასულმა საბოლოო არჩევანის გაკეთება კორჟაკოვსა და მეორე გუნდის წევრებს შორის ადვილად ვერ შესძლო. ეს ნათელი იყო არჩევნებამდე სამი თვით ადრე. იმ დღეებში პრეზიდენტი ნერვიულობდა და საჭიროზე მეტ სასმელს ეძალებოდა. მორიგი დოზის მიღების შემდეგ ტანიამ სთხოვა კორჟაკოვს, რამენაირად მიეხედა მამამისისათვის. ტანიას ჩუბაისთან დაახლოებით განაწყენებულმა უფროსმა მცველმა ურჩია, ჩუბაისისათვის მიემართა. მაგრამ ტანია არ ეშვებოდა, მისი ეიმედებოდა, რადგან სჯეროდა, რომ კორჟაკოვს უყვარდა ბორის ნიკოლაევიჩი. ამ სიტყვების მოსმენისას კორჟაკოვს უცებ ამოუტივტივდა გონებაში წარსულის მთელი ურთიერთობა ელცინთან: გაახსენდა შენონი, ბერლინში ორკესტრის დირიჟორობა, თუ როგორ მოაგლიჯა ელცინმა მას პალსტუხი, როდესაც იგი ძალით იჭერდა შეფს ბერლინის ნოფამისტთან „ძმად გაფიცვისაგან“ და გულახდილად მიუგო ტანიას, თუ იტყვის, რომ მას პრეზიდენტი არ უყვარს, ეს ძალიან რბილად იქნება ნათქვამი. ელცინის ქალიშვილის თვალეებში მტრობის ნაპერწკლებმა გაიფლავა.

კორჟაკოვი იგონებს, რომ ამ აღიარების შემდეგ იგი დიდხანს იჯდა

სივრცეში გარინდებული. არყის ბოთლის საცობის სახეუფ მანქანას ატრიალებდა ხელში და ფიქრებს ეძლეოდა. მას ახლა ყველაზე ნაკლებად აწუხებდა ის გარემოება, რომ მის არაკეთილგანწყობილებით წარმოთქმულ სიტყვებს ქალიშვილი მამას ჩაუკაკლაუდა. მას არ ეშინოდა განთავისუფლების, არც პრეზიდენტთან ურთიერთობის გაწვევებისა. მან პირველად გააცნობიერა, რომ არასოდეს ფარებია ელცინი, როგორც ადამიანი. თავიდან, უბრალოდ მასთან მუშაობდა, იგი განსხვავდებოდა სხვა ნომენკლატურული მუშაკებისაგან და ეს სხვაობა კორჟაკოვს კეთილად განაწყობდა მისდამი. შემდეგ, მისი შერისხულობის პერიოდში, ეცოდებოდა. ბორის ნიკოლაევიჩი ხომ როგორღაც უეცრად აღმოჩნდა ისეთი სუსტი და გალახული, რომ ზოგჯერ სიცოცხლეც ბეზრდებოდა ხოლმე... ამ დროს მხოლოდ მას, კორჟაკოვს ხელეწიფებოდა მისი დეპრესიიდან გამოყვანა...

აკვისტოს პუტჩის შემდეგ კორჟაკოვს გაუჩნდა აზრი, რომ ელცინს ბედნიერი ლატარიის ბილეთი შეხვდა – ასეთი მოშვებიანი ბილეთი ისტორიაში ათას წელიწადზე მხოლოდ ერთი მოდის. ხელისუფლება თითქმის უსისხლოდ გადავიდა დემოკრატების ხელში, მთელი ქვეყანა ელოდა ცვლილებებს. ელცინს შეეძლო გამოეყენებინა ეს უნიკალური შანსი. მას ჰქონდა ყველაფერი, რათა ჭკვიანურად ჩაეტარებინა რეფორმები, მოესპო კორუფცია, გაეუმჯობესებინა ხალხის ცხოვრების დონე. მაგრამ ბორის ნიკოლაევიჩი განსაკვიფრებელი სისწრაფით გატეხა ყოველივე იმან, რაც თან სდევს შეუზღუდავ ძალაუფლებას: მლიქვნელობამ, მატერიალურმა კეთილდღეობამ, სრულმა უკონტროლობამ... და ხალხისათვის დანაპირები ყველა ცვლილებები ხელისუფლების მაღალ ეშელონებში გაუთავებელი გადანაცვლებებით შემოიფარგლა. რაც უფრო მეტ ხალხს ანთავისუფლებდნენ, მით მეტი ისეთი ადამიანები მოდიოდნენ ხელისუფლებაში, რომლებიც ნაკლებად ფიქრობდნენ სახელმწიფო ინტერესების დაცვაზე. ისინი საზღვარგარეთელი ინვესტორების, ბანდიტებისა და საკუთარ ინტერესებს იცავდნენ მხოლოდ და კორჟაკოვიც მიხვდა, რომ გადაწყვეტილების მიღებისას ელცინი სულ უფრო ხშირად გამოდიოდა არა სახელმწიფოს ინტერესებიდან, არამედ ოჯახური კლანის მოთხოვნებიდან.

ალექსანდრ კორჟაკოვი

„ბანთიადიდან დაისამდე“

*(ფრაგმენტები უშუალოდ უშიშროების
სამსახურის უფროსის მონოგრაფიიდან)
გამომცემლობა „ინტერბუკი“ 1997 წ.*

პირველ ხანებში ბორის ნიკოლაევიჩი გორბაჩოვს აღმერთებდა. მის კაბინეტს საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის გენერალურ მდივანთან პირდაპირი სატელეფონო ხაზი აკავშირებდა. თუ ის ტელეფონი

რეკდა, ელცინი თავქუდმოგლეჯილი მირბოდა ზოლზე აპარატისკენ. თავიდან მიხაილ სერგეევიჩი ზშირად რეკავდა. მაგრამ რაც უფრო ახლოვდებოდა 1987 წელი, მით უფრო იშვიათად ისმოდა მისი სატელეფონო ზარი. ელცინი თავდაჯერებული კომუნისტი გახლდათ. იგი დიდის გუდმოდგინებით ესწრებოდა პარტიულ ღონისძიებებს და იმხანად მას სულაც არ ურევდა გულს კომუნისტური პარტიის იდეოლოგია. მაგრამ ამ იდეოლოგიის ფარგლებში ის ალბათ კომუნისტური პარტიის ყველაზე გულწრფელი წევრი იყო და სხვა პარტიულ ბოსებზე მეტად ეწადა ცხოვრების უკეთესობისაკენ შეცვლა.

ერთხელ მე ვესწრებოდი ქალაქკომის სხდომას და უხერხულობის გრძნობას განვიცდიდი, როდესაც ვხედავდი, როგორ ტუქსავდა ელცინი ცუდი მუშაობისათვის დადანიშნულ ხელმძღვანელს და, ამავე დროს, ფეხქვეშ თელავდა მის ადამიანურ ღირსებას; ლანძლავდა კაცს და შესანიშნავად უწყობდა, რომ დამცირებულს არ შეეძლო მისთვის თანასწორი პასუხი გაეცა.

ქვევის ასეთი მანერა დღემდე შემორჩა პრეზიდენტს. ქალაქკომის ის ბიურო გამახსენდა უშიშროების საბჭოს სხდომაზე 1995 წელს. ჩენების მიერ ბუდიონოვსკში განხორციელებული ტერორისტული აქტის შემდეგ ბორის ნიკოლაევიჩი ამ საბჭოზე თანამდებობიდან ათავისუფლებდა შინაგან საქმეთა მინისტრ ვ. ერინს, პრეზიდენტის რწმუნებულს ჩენეთში ნ. დ. ეგოროვს, სტავროპოლის ადმინისტრაციის ხელმძღვანელს – კუზნეცოვს და მათ მიწასთან ასწორებდა ჩემთვის უკვე ნაცნობი გამანადგურებელი, ბატონკაცური ტონით... (გვ. 52-53)

* * *

გორბაჩოვმა ელცინს შესთავაზა, ოჯახთან ერთად გადასულიყო მისეულ სამსახურის აგარაკზე, საიდანაც თვითონ ეს-ეს არის გადავიდა. ბორის ნიკოლაევიჩს რემონტისათვის არ დაუცდია, ისე გადავიდა. ასეთი რამ მთელი პარტიული ისტორიის მანძილზე არ მომხდარა. წესად ჰქონდათ, კოსმეტიკურ რემონტს მაინც აკეთებდნენ ზოლზე. გორბაჩოვები გადავიდნენ. ჩამოხსნეს კედლიდან სურათები. შპალერზე დარჩა ღია ფერის ლაქები. ალაგ-ალაგ ლურსმნებს ამოეყოთ თავი, სხვაგან ცარიელი ნახვრეტები მოჩანდა.

ელცინის სწრაფი მოქმედება სრულიად მარტივად ასახსნელი გახლავთ – მას სურდა ეჩვენებინა, რომ გორბაჩოვის შემდეგ არაფერს თავი ილობს. მე ვფიქრობ, ბორის ნიკოლაევიჩი ვერასოდეს მიაღწევდა ასეთ დიდ პოსტს, რომ არ ჰქონოდა ჩინით უფროსებისადმი ამგვარი უსიტყვო პარტიული თავდადრეკილობის უნარი... (65-ე გვ.)

* * *

მე არ მიკვირდა, რომ ბორის ნიკოლაევიჩი იქცეოდა ისე, როგორც ნამდვილი პარტიული დეპოტი. პრაქტიკულად, ასეთი მაღალი რანგის

ყველა პარტიულ ამხანაგს ხელქვეითებთან დამოკიდებულების ერთი და იგივე მოქმედების სტილი ჰქონდათ. მე ის უფრო გამაკვირებდა, მისთვის ინტელიგენტური მანერები რომ შემეძნნია. (51-ე გვ.)

* * *

პირად ურთიერთობებს ბორის ნიკოლაევიჩი თავიდანვე მკაცრი ჩარჩოებით საზღვრავდა. ყველას მიმართავდა „თქვენობით“, საუბარში მოკლედ იცოდა მოჭრა: „წაველით! მანქანას დამახვედრებთ ამა და ამ დროისათვის. დარეკეთ აქა და აქ. მომახსენეთ შესრულების თაობაზე“ და მისთ.

პირველი შენიშვნა მისგან მივიღე მანქანის კარების დახურვისათვის: როდესაც მის კარს ვაღებდი, ერთდროულად ვკეტავდი ჩემსას. ხოლო, რადგანაც მას მარცხენა ხელზე სამი თითი აკლდა, ქვეშეცნეულად სულ შიშში იყო, რომ დარჩენილ ფალანგებსაც ოდესმე წააცლიდნენ: ვთქვათ, ავტომობილის კარში მოაყოლებდნენ.

მანქანიდან გადმოდიოდა საკმაოდ თავისებურად — ჩააფრინდებოდა კარებს შორის მოთავსებულ მანქანის დგარს და ტანს გადმოიზიდავდა ხოლმე. ამასთანავე, სჭიდებდა აუცილებლად მარჯვენა ხელს. ამ დროს მისი თითები მართლაც სახიფათო ზონაში იმყოფებოდნენ. მე თავიდანვე მივაქციე ყურადღება შეფის მანქანიდან გადმოსვლის ხასიათს და ამიტომაც ჩემი მხრიდან მის თითებს, ბუნებრივია საფრთხე არ ეშუქებოდათ. ამდენად, ჩემთვის საწყენი იყო ბორის ნიკოლაევიჩის მწარე შენიშვნა:

— თქვენ მე როდესმე თითებს წამაცლით.

შემდგომში უკვე სხვაგვარად ვირჯებოდი: პირველი მე გადმოვდიოდი, ჩემს კარებს დავკეტავდი და მხოლოდ შემდეგ ვუღებდი მას. ასე რომ, არც ისე იოლი იყო ელცინთან სამსახური, თუნდაც უბრალო „კარის გამღებად“. (გვ. 50-51)

* * *

ქვეყნად ძნელად თუ მოიძებნება ადამიანი, ვისაც შეუძლია ბოდიშის მოხდა აიძულოს ბორის ნიკოლაევიჩს, თუკი მისგან უსამართლოდ მიიღებს წყენას. (213-ე გვ.)

* * *

ერთხელ, როგორღაც, შედარებით ადრე, საღამოს ათი საათისათვის წამოვედი ქალაქკომიდან და მე ბორის ნიკოლაევიჩს მანქანაში მუსიკის მოსმენა შევთავაზე, იგი შემეკითხა:

— რა ჩანაწერები გაქვთ?

— მაქვს ანა გერმანი — ვუპასუხე მე და ჩავრთე მაგნიტოფონი. შევატყვე, რომ შეფს მოეწონა სიმღერები.

ბორის ნიკოლაევიჩი რადიოს ვერ იტანდა. „ახალ ამბებსაც“ კი არ მასმენინებდა. ხაფი ხმით მიბრძანებდა ხოლმე: — გამორთეთ!

ახლა კი სიამოვნებით უგდებდა მუსიკას ყურს. ჩვენი მანქანა სალამოს მოსკოვის ქუჩებს მიუყვებოდა. ელცინი იჯდა ჩუმაღ, სახეზე ლირიკული გამოძეტყველებით. ასე განმეორდა რამდენჯერმე. როდესაც მას ეკითხებოდნენ, რომელი საესტრადო მომღერალი უყვარს, ყოველგვარი დაფიქრების გარეშე პასუხობდა ხოლმე:

— ანა გერმანი!

მე ეს პასუხი ძალიან მართობდა...

მაგრამ, როდესაც ანა გერმანის შემდეგ სხვა ჩანაწერების მოტანა განვიზრახე, შეფუძა მოულოდნელად კატეგორიულად ამიკრძალა:

— ბორჩა, საკმარისია. მომბეზრდა...

მუსიკალური სალამოები მანქანაში დამთავრდა. (გვ. 58-59, 60).

* * *

ოცდარვა წლის ასაკში ელცინი უკვე იმ დონის ხელმძღვანელ თანამდებობაზე იყო დანიშნული, რომ მას პერსონალური მანქანა ემსახურებოდა. მას შემდეგ არაფრად სჭირდებოდა საჭესთან ჯდომა. მძღოლის გვერდით იგი, ცხადია, არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა ტრანსპორტის მოძრაობას: კითხულობდა, ფიქრობდა ან თანამგზავს ესაუბრებოდა. მანქანის ტარების ჩვევები სულმთლად მივიწყებოდა. სამაგიეროდ ლტოლვა დარჩა საჭისაკენ. ბორჩის ნიკოლაევიჩი ენებინანდ ოცნებობდა საკუთარი მანქანის ყოლაზე.

ელცინის პირველი საკუთარი მანქანა მოსკოვში იყო „მოსკვიჩი“... ოჯახში კარგა ხანს კამათობდნენ, თუ ვის სახელზე გაეფორმებინათ მანქანა — სიძისა თუ ქალიშვილების.

— მხოლოდ ჩემს სახელზე! — სადავო საკითხი მტკიცედ გადაჭრა ოჯახის უფროსმა. დოკუმენტების გაფორმების შემდეგ ბორჩის ნიკოლაევიჩს, მიეცემოდა შემთხვევა თუ არა, ხაზგასმით აღნიშნავდა:

— ეს ჩემი მანქანაა.

ერთხელ მან გადაწყვიტა ამ მანქანით გასეირნება. საჭეს მიუჯდა და მე თავის გვერდით დასაჯდომად მიმითითა. მე განწირულად შეგბვერი კაბინაში. როდესაც მანქანა ადგილზე შეხტა კენგურუსავით, მუდარის თვალებით შევხვდე ბორჩის ნიკოლაევიჩს, მაგრამ ის უკვე ტკბებოდა საკუთარი საშოფრო ხელოვნებით. მთელი სხეული გამიხვედა დაძაბულობისაგან. შზად ვიყავი ნებისმიერი წუთისათვის ჩაერთულიყავი მძღოლის უფლებამოსილებაში. ამ მომენტში ერთთავად ეჭვები მღრღნიდა: ოდესმე მიუღია კი ბორჩის ნიკოლაევიჩს მართვის მოწმობა, როგორც წესი და რიგია?

ელცინი ვერ ამჩნევდა ჩემს მღელვარებას, ვერც სხვა მანქანებს გზაში და სიამაყით ყვებოდა, თუ როგორ ატარებდა ახალგაზრდობაში სატვირთო მანქანას, მერე როგორ მიჰყავდა „პობედით“ ცოლ-შვილი დასასვენებლად სამხრეთში. მე თავს ვუქნევდი, ვიდრე მორიგ მოსახვევთან არ შევამჩნიე, რომ ბორჩის ნიკოლაევიჩს ისევ აურია პედლები...

ადრე, ამ „მოსკვიჩამდე“ შეფს ჩემს „ნივაზე“ ჰქონდა ბედი ნაცადი ქალაქკარეთ, სოფლის თემშარაზე. იგი რაც ძალა და ღონე ჰქონდა აჭერდა გაზს და ოღრო-ჩოღროებში ჭერს ვუხათქუნებდით თავს... გზატკეცილზე გასვლის დროისათვის ელცინს პედლები აურია და მეტალის ზოლებიან ზღუდეს შეეჯახა. კიდევ კარგი, ავტონისპექცია ან გარეშე მანქანები რომ არ აღმოჩნდნენ ახლომახლო...

ელცინი ორჯერ გამოვიდა კრემლიდან თავისი მანქანით... მას შემდეგ მომემატა ჭაღარა თმაში... ამ მგზავრობის დროს დაზღვევაზე მახლდნენ ჩემი მეგობრები: ერთი მარჯვნიდან მოგვეყვებოდა „ნივით“ და მეორე — „ფიგულოთ“ მარცხნიდან. ამგვარად ჩვენ ერთბაშად ორ რიგს ვუთავისუფლებდით ბორის ნიკოლაევიჩს. მეორე საკითხი კიდევ უფრო რთული გადასაჭრელი იყო: უნდა მოგვეძებნა უმოსახვევო მარშრუტი. წინააღმდეგ შემთხვევაში მძღოლს პედლები ეშლებოდა და მანქანის ბედი სრულიად ამოუცნობი ხდებოდა... (151-152 გვ.)

* * *

... ჯორჯ ბუში ველოსიპედით სეირნობდა ვიწრო ასფალტთან ბილიკზე. ბორის ნიკოლაევიჩი გაკვირვებულ მზერას აყოლებდა მას. უეცრად მან თვალი ჰკიდა მზეზე მოელვარე ღია ფერის ელექტრომობილებს. ამ მინიატურულ მანქანებს იყენებენ გოლფის თამაშის დროს: მათზე ამხედრებით უფრო ადვილია ბურთების აკრეფა. თუმცა, რა თქმა უნდა, გოლფის გარეშეც მშვენივრად შეიძლება ელექტრომობილით განავარდება კემპლეიდის ვუბზე.

ბუშმა შესთავაზა ელცინს ელექტრომობილით მგზავრობა. თვით მიუჯდა საჭეს, გვერდით ბორის ნიკოლაევიჩი მოისვა... თავის სახლთან გააჩერა მანქანა და ელცინს დაუთმო საჭე. ელექტრომობილის მართვა ძალიან ადვილია, ჩართავ სიჩქარეს და დააჭერ პედალს. მანქანას მუხრუჭებიც კი არ გააჩნია. ერთი პრობლემა მხოლოდ — აკუმულატორები ორ საათს ჰყოფნის.

ბორის ნიკოლაევიჩს მანქანა ძალიან მოეწონა და ამ სტუმრობის შემდეგ რამოდენიმე ცალის შეძენა მოგვიხდა სპეციალურად რუსეთის პრეზიდენტისათვის. მაგრამ ბარჯიხაში ამ მანქანით ძირითადად პრეზიდენტის შვილიშვილები ერთობოდნენ. (232-233 გვ.)

* * *

... ჯორჯ ბუშის კაბინეტში მე ველოდი რაღაც ზეადმატებულის ხილვას, დაახლოებით ჩვენი საპრეზიდენტო რეზიდენციის მაგვარს — სამეფო დიდებულების მქონე სრა-სასახლეებსა და დარბაზებს... რეზიდენციის სისადავემ და უბრალოებამ მწარე საგონებელში ჩამავლო — ჩემს უკანასკნელ ილუზიებს გამოვეთხოვე: მივხვდი, რომ მსგავსი რამ რუსეთში კარგა დიდი ხნის მანძილზე არ არის მოსალოდნელი. ალბათ „მატერიალური კეთილდღეობის“ პირობებში აღზრდილი არა ერთი და

ორი თაობა უნდა გამოიცვალოს რუსეთში, ვიდრე ხელისუფლების სათავეში მოვა პრეზიდენტი, ვინც ყოველგვარი სიხარბის გარეშე შესძლებს იმ სიკეთეთა აღქმას, რაც თან ახლავს სავარძლისაკენ აღმავალ გზებს...

თეთრ სახლში ელევანტურ ჩარჩოებში ჩასმული ფოტოსურათები გზვლებათ ყოველ ნაბიჯზე – კაბინეტებში, სხდომათა დარბაზებში, დერეფნებში... თითოეულ სურათზე აუცილებლად აშშ-ს პრეზიდენტის გამოსახულებაა: კლინტონი ნადირობისას, კლინტონი დასვენების დროს, სათევზაოდ, კორტზე, სარბენ ბილიკზე... ადრე ბუმის ფოტოსურათები იყო: ნადირობისას, დასვენების დროს, კორტებზე... სიუჟეტები ერთი და იგივეა, ფოტოსურათებისათვის განკუთვნილი ადგილიც – იგივე, მხოლოდ პერსონაჟთა სახეები იცვლებიან...

ბორის ნიკოლაევიჩმა აშშ-ში პირველი ოფიციალური ვიზიტის შემდეგ საკუთარ კაბინეტშიცა და დასასვენებულ ოთახებშიც თავისი სურათები გამოფინა. (226, 232 გვ.)

* * *

ბორის ნიკოლაევიჩი ხშირად იმეორებდა ხოლმე, თუ რა ცოტას ჭამს იგი. უტყობა, ჯერ კიდევ სვერდლოვსკის დროიდან ვიღაცამ შთააგონა, რომ ცუდი მადა კარგი ტონის ნიშანია. განსაკუთრებით ეწყობა მსუქან ხორცს. ღორის ხორცს უფრო შეძწვარს გვახლებათ, თანაც კარგა ქონიან ნაჭრებს ამჯობინებს. ცხვრის ხორციც სულ თუძითუმა უნდა იყოს. ხოლო, რაც შეეხება ხორცის გარნირს, მთლად უბრალოზეც თანხმდება, ნატიფი კულინარული რეცეპტის გარეშე. (302 გვ.)

* * *

ზოგჯერ ელცინი არად აგდებდა ექიძისა და მზარეულ სამარინის რჩევას... იაკუტიაში, მაგალითად, 1994-ში ნამდვილი საგანგებო შემთხვევის მოწმენი გახვდით. ის იყო ბორის ნიკოლაევიჩმა ფეხი ჩამოდგა თვითმფრინავის ტრაპიდან, რომ ეროვნულ ტანსაცმელში გამოწყობილმა სიმპათიურმა იაკუტმა გოგონებმა მიართვეს კუძისი. სამარინმა ყურში ჩასწორჩულა:

– არავითარ შემთხვევაში არ დალიოთ კუძისი.

განაწეხის მიხედვით საკმარისი იყო სასმელის ტუჩებთან მიტანა და პურის პატარა ნაჭრის ზედ დატანება. ელცინმა კი გული იჯერა სასმელით და სულ მალე დაეწყო „კრიზისი“. მისი უსაფრთხოებისათვის მზრუნველი მთელი გუნდი ფეხზე დადგა – მცირე ხნის განმავლობაში ბორის ნიკოლაევიჩის მთელი მარშრუტის მანძილზე ჩადგეს პატარა ხის ქოხები. ასეთივე ქოხები ჩაიდგა ყველგან, იქ, სადაც ელცინს უხდებოდა შეხვედრა ადგილობრივ მცხოვრებლებთან... (303 გვ.)

* * *

ქვემოთ აღწერილი მოვლენა ასახავს ელცინის გერმანიაში ვიზიტის ერთ ეპიზოდს.

... სადილზე ელცინმა ბევრი ღვინო დალია – გერმანელი ოფიცინან-

ტი ჭიქის გავსებას ვერ ასწრებდა. მზემ კიდევ უფრო გააძლიერა ალკო-
პოლის ზემოქმედება. პრეზიდენტი ლალობდა: მჭახე ბარიტონით, ხორხო-
ცებდა, ხელებით ქესტიკულირებდა და ათასგვარ სისულელეს რთმავდა.
მე მის წინ ვიჯექი და სირცხვილისაგან აღმურმოდებულს მიწა გამ-
სკლომოდა, მერნია.

სადილის შემდეგ ღონისძიებები გაგრძელდა. ახლა დღის წესრიგში
იყო დაღუპული საბჭოთა ჯარისკაცების მემორიალთან ყვავილების მი-
ტანა. ჩვენ კოლთან ერთად გავუმზავრეთ სპეციალური ავტობუსით. ამ
კომფორტაბელურ „მერსედესში“ სალონის ნაწილი ეკავა დასაჯდომ სკა-
მებს, ხოლო დანარჩენი ფართი გამოყოფილი იყო სამზარეულოსა და
მყუდრო სამუზავრო ბარისათვის, ისე, რომ შეიძლებოდა წახუმება. ბორის
ნიკოლაევიჩმა ბარის ყველა სიამეთა განცდა განიზრახა. მან შეუკვეთა
ყავა, მიიტანა ფინჯანი ტუჩებთან და მოსახვევში მთელი ყავა გულზე
გადიღვარა. თეთრ ქათქათა პერანგზე დიდი ყავისფერი ლაქა განჩნდა.
პრეზიდენტმა უხერხული მოძრაობით დაიწყო ლაქის წმენდა.

კოლმა უშფოთველად აღიქვა მომხდარი. უკეთ რომ ვთქვათ, არანაი-
რი რეაქცია არ გამოუხატავს: პრეზიდენტს ყავა დაექცა, დიდი ამბავი, ვის
არ შემთხვევია ასეთი რამ. ჩვენმა სამსახურმა ერთ წაშში გამოაწყო
ახალ პერანგში ბორის ნიკოლაევიჩი — ბიჭებს სულ თან დაქქონდათ
ტანსაცმლის სათადარიგო კომპლექტები.

... ვიდრე ელცინი ყვავილებით რთავდა მემორიალს, მე შემატყობინეს,
რომ ქუჩის გადაღმა, ფაშისტური პარტიის წარმომადგენლები ყოფილან
შეკრებილი პლაკატებით, მთელი ბრბო. ისინი აღზნებული ხმით გაჰყვი-
როდნენ რალაკებს, მაგრამ მათთან მიახლოება არავითარ შემთხვევაში
არ უნდა დაგვეშვა. პრეზიდენტი კი, თითქოს ჯიბრზე, სწორედ ახლა
ავლენდა „მადლიერ გერმანულ ხალხთან“ ურთიერთობის სურვილს.

— ბორის ნიკოლაევიჩ, — ამ ხალხთან მისვლა კატეგორიულად არ
შეიძლება — გავაფრთხილე მე, — ისინი ფაშისტები არიან. თქვენ მათთან
ერთად გადაგიღებენ სურათს და მორიგი სკანდალი გამოგვივა.

გაფრთხილებამ ელცინზე იმოქმედა ისე, როგორც წითელი ნაჭერი
მოქმედებს ხარზე:

— რაო? მე მაინც მივალ მათთან...

და დემონსტრაციულად გააბიჯა პლაკატებმომარჯვებული ხალხ-
ისაკენ. იბულებული ვიყავი მისთვის გზა გადამეღობა.

ბორის ნიკოლაევიჩი გააფთრდა, პალსტუხში ჩამავლო ხელი და
მოშქანა. დღემდე ვერ გამოვივა, როგორ გამორჩათ ჟურნალისტებს ასეთი
სენსაციური კადრი. „პაექრობა“ დააფიქსირეს მხოლოდ ჩვენი დაცვის
ბიჭებმა — ჩემმა ხელქვეითებმა. დახეულ-დაგლეჯილი პალსტუხი მე იქვე
მოვიძრე და დავბრუნდი ავტობუსში.

„მერსედესიდან“ გადმოვედი მხოლოდ მაშინ, როდესაც რუსეთის
პრეზიდენტმა მერიის წინ დაიწყო მუზიცირება ბერლინის პოლიციის
ორკესტრთან ერთად. არავითარი სადირიჟორო ცოდნა ბორის ნიკოლაე-

ვინს არ გააჩნდა. მაგრამ ამას არ შეუშლია ხელი მისთვის, გაოგნებული ღირიფორისათვის წაერთმია ჯოხი და პულტთან მოკალათებულიყო. ელცინი ისეთი ემოციურობით და დამაჯერებლობით იქნევდა ამ საღირიფორო ხელსაწყოს, ვინმეს შეიძლება თვით მუსიკალური ნაწარმოების ავტორი ჰგონებოდა. მაწურებლებიც, კორესპონდენტებიცა და მუსიკოსებიც მეტის-მეტად გამზიარულდნენ. არაფერი მსგავსი არსად და არასოდეს მათ არ ენახათ და საეჭვოა, რომ როდესმე კიდევ ნახონ. რაც შეეხება პრეზიდენტს, მაწურებლების ყიჟინა და შეძახილები მან მიიღო თავისი ღირიფორული ტალანტის საერთო აღიარებად...

როდესაც ჯოხის ქნევით გული იჯერა, ელცინმა გადაწყვიტა ეძღერა „კალინკა-მალინკას“ რამდენიმე კუპლეტი. სიტყვები სრულად არ იცოდა, სამაგიეროდ ცალკეულ ფრაზებს შთაგონებულად, მთელი გულით დასძახოდა ომახიანი ხმით. როგორც წესი, „კალინკას“ სიმღერას ელცინი უხამებდა ხოლმე კოვზების დაკვრის აკომპანემენტს. საბედნიეროდ, აბჯერად მას ხელთ არ ჰქონდა კოვზები... (217-219 გვ.)

* * *

...ასტრახანში მოქალაქეებთან ჩვენი ურთიერთობა, როგორც წესი, მყარდებოდა წინასწარ შედგენილი სცენარის მიხედვით. სცენარის შემ-მუშავებლების ფანტაზია აბჯერადაც ადგილობრივი ხაზინის ზურგზე გადავიდა. ვიზიტის მეორე დღეს ბორის ნიკოლაევიჩი ადგილობრივ მე-თვეზებთან ერთად ეწეოდა ბაღეს ვოლგოდან. ბაღეში უზარმაზარი ზუთხები ფართხალებდნენ, რომლებიც პრეზიდენტის ჩამოსვლამდე წინდაწინ იყო იქ ჩაწყობილი. მეთვეზებს მაღალყელიანი რეზინის ჩექმები ეცვათ, ხოლო შეფმა პირდაპირ თავისი მოღური ფეხსაცმელებით შეალაჯა წყალში, ბაღის ამოწევაში მისახმარებლად.

შემდეგ უკვე მეთვეზების ქოხში აღინიშნა წარმატებული თვეზაობა. მაგიდაზე დაახვევეს შავი ხიზილალის გორები, სხვადასხვა ჯიშის თვეზუელი და ასტრახანული არაყი. ელცინს სიცხეში დაღვევა ორმაგად ჰქონდა აკრძალული — რადგან ასეთ შემთხვევაში იგი აგრესიული ხდებოდა. მაგრამ სუფრაზე არაფერი ურიგო არ მოუშოქმდებია.

მასპინძლებს მადლობა გადაუხადეთ და ჩავსხელით „მი-8“-ში, რათა ქალაქს დაებრუნებულიყავით. პრეზიდენტთან ერთად ვერტმფრენში იმყოფებოდნენ ასტრახანის ოლქის ადმინისტრაციის უფროსი ანატოლი გუჟვინი, განაწესის ხელმძღვანელი ვლადიმირ შეჟენკო, პრეზიდენტის თანაშემწე ანატოლი კორაბელშიკოვი, ადიუტანტი ანატოლი კუნეცოვი...

ჩვენ ვიწრო სალონში პირისპირ ვისხელით. მე გავიხედე ილუმიანატორში — ჩვენს ქვემოთ წარმოუდგენელი სილამაზის ხედი იშლებოდა და უეცრად პრეზიდენტმა მიიღო ისეთი სახე, თითქოს მხოლოდ ახლა შენიშნა მდინარის ნაპირზე ქვიშით მოთხვრილი ფეხსაცმელები. მან ნელ-ნელა ასწია ფეხი და პირდაპირ ფეხსაცმლიანად დააბრეხვა იგი მაგიდაზე.

მე გულგრილად გავაყოლე თვალი ორცხობილას ნაფხველებით შე-
სორსოლებულ კატლეტივით ამოგანგლულ ფეხსაცმელს და იხვე ფან-
ჯარაში განვაგრძე ცქერა. ელცინის პირდაპირ მჯდომი, მოულოდნელო-
ბისაგან დაბნეული გუჟვინი, რომელიც მიჩვეული არ იყო მსგავს „სამეფო
ფრკუსებს“, მე მგონი, მზად იყო უპარაშუტოდ გადამხტარიყო ძირს.

— აბა? — შეკითხვის სახით დასვა საკითხი პრეზიდენტმა.

ყველანი დუმდნენ. მან მრავალმნიშვნელოვნად გადმოძხვდა. მე გან-
ვაგრძობდი პეიზაჟით ტკბობას.

— ფურსაც არ იბერტყავს — ავად ჩაიბურღლუნა შეფმა.

კიდევ ერთხელ შეათვალიერა თავისი ფეხსაცმელი და დაიღრიალა:

— ეი, ადიუტანტო!!!

ტოლია შემოვარდა სალონში. შეფმა თვალებით უხმოდ ანიშნა ფეხ-
საცმელზე.

პოლკოვნიკმა კუხნეცოვმა აღმურმოდებული, მაგრამ შეუვალი სახ-
ით გახადა შეფს დასვრილი ფეხსაცმელი, რომელიც მარჯველ ჩამოართვა
ახლად შემოსწრებულმა ოფიცინტმა სერგეიმ. ცოტა ხანში პრეზიდენტ-
მა უკანვე მიიღო თავისი ფეხსაცმელი — გაკრიალებული, სულ პატარა
ქვიშის ნამცეცის გარეშე... (334-335 გვ.)

* * *

96-ის გაზაფხულზე, გაჩაღებული წინასაარჩევნო კამპანიის მსვ-
ლელობაში ჩვენ გავუმგზავრეთ მოსკოვის ახლო აპრელევკაში. პროგრა-
მაში იყო სამშობლოსათვის დაღუპულთა მემორიალთან ყვავილების მი-
ტანა სოფელ ატეპცევიში. შემდეგ იქვე, იმავე ობელისკთან შეხვედრა
ვეტერანებთან. სადღესასწაულო ცერემონიალის და ვეტერანებთან საუბრის
შემდეგ პრეზიდენტს შეახვედრეს ზუთი-ექვსი წლის ბავშვები. ისინი ღია
ფერის ქურთუკებში იყვნენ გამოწყობილნი, მთელი სახე უცინოდათ და
ყველას ემჩნეოდა, რომ ამჟამად შეიცნეს ელცინში ნაცნობი ბაბუა ტელევი-
ზორიდან. ბორის ნიკოლაევიჩი მათ მოუყვა თავისი შვილიშვილის შესახ-
ებ: რა კარგი ბიჭია ბორკა და რა ლამაზები და კონტები არიან კატია და
მაშა და როგორ უყვარს მას ისინი.

— თქვენ კი ეხმარებით თქვენს მშობლებს? — თოვლის ბაბუის
ინტონაციით ჩაეკითხა მათ ელცინი.

— ღიახ, ვეხმარებით.

— აბა მითხარით, რას აკეთებთ თქვენს ბაღჩასა და ბოსტანში? — არ
ცხრებოდა პრეზიდენტი.

— ვრგავთ, ბალახებს ვძირკვავთ, ვრწყავთ...

და აი აქ ბორის ნიკოლაევიჩმა უფროსებიცა და ბავშვებიც განაცვიფრა:

— აი მე, აქამოდღე თვითონ ვთესავ კარტოფილს, თვითონვე ვიღებ
მოსავალს. მთელი ჩვენი ოჯახი მისდევს ამ საქმიანობას. ყოველ გაზაფხ-
ულზე რვა ტომარას ვთესავთ, ხოლო შემდეგ, შემოდგომაზე ასევე რვა
ტომარას ვიღებთ მიწიდან. მთელი ზამთარი ჩვენი საკუთარი კარტო-

ფილით ვსაზრდობთ.

ბავშვებს ეს ფანტაზიები მოეწონათ. მე კი სიცლის ძლიერ ვიკავებ-
დი და ვცდილობდი თვალებით არ შეხვედროდი ოლეგ სოსკოვიცს, თორემ
შეიძლებოდა თავი ვერ შეგვეკავებინა და აეხარხარებულიყავით.

ელცინს სულ უფრო ხშირად მოუვლიდა ხოლმე მონხველობის
დაუოკებელი ფინი. ამის გამო ჩვენს წრეში მას ოლე-ლუკოიე დავარქვით,
მეზღაპრის სახელის მიხედვით თანამოსახელე ზღაპრიდან.

მაგრამ ყოველთვის როდი იწვევდა სიცლის მისი მონხველობითი
ახირებულობა. მე დღესაც აღშფოთება მიპყრობს, როდესაც მაგონდება,
როგორ მოიგონა მან იმ 29 სნაიპერის შესახებ, რომლებიც შზად იყვნენ
ჩქინი ტერორისტების მისახვერტად სოფელ პერვომაისკში. (331-332 გვ.)

* * *

აღრე ელცინი ენერგიის მარაგს ივსებდა ქუჩაში ადამიანებთან ურთი-
ერობით. თუმცა, მე, მართალი ვითხრათ, მომბეზრდა სხვადასხვა ადგ-
ილებში ერთი და იგივე ხუმრობებისა და ერთი და იგივე დანაპირებების
მოსმენა... მაგრამ დროთა განმავლობაში მუდამ ყველაფრით უკმაყოფილო
ხალხთან შეხვედრები უკვე აღიზიანებდა შეფს და იგი უპირატესობას
ანიჭებდა საზღვარგარეთ მოგზაურობებს: კეთილმოსურნე და მამლარ
ადამიანებთან საუბარი ხომ გაცილებით უფრო იოლია.

... რაც უფრო ცუდად გრძნობდა თავს პრეზიდენტი, მით უფრო
უშლიდნენ ნერვებს მასთან ურთიერთობის მოსურნე მოქალაქეები. გან-
საკუთრებით, თუ ვინმე უსიამოვნო შეკითხვებით მიმართავდა. სულ უფრო
ხშირად წყვეტდა შეხვედრებს:

– მორჩა, საკმარისია, ჩავსხდეთ სწრაფად მანქანაში.

გზადაგზა შეფი გულისწყრომას გამოთქვამდა:

– ისევ ჭკუათხელი ქალი შემხვდა, მთელი დღით გამიფუჭა ხას-
იათი. თურმე არაფერი ყოფილა მისი მოსაწონი. რას წუწუნებს ნეტავ,
როდესაც მე ვხედავ, რომ ბაზარში ყველაფერი თავზე საყრელადაა. იყიდვ
და მიირთვი.

იმას კი არ კითხულობდა: რითი უნდა იყიდო? ხელფასს რომ არ
აძლევენ?! (331, 332-333 გვ.)

* * *

მე ყოველთვის დაბეჯითებით მოვითხოვდი, რომ არც ნაინა იოსი-
ფოვნა, არც ტატიანა ბორისოვნა და არც სხვა ვინმე ელცინის ოჯახიდან
არ ჩარეულიყვნენ დაცვის საქმეში. რამდენჯერმე ნაინა იოსიფოვნა ცრემ-
ლებამდე მიმიყვანია პრეზიდენტის თანდასწრებით, მისი ახირებულობის
პასუხად – თუ ვინ მოგვეცილებინა დაცვიდან, ვინ დაგვენიშნა და სად
გადაგვეყვანა...

ნაინა იოსიფოვნა ცდილობდა თავისთან დაეტოვებინა ისეთი თანამ-
შრომლები, რომლებიც მას დაწვრილებით მოახსენებდნენ: რა, სად, როგორ...

რაისა გორბაჩოვასაც ამორჩევის სპეციფიკური კრიტერიუმი ჰქონდა: მისთვის მოჰქონდათ პრეტენდენტების ფოტოსურათები და იგი გარეგნობით ცხვირის ფორმითა თუ თვალების ფერის მიხედვით არჩევდა გამოადგებოდა ეს კაცი დაცვაში, თუ ვინმე უფრო სიმპათიური ეძებნა. ქან გორბაჩოვას უკან მიმავალი აღიუტანტი მის პირად რელიკულს მიაპორწიალებდა. ნაინაც მის მაგალითს მიჰყვა... (230-231 გვ.)

* * *

თავისი ქმრის ზეობის ხანაში, გორბაჩოვის მეუღლე რაისა მაქსიმოვნა, როგორც წესი, ყველა სამეურნეო საქმიანობაში ერეოდა... დადიოდა იგი კრემლის დიდ სასახლეში და თითოთ უჩვენებდა: ეს გაარემონტეთ, ეს შეცვალეთ... მეუღლის კაბინეტში მისი ბრძანებით გენერალ პლუხანოვს, სსრკ პრეზიდენტის დაცვის ხელმძღვანელს, თავისი ხელკეციების თანდასწრებით გადაჰქონდა და გადმოჰქონდა უძრავი ტორშერები. როდესაც მე ამ ტორშერების შესახებ მომიყვნენ, რატომღაც გავიფიქრე: იქნებ სწორედ ამიტომაც უღალატა პლუხანოვმა მიხაილ სერგეევინს ფოროსში. დამცირებას იშვიათად პატიობენ.

ახლა რაისას ნაცვლად კრემლში ბრძანებებს იძლევა ტატიანა, ბორის ნიკოლაევიჩის ასული. თავიდან კრემლის მისეულ აპარტამენტებში მხოლოდ ტუალეტის ქაღალდსა და პირსახოცებს ცვლიდნენ. შემდეგ საჭირო შეიქნა ძვირფასი ტურჭელი – ინდივიდუალური მიღებებისათვის. მერე პრეზიდენტის მზარეულები და ოფიციანტები მოითხოვა და ეს ყველაფერი მოხდა ჯერ კიდევ ტანიას მრჩევლად დანიშვნამდე. (125-126 გვ.)

* * *

96 წლის დასაწყისში ელცინი ესტუმრა საფრანგეთს ოფიციალური ვიზიტით. იმხანად ფრანგული პრესა ბევრს წერდა პრეზიდენტ ჟაკ შირაკის უმცროს ქალიშვილზე – კლოდზე. იგი ათი წლის წინ გაიტაცა პოლიტიკამ და არცთუ მცირედად გაისარჯა არჩევნებში მამის გამარჯვებისათვის...

საზღვარგარეთული ტანდემი: მამა – პრეზიდენტი და ქალიშვილი – თანამეშვე მისაბამ მაგალითად დაისახეს ისეთმა მოღვაწეებმა, როგორებიც არიან ბერეზოვსკი, იუმაშევი და ჩუბაისი. მათ დიდი ხანია ესაჭიროებოდათ ელცინის სიანხლოვეს ადამიანი, რომელიც აუცილებლად იქნებოდა პატივმოყვარე, არაპროფესიონალი, შთაგონებადი, თანაც ისეთი, რომელსაც შეფი არანაირი მიზეზით და არანაირ ვითარებაში არ მოიცლილებდა თავიდან. ტანია აღმოჩნდა იდეალური კანდიდატურა. მან ნეტარებით შეიშწოვა ხელისუფლებაში ყოფნა და დიდად არ შეუწუხებია თავი ფიქრით: ვის და რატომ დასჭირდა ეს ამბავი.

...ტანიას, ეტყობა, ყმაწვილქალობიდან შემორჩა საკუთარი არარეალ-იზებულობის კომპლექსი. შემთხვევითით არ იყო მის შესახებ ვიწრო

წრეში ჩუბაისის მიერ ნათქვამი არჩევნების შემდეგ: — ამ გოგონას შეუყვარდა ძალაუფლება. მოდიოთ ვცადოთ მისგან ვიცე-პრეზიდენტის შექმნა...
...გადადგომაძღვე ორი კვირით ადრე მე მასთან მქონდა საუბარი:
— რას შერებით, ტანია? თქვენ ერთი თვის განმავლობაში ზედხედ მესამედ გყავთ ჩაწერილი ბერეზოვსკი პრეზიდენტთან მიღებაზე. დაუშვებელია ბიზნესმენებისათვის რაიმე უპირატესობის მინიჭებით მათი ერთმანეთისაგან გამოყოფა. მათ ან ერთად უნდა იარონ, ან თანაბარი უფლება უნდა გააჩნდეთ აუდიენციისათვის.

ტანია არ იზიარებდა ჩემი ლელვის მიზეზებს. ბერეზოვსკი თავს თვლიდა ელცინის ოჯახისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის პიროვნებად და, ეტყობა, ასეთი თვითდაჯერებულობა მილიანად გადასდო ტანიასაც. უკვე აზრი აღარ მქონდა პრეზიდენტის ქალიშვილისათვის იმის ახსნა-განმარტებას, რომ დაუშვებელია საეჭვო კომერსანტის ინტერესების ლობირება.

— ტანია, მე ბერეზოვსკის მივახვრეტ, როგორც ვირთაგვას — ერთხელ ველარ შევიკავე თავი მე.

მისმა პასუხმა შემძრა ცინიზმით:

— საშა, გეშუღარებით, რაც ვინდათ უყავით, ოღონდ მხოლოდ არჩევნების შემდეგ!

... ტანია მონაწილეობას იღებდა სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის სახელმწიფო ღონისძიებებში და, ამავე დროს, ყველა მოვლენას აღიქვამდა მონარქისათვის დამახასიათებელი მიმდობლობით, ობივატელის უბრალოებითა და ხელზე მოსამსახურე ქალის უკმაყოფილებით. (354-355, 356, 360 გვ.)

* * *

ელცინს დიდად სიამოვნებდა საუბრები საკუთარი პერსონის შესახებ. ეს ალბათ ასაკობრივი თავისებურებაც არის.

ერთი ჩემი ვიზიტის დროს მასთან, ბორის ნიკოლაევიჩმა რის ვაივაგლახით წამოსწია თავი ბალიშიდან და ხმადაბლა მითხრა:

— ალექსანდრ ვასილევჩი, მე გადავწყვიტე არჩევნებში მივიღო მონაწილეობა.

მე იქვე დავეთანხმე მას.

— ბორის ნიკოლაევიჩ, ჩვენ ამაში ეჭვიც არ გვეპარებოდა. სხვა თქვენი თანაბარფასოვანი კანდიდატი არც არსებობს. რა თქმა უნდა, თქვენ რომ ღირსეული შემცველი გყავდეთ, შეგეძლებოდათ დამშვიდებით წასულიყავით პენსიაზე და გეცოდინებოდათ, რომ ის განაგრძობს თქვენს საქმეს... მაგრამ რა თქვენი ბრალაა, რომ ასეთი ვინმე არ არსებობს, იქნებ პრეზიდენტობა თქვენი ჯვარია? მაშ უნდა ატაროთ კიდევ.

ჩემი პასუხი მან ნეტარებით აღვსილი გამომეტყველებით მოისმინა.

— რას იტყვით, თუ ჩემი საარჩევნო კამპანიის ხელმძღვანელად ოლეგ სოსკოვეცს დავადგენ? — მკითხა ბოლოს.

მე დავიბენი: - ბორის ნიკოლაევიჩ, მთავრობას რაღა ეშველება? ის ხომ ერთი იმ მცირედთაგანია, ვინც იქ ნამდვილად ასრულებს თავის მოვალეობას!

... შეფმა ჩაცინებით შემომხედა:

- მე მიმიფურთხებია* მაგ მთავრობისათვის, ჩემთვის მთავარია გავიმარჯვო არჩევნებში.

ელცინს არ უყვარდა ბილწისიტყავობა, მაგრამ ამ მომენტში თავი ვერ შეიკავა. (320 გვ.)

* * *

მე მქონდა დაწვრილებითი ცნობები იმის შესახებ, რომ გრაჩოვმა ააწყო კონტაქტები პრესასთან. მე ეს ამბავი ვაუწყვე შეფს. მან კი, თავისი ჩვეულებისამებრ მოახდინა რეაგირება: - „ისევე გ...“* ხოლო აი, რას იქმნოდა პაველ სერგეიჩი: გენერალი-დესპანი დაიარებოდა გაზეთების მთავარ რედაქტორებთან და აჯილდოებდა ვის პისტოლეტით, ვის ქორდიკით, ვის ჭოგრიტით... მთელი სასაჩუქრო ფონდი დაარიგა.

გრაჩოვი უყვებოდა რედაქტორებს: „მე ძალად ჩამითრიეს ჩენნეთის ოშში, მე მხოლოდ ბრძანებას ვასრულებდი.“ მაგრამ ჩვენ ხომ ვიცოდით, როგორ იყო სინამდვილეში. განა თვითონ არ იყო, გაშლილ რუკასთან რომ ასაბუთებდა, თუ როგორ მოაგვარებდა ყველაფერს ათ დღეში... შეფიც უყურებდა და ხარობდა.“

მე პოზნერმა მკითხა ინტერვიუში: „როგორ აფასებთ თავდაცვის მინისტრის დაღებით და უარყოფით თვისებებს?“ მე ეუპასუხე: „პაველ სერგეიჩს 1995 წლის 1 იანვარს, თავის დაბადების დღეს ან ტყვია უნდა ეკრა შუბლში, ან უნდა გადამდგარიყო, რადგან მან ჩვენი პრეზიდენტი ჩენნეთის ოშის მძევლად აქცია“. მაგრამ ეს ფრაზა ამოჭრეს.

... ჩემთან მოდიოდნენ სხვადასხვა ადამიანები და მეუბნებოდნენ: „ელცინი ვერ გაიდარის ტყვეობაში იყო, მერე ჩუბაისს ჩაუვარდა ხელში, ახლა გრაჩოვის გავლენის ქვეშ მოექცა“. როგორ არ აფრთხილებდნენ შეფს გრაჩოვის შესახებ, ის ყველას ერთსა და იგივეს პასუხობდა: „პაველ სერგეიჩი მე არასოდეს მილალატებს. ის ისე ალაღად იფიცებს ხოლმე!“ მე სულ ვეუბნებოდი: „ბორის ნიკოლაევიჩ, რა შუაშია ფიცი, მთავარია რას აკეთებს იგი“. (370-371, 384 გვ.)

* * *

ელცინს შუნტირებისათვის ამზადებდნენ, მე კი გადავწყვიტე ჩემი მუხლებისათვის მიმეხედა. ბედის ირონიით ჩვენ ერთსა და იმავე დღეს გაგვიკეთდა ოპერაცია. თავის დროზე კი მე ჩემი სალი ცხვირის ძვიდუ

* დედანში უფრო მძაფრი უცენზურო სიტყვაა ნახმარი, რომელსაც ჩვენს მკითხველს ვერ ვაკადრებთ.

** სამი წერტილი კვლავ უცენზურო რეპლიკას გულისხმობს.

მქონდა შეწირული შეფის საკეთილდღეოდ.

ბორის ნიკოლაევიჩის ქირურგიული ჩარევის ემინოდა და ექიმებმა ვერაფრით აიძულეს იგი საოპერაციო მაგიდაზე დაწოლილიყო. მე გადავდე თავი საცდელი ბაჭიის როლში. ექიმების მიერ ჩემთვის ჩანგრულმა ცხვირმა სითამამე შესძინა პრეზიდენტს. მაგრამ ეს ხომ ძალიან დიდი ხნის წინათ იყო.

... ძილის წინ მაგონდება ხოლმე ცალკეული ეპიზოდები ადრინდელი ცხოვრებიდან. 1995 წლის გაზაფხულზე მე გამიკეთეს ოპერაცია – გამიკერეს თეთრი ხაზის თიაქარი. თიაქარი წარმოშეშვა გადაჭარბებული სპორტული და ფიზიკური დატვირთვების შედეგად: პრესის კუნთები დაშორდნენ ერთმანეთს და კანის მიღმა შინაგანი ორგანოები მოჩანდა. ექიმები მძალუბდნენ ოპერაციის ვაკეთებას. ისინი ორ თვეს ითხოვდნენ სარეაბილიტაციოდ, მაგრამ ელცინმა სულ ორი კვირა მაკმარა მკურნალობისათვის.

ოპერაციის მეორე დღეს ბორის ნიკოლაევიჩმა მინახულა საავადმყოფოში. იგი საღამოს ზუთი საათისათვის მესტუმრა და თერთმეტ საათამდე დაჰყო ჩემთან. პირდაპირ პალატაში გაიშალა სუფრა და დალევა მომიხდა. დროდადრო მე მაგიდიდან ვდგებოდი და ბალიშს ვეკრობოდი. საშინლად ცუდად ვგრძობიდი თავს. ექიმები უკვე ღია ტექსტით ეუბნებოდნენ შეფს, რომ სპირტიანი ჩემთვის წინააღმდეგჩვენებას წარმოადგენდა. მაგრამ ჩვენთან ასე გახლდათ მიღებული: თუ პრეზიდენტი გეპატიჟებოდა, სასმელზე უარის თქმა არ შეიძლებოდა. ბორის ნიკოლაევიჩი საოცრად ეგოისტი ბრძანდება.

გავიდა კვირა, შემხსენეს ნაკერები. მე გადავედი ბარვისხაში და სიარული დავიწყე... გარეთა ნაკერები შემიხორცდა, ხოლო შიგნით, ექიმების პროგნოზით, მხოლოდ ნახევარი წლის შემდეგ ჩადგებოდა ყველაფერი ნორმაში. მე კატეგორიულად ამიკრძალეს სიმძიმეების აწვევა და სპორტული ვარჯიშები.

მალე სამუშაოზე გავედი. ზუსტად მეორე დღეს ელცინს სტაროე ოგარიოვოში დაგვემილი ჰქონდა კუნძასთან შეხვედრა. უკრაინის საპრეზიდენტო არჩევნების წინ ლეონიდ დანილოვიჩის სურდა ბორის ნიკოლაევიჩის მხარდაჭერა მოეპოვებინა.

ვასშვის შემდეგ საჭირო შეიქნა ჯერ ორივე პრეზიდენტის მხარის დაჭერა ამ სიტყვების სრული მნიშვნელობით, ხოლო შემდეგ კუნძას გატანაც. ხოლო შეფმა სახლიდან გამოსვლისას წონასწორობა დაკარგა და წააირქვავდა. პირდაპირ კარის წირთხლს დაჰკრავდა თავს, მე რომ არ მომესწრო და არ დამეჭირა. მაგრამ ძვირად დამიჯდა სინაუქე: იმავე წამს თვალთ დამიბნელდა და ისეთი შეგრძნება დამეუფლა, თითქოს ხელმეორედ გამჭრესო, ოღონდ ახლა უკვე უნარკოზოდ...

ჩემი ცხოვრების კიდევ ერთი ასეთი „შავი დღის“ თვით თარიღი კი ზუსტად დამამახსოვრდა – ეს გახლდათ 1995 წლის 26 მაისი. მე და პრეზიდენტი კალუგიდან დავბრუნდით. ვნუკოვო-2-ში მთელი „პოლიტბიურო“ შეიკრიბა და სუფრაც იქვე გაიშალა.

ლუქკოვმა გულის ამჩნევებელი სადღეგრძელო უძღვნა პრეზიდენტს ელცინს მეტად ეპა და კინალამ იტირა სიხარულისაგან. პასუხად მან ასეთივე კარგი სიტყვა თქვა იური მიხაილოვიჩის მისამართით. და უცრად, შუაგულ სადღეგრძელოში, ელცინი ჩემსკენ აბრუნებს თავს და მეუბნება:

— იური მიხაილოვიჩ! მე არ მჯერა იმ ცნობების, რომლებიც თქვენს შესახებ მოაქვთ ჩემთან... რალაც-რალაცებს თითხნიან, ცილს გწამებენ, ტლახს გესვრიან... — პრეზიდენტს ხმაში ისტერიული ნოტები გაერია.

არ ვიცი, როგორ გადავრჩი, რომ იმ სუფრასთან ინსულტი არ დამემართა. ჯერ ერთიანად გავჭარხლდი, მერე ფერი დაკარგე. ეს იყო საოცარი დამცირება. თუკი ჩემი სამსახური მართლაც ჰკრებდა სამხილს, ეს ხომ ელცინის ბრძანებით ხდებოდა!

ყველა წავიდ-წამოვიდა. დავრჩი დარბაზში მარტო. მწარე ფიქრებში ჩავიძირე. არავისგან არასდროს არავითარი საჩუქარი არ ამიღია. მთავაზობდნენ კრედიტებს — ვუარობდი. მთავაზობდნენ მზამზარეულ აგარაკს — ვუარობდი. პასუხიც მზად მქონდა:

— თუ პრეზიდენტი დასახლდება, მეც დავსახლდები.

და აი აქ მე პირველად ვიგრძინი: მას შეუძლია ხვალ ასე, დღევანდელივით გამწიროს და მე დაერჩები მარტო გალანძღული კი არა, არამედ ცარიელ-ტარიელიც...

...ფურნალისტები ძალიან ხშირად მისვამენ კითხვას:

— ახლა რომ ბორის ნიკოლაევიჩმა შეგთავაზოთ შეხვედრა. წახვიდლოდით?

რა თქმა უნდა წავიდოდი. მე გუნებაში წარმოდგენილიც კი მაქვს მთელი ჩვენი დიალოგი. დაახლოებით ასეთი სახისა:

— რა არის ეს, ალექსანდრ ვასილევჩი, ასეთი სისაძაგლეები რამ დაგაწერინათ ჩემს შესახებ? შური გინდოდათ გეძიათ, რაკილა უარი ვთქვი თქვენზე?

— შურისძიება აქ არაფერ შუაშია, ბორის ნიკოლაევიჩ; სიბრაზემაც უკვე რა ხანია გადამიარა. უბრალოდ მომეზრდა ეს მისტიფიკაციები თქვენი ჯანმრთელობის თაობაზე, თქვენი ინტენსიური მუშაკობის შესახებ სამშობლოს სასიკეთოდ. ადრე მე და თქვენ ვფიქრობდით, რომ ხალხს ვაჭყუებდით რეფორმების გასაგრძელებლად, დემოკრატიის საკეთილდღეოდ... ახლა კი ნათლად ჩანს, რომ მთელი ეს ტყუილები სჭირდება მხოლოდ თქვენს ოჯახს და იმ ერთ ბუჭა ადამიანებს, ვინც გაიპრივატიზირა ხელისუფლება...

— თქვენ თუ ასეთი პრინციპული იყავით, რატომ აქამდე არ დაწერეთ ეს წიგნი?

— იმად, რომ ერთი წლის წინ თქვენი მზის ჩასვენება აშკარა იყო მხოლოდ ჩემთვის, ახლა კი ხილულია ყველასათვის. გვიანი შემოდგომა დამდგარა თქვენს ცხოვრებაში, ბორის ნიკოლაევიჩ. (391, 392-394 გვ.)

სარჩევნი

ნიკიტა სერგეევიჩი 5
 სრუშჩოვი და საქართველო 13
 ლეონიდ ილიჩი 25
 ბორის ნიკოლაევიჩი 47

სრუშჩოვი, ბრეჟნევი, ელცინი გამომცემლობა „დიდოსტატი“

რედაქტორ-შემდგენელი: ზ. ქუთათელაძე
 ტექნიკური რედაქტორი: ა. თაქთაქიშვილი

წიგნი გამოდის ავტორთა ხარჯით
 ფასი სახელშეკრულებო
 ტირაჟი 500 ეგზ.

საქართველოს ბეკლევითი სიტყვის სახელმწიფო დეპარტამენტის
 №1 სტამბა, თბილისი, ჩუბინიშვილის ქ. №50

